

1798.

DISSERTATIO IVRIDICA
DE
CAVSIS ARDVIS
ET
MAIORIBVS

1795 M 46
11

QVAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO CAROLO
PRINCIPE BORVSSIAE MARCHIONE
BRANDENBVRG. RELIQVA
IN REGIA FRIDERICIANA

PRAESIDE
DOMINO
177

IUSTO HENNINGIO BÖEHMERO
I. V. D. PROFESS. IVR. ORDINAR.

D. IVN. MDCCXV,
IN AVDITORIO MAIORI
ERVDTORVM EXAMINI SVBIICIT
RESPONDENS

FRIDERICVS MAAS
HOLS.

HALAE MAGDEBVRGICAE
OPERIS GRVNERTIANIS. *Recusa* 1732.

DISSERTATIO IURIDICA

CAUSIS ARDVIS

MAIORIBVS

REGIS RE. MAGNIS. CENTISSIMO
SERVISSIMO PRINCIPIS AC DOMINO

DOMINO CAROLO

PRINCIPIS BORSIAE MARCHIONIS
BRANLENBURG REGIAE
IN REGIA FRIDERICIANA

DOMINO

IUSTO BENNINGIO BOHMERO

PROFESSORIS IUR. ORDINARII
D. IUR. MDCCXV.

IN AUDITORIO MAIORI
EXAMINI SUBICIT

RESPONDENS

FRIDERICVS MAAS

HOLS.

HALLAE MAGDEBURGICAE
OFFICII GRONTHANIS. Anno 1752.

DISSERTATIO
DE
CAVSIS ARDVIS
ET
MAIORIBVS.

CAP. I.
De generali caufarum arduarum &
maiorum consideratione,

Arduum est edifferere

de arduis, cum admodum arduum fit,
definire, *quid sit arduum?* Et tamen
ardua suis peculiaribus instructa
sunt iuribus, quæ licet arduam habeant
disceptationem, ab vtilitate tamen
singulari, quam vitæ humanæ
adferunt, sese adeo commendant, vt eorum penitior
consideratio non possit non animo solliciti indagatoris sese
insinuare.

finiare. Est etiam iter gloriæ arduum, & tamen homines id omni animi impetu ingrediuntur, quia fructum laborum suorum insignem expectant; nec quicquam sine sudore impetratur, quod alicuius momenti esse censetur. Dum itaque de *arduis* disceptationem suscipio eorumque iura peruoluo, memor sum illius *ovipii*:

Ardua molimur, sed nulla nisi ardua vincunt.

Id quod ut prospere succedat, in votis habeo.

*Maxime cum
quid arduum
sit, sepe non
accurate enu-
cleatur.*

§. II. Quemadmodum vero in *causis arduis*, in litem deductis, etiam peritissimi in diuersas ire solent sententias, fatente *COTHMANNO Vol. IV. Resp. 4. n. 1. seqq.* ita etiam facile contingere potest, ut multa dicantur *ardua*, quæ talia non sunt, & rursus alia *leuioris ponderis* esse iudicentur, quæ reuera pondus haud exiguum habent; inde necesse erit, naturam & indolem *rerum arduarum & causarum maiorum* ante omnia excutere, & quatenus *leges* ad naturam earum sese accommodarunt, inquirere.

*Leges sese ac-
commodarunt
ad negotia ho-
minum.*

§. III. Conclamatum est, *leges* dirigere negotia ciuilia, tam *publica* quam *privata*, ut in his suum cuique tribuatur, quo intuitu etiam omnium *diuinarum & humanarum rerum regina* dicuntur, in *l. 2. de legib.* Cum vero negotia humana admodum varient, nec vnus eiusdemque indolis sint, rationi rectæ quoque conueniens fuit, iura accommodare ad rationem negotiorum, & in legibus specialibus ferendis semper ad naturam eorum intimam respectum habere. Hæc sine omni dubio vera causa est, quod tam diuersissima iura circa negotia hominum lata sint, quæ eo ipso augentur, quo negotia hominum crescunt, commercia incrementa capiunt, & actionum humanarum fata varia existunt. Germani antiqui, dum adhuc in summa viuebant simplicitate, iuribus quoque simplicibus viuebant, & quia tot negotiis diuersissimis haud restricti erant, infinitis quoque legibus carere potuerunt. Sed crescente numero negotiorum, creuit quoque numerus legum, qui minui vix potest, si tot negotia, diuersam indolem habentia, in
repu-

*Quæ cum va-
ria sint, varia
inde nata sunt
iura.*

republica vigent florentque. Fauor *agriculturæ* multa singularia produxit iura, & in Germania inprimis ingentem iurium peculiarium cumulum constituit, postquam res agraria per tot temporum mutationes tam diuersissime sese habere cœpit. Quis *militiæ* iura propria negabit? quis, *feudis* introductis, asserere vnquam ausus est, iure peculiari in iis opus haud esse? *Mercatura* quot iura peculiaria habet? quot res *nauticæ*? *assurances*, *cause cambiales* & his affines? Opificum negotia tot inuoluta sunt iuribus specialibus, vt vel separatam speciem *iuris prudentiæ* inde efficere queas, vt ADRIANVS BEIERVS *variis tractatibus* ostendit. Noto notius est, causas *ecclesiasticas* piasque peculiaribus iuribus esse instructas, & quæ *publicum regimen* respiciunt, secundum normam iurium priuatorum æstimanda haud esse. Similiter & *rerum* non leuis diuersitas est. *Mobilium* & *immobilium* in plurimis diuersissima iura sunt, non alia ex ratione, quam quod diuersa in plurimis naturam habeant. Quis ignorat, *rerum fungibilium* peculiarem prorsus esse indolem? quæ diuersa etiam iura in plurimis a *non fungibilibus* non aliunde, quam ex natura eorum propria, postulauit.

§. IV. Quamuis vero ex *natura rerum peculiari* Non omnia
plura in legibus sint determinata, fieri tamen non potuit, *tamen deter-*
vt omnes & singulæ causæ, quæ incidere possunt, lege *minari potue-*
speciali definirentur, *l. io. seqq. D. de legib.* adeoque plurima *re, sed plura*
adhuc & *olim* & *hodie* prudentis iudicis arbitrio relicta sunt. *iudicis arbitrio relicta.*
Talia autem ex *natura negotiorum peculiari* æstimanda sunt, *quæ sunt in*
vt ante omnia necesse sit, in quauis causa *naturam* & *indolem* rei nosse & euoluere. Hac methodo ipsi ICI Romani olim in obuientibus casibus vsi sunt, vt inspecta rerum natura, & adhibito rationis rectæ duce, in huiusmodi causis decisiones suas formarent, & quid iustum æquumque esset, statuerent. In materia *prestationis culparum* varias in iure occurrere difficultates, interpretes fatentur, quæ tamen non aliunde oriuntur, quam quod Dd. ex *l. 5. D.*

commod. sibi certas formauerint regulas, quas vbique applicandas esse censuere, cum tamen regulæ ibi traditæ sint *inadequate*, nec ICTi iis vnice institerint, sed potius primario ad rerum obuenientium naturam respexerint. Nam in emtione venditione regulariter *culpam leuem* seu *mediam diligentiam præstandam*, omnes fatentur, & tamen in *l. 2. & 3. D. de peric. & commod. rei vend.* ICTus leuissimam culpam in venditione *rerum fungibilium* præstandam esse docet, non alia de causa, quam quod res fungibiles plerumque singularem curam requirant, qua non adhibita, facile corrumpi queant. Qui prædia vrbana alteri locat, præstare debet, vt vsum habere possit, alioquin conductor ad mercedem non tenetur: in *rusicis*, si sterilitas insolita circa fructus pendentes contingit, vt fructum speratum conductor habere nequeat, non omnis remittitur merces; sed *ex æquo & bono* remissio pro parte indulgetur, quia harum rerum proventus suat incerti, & vnus anni sterilitas cum vbertate alterius pensanda est, adeoque aliquid *spei* in hoc negotio occurrit *l. 15. §. 4. locati.* PVEFENDORF. *l. 5. de iur. N. & G. c. 6. §. 3.* In *tacita renouatione locationis* prædiorum diuersitas desumta est ex diuersa prædiorum *rusicorum & vrbanoorum* natura *l. 13. §. 10. locat.* & ita in aliis similibus decisionibus ICTi versati sunt.

In negotiis sol-
licite viden-
dum, vtrum
sint ardua,
mediocria, an
minima.

§. V. Similem prouidentiam adhibuere ICTi in applicatione iurium, quando sollicitè considerarunt, vtrum negotium, de quo concertatur, sit *arduum*, an *mediocre*, an vero *minimum & leuissimi momenti*? Quamuis enim iustitia in quacunque re nemini sit deneganda, *grauitas* tamen vel *mediocritas* causæ non semper vnum eundemque modum procedendi admittit, nec eadem iura in omnibus desiderat. Præiudicium leuius, quod sperni poterat, facit, vt citra ambages procedatur, e contrario ob grauius præiudicium, quod ex causa quadam imminet, maiori diligentia & prouidentia iudicum opus est, & præcauendum, ne præcipitanter agatur, Scilicet ratio *præiudicii & lesio-*
nis

nis ex causa imminentis distinguit causas, adeoque prout illud vel grauissimum vel leuissimum vel mediocre est, ita quoque causa dicitur *ardua, mediocris & minima*, cuius considerationis rationem iudex in applicatione iurium ante omnia habere debet, cum secundum has qualitates iura nonnunquam varient. Equidem IULIANVS antecessor Constantinopolitanus in *Nou. Iustiniani 69.* notanter ait: *Quamuis res, de qua agitur, minima videatur, tamen iustitiæ ratio non ex quantitate, sed ex suis regulis estimari debet; interim tamen certum est, non eadem iura rebus minimis & maioribus vbique data fuisse, quamuis hoc sensu IULIANI sententia vera sit, iustitiam nemini denegandam esse ex hac sola causa, quod res sit minima, sed vbique iusti regulas adhibendas. Imo & tunc iustitiæ ratio habetur, vbi iura, rebus minimis data, applicantur.*

§. VI. Neque enim ad eandem *iuris* regulam quæuis negotia componi posse, censuere Legislatores, sed discretionem adhibendam esse voluerunt. Regulam, quam leges constituunt, sæpius de causis *mediocris præiudicii* tantum intelligunt, nec eam ad causas *minimas*, si quando etiam nec ad *grauissimas* applicandam esse censent. Inde est, quod *minima & maxima* in pluribus iurium quæstionibus a *regula* recedant, & ad *exceptionem* inclinent, maxime si *ratio* eorum peculiaris id postulat. Probatio quomodo solenniter suscipi & institui debeat, ex *regulis processus* constat. Hæ tamen regulæ non sollicitè obseruantur in rebus *minimis*, sed, quod leue admodum præiudicium litigantibus immineat, *lenior demonstratio* sufficit. E contrario in causis *arduis & maioribus* concludentissima & lucida meridiana clarior probatio desideratur, vnde rursus fit, vt ex hac consideratione etiam ab ordinariis probationum regulis in nonnullis recedatur. Simile iudicium esto de aliis infra tangendis. Cæterum vbi ratio nulla diuersitatis ex *grauitate* vel *leuitate* causæ desumi potest, *regulæ* vtique insistentium. *l. 22. de damn. infect. l. 1. §. 10. de coniu. cum emant.*

Quæ non iisdem iuribus fruuntur.

Nisi eadem sub sit ratio.

emanc. lib. l. 13. vt in possess. legat. l. 5. §. 6. D. de acquir. rer. domin. Nou. 69. c. 1. KLOCK. Vol. 1. Consil. 29. n. 582. SCHRAEDER de feud. P. X. sect. 5. 69. Sic etiam debitum paruum est æque debitum ac quidem illud, quod magnæ quantitatis est, adeoque etiam debitor ad illud æque ac ad hoc soluendum adstringendus. Non creditur testi, in propria causa, siue minima, siue mediocris, siue maxima fuerit, vt recte censuit CICERO pro Roscio &, more maiorum, ait, comparatum est, vt in minimis rebus amplissimi homines testimonium de sua non dicerent. Noui vulgatum Dd. asserunt: parum & nihil equiparari, REYGER in Thef. iur. voc. minimum, sed præterea noui, illud falsissimum esse, si crude & generaliter accipitur. Ita sunt comparatæ plures regulæ iuris, vt de particularibus casibus intelligi debeant, nec in effectu regulam, sed sæpe tantum exceptionem constituent.

In determi-
nandis causis
minimis flu-
ctuant Dd.

§. VII. Quæ cum ita sint, agite videamus, quæ minima, quæ maxima & ardua dicenda, vt opposita iuxta se posita magis elucefcant. Fluctuant ICTi & Interpretes, nec certum quid constituere potuerunt, postquam magis credere & aliorum fide sapere, quam ratiocinari voluerunt. Nihil asserendum esse sine legibus, constituerunt, & ita quoque in determinando minimo & arduo legis desiderarunt decisionem, vt vix, bis duo esse quatuor, sine lege statuendum esse, arbitrati sint. Equidem TIRAQUELLVS de iudic. in reb. exig. ferendo de iuribus rerum exiguarum varie disputat, sed quid exiguum modicumque dicendum sit? non enucleat. ANTONIVS CORSETVS de minimis n. 1. definitiones plures tradit diuersissimas, quas alii quoque sequuntur. Quidam enim (1) causam minimam dicunt, quæ non excedit summam duorum aureorum, testibus SCACCIA de iudic. l. 1. c. 53. n. 15. & BLASIO ALTIMARO de nullis sentent. P. I. qu. 96. n. 3. Prouocant ad l. 9. in f. & 10. D. de dolo mal. vbi modica summa dicitur, quæ est vsque ad duos aureos. Sed falluntur, qui arbitrantur, ICTum genera-
liter

An tales di-
cende, quæ
duorum sunt
aureorum.

lites definire voluisse, quid sit *modicum*? Ait, actionem doli non esse dandam in *minima læsione*, quia infamat, & exempli loco exprimit quantitatem *duorum aureorum*, quæ minimam infert læsionem, propter quam negotia non sunt temere rescindenda cum infamia lædentis, quæ admodum grauat. Potest etiam maior summa esse minima in aliis negotiis, & quantitas *duorum aureorum* esse non minima, ut in *usurâ* aliisque causis.

§. VIII. Quidam (II) modicum æstimandum censent ex quantitate *quinque aureorum* per l. 6. D. de bon. damnat. *vel quinque aureorum,* ubi *leues annuli* dicuntur, qui non excedunt *quinque aureos*. Notum est, bona damnatorum olim publicata fuisse: ab his bonis quædam excipiebantur, quæ ad *pannicularia* referebantur, h. e. ea, quæ in custodiam receptas secum adferrebat spolia, quibus indurus erat, cum ad supplicium duceretur. cit. l. 6. Inde quærebatur, an annuli leues ad bona damnatorum, fisco addicendorum, an vero ad *pannicularia*, quibus spoliabatur, quo momento quis punitus esset, referri deberent? Ad hæc illi referuntur annuli, qui sunt *leues*, h. e. quinque aureos non excedentes. Quis vero assereret, inde *generalem regulam* extrui posse, minimum esse, quod non excedit quinque aureos? neque enim intentio legis fuit, in genere definiendi, quid sit *modicum*, sed tantum determinandi, qui annuli ad *pannicularia* referri deberent. Maiorem (III) excogitauit quantitatem *Glossa in c. II. X. de appellat.* putatque causam minimam esse, quæ est *decem aureorum,* obseruante ALTIMARO cit. l. n. 4. sed cum absque omni ratione hoc asseratur, merito ut commentum glossæ reiicitur. Alii (IV) quantitatem adhuc auxerunt ad aureos viginti quinque, notante MENOCHIO de A. I. Q. l. II. cas. 72. n. 5. sed sine omni fundamento. Rursus alii (V) causam minimam definiunt ex quantitate *centum aureorum* & quidem per *Nou. 82. §. 5.* ubi sportularum modus iudicibus præscribitur, simulque additur, pro causis, quæ tantum ad centum aureorum quantitatem ad-

B

scen-

scendunt, nihil exigi posse, ne in tam *parua quantitate* fructu victoriæ victor defraudetur. Sed recte MENOCHIVS *cit. l. n. 3.* hoc improbat, & inde argumentum generale necti posse negat, cum hoc non *absolute*, sed tantum intuitu *sportularum* definitum sit. Paulo generalius (VI) alii asseruerunt, illas esse minimas causas, in quibus plus impensarum faciendum quam lucrum sperandum. MENOCHIVS *cit. l. n. 6.* ALTIMAR. *cit. l. n. 5.* Quamuis vero hæc sententia magis rationi conformis, rursus tamen ita comparata est, vt quibuscunque casibus applicari nequeat. Sumtus futuri, in litem faciendi, sunt incerti, & sæpe, ex vicio seculi, contingit, vt in causis magnæ quantitatis præter omnem spem & expectationem impensæ litis exhauriant omnem fructum victoriæ, quæ tamen ab initio pro *minima* haberi non poterat.

an ad impensam litis respiciendum?

Potius arbitrio iudicis standum.

§. IX. Liquer ex adductis Dd. sententiis, quantæ incertitudini sese exponant, qui vbique *determinationem legis* desiderant. Sunt in negotiis hominum plures quæstiones, quæ certa definiri nequeunt regula, sed iudicis arbitrio relinqui debere. His merito quoque annumerandum est, quid pro re *minima* haberi debeat, quod iudex æstimare debet ex *conditione personarum & præiudicio*, quod litigantibus ex lite imminet. Nam etiam quantitas in se *minima præiudicium ingens* in se habere potest, vt pro causa *minima* haberi nequeat. E contrario quantitas alicuius momenti *modica* censei potest, si *conditio personarum* ita comparata fuerit, vt præiudicium, quod alii inde metuere possent, sperni vel facile negligi queat *l. 20. C. de appell.* Sic causa, quæ inter diuites *parua* potest censei, inter pauperes *magna* esse potest, imo & si inter diuites lis sit de re in se *parua*, causa tamen *magna* esse potest, si præiudicium *fame & exsimationis* vel *fidei* inde dependeat, si *onus perpetuum* inde subeundum sit, si gravissimum damnum in patrimonio post se trahat, forsitan priuationis pœnam &c. conf. BLASIVS ALTIMARVS *cit. l. n. 6.* MENOCH.

NOCH. *cit. l. 7. 10. VMMIVS Disp. 16. de process. n. 40. CORSETTVS de minimis n. 1. SCACCIA de iudic. l. 1. c. 53. n. 15. BARBOSA in Thesaur. l. 2. c. 41. ax. 2. REYGER. in Thes. voc. minimum n. 2.*

§. X. Dum ergo arbitrio discreti iudicis determinationem rei minimæ relinquo, excludo iudicium litigantium, qui studio affectuum & pruritu litigandi abrepti res minimas adeo extollere solent, vt crederes, de salute Græciæ agi, cum reuera de lana caprina disceptetur. Exempla quotidiana id docent, adeoque optandum foret, vt huic rei medela afferri posset. Non desunt leges, quæ, quomodo de minimis ius dicendum sit, definiunt, sed in praxi quid pro minimo habendum sit, sæpe adeo inuolutum est fraudibus partium & inuolucris fictitiis Aduocatorum, vt iudex facile in deuia deduci possit, nisi summam adhibeat præcautionem. Sæpe in fine litis, causa iam satis & diffusissime discussa, demum cognoscitur, reuera de re minima actum fuisse; interim tamen de ea tantis ambiguitatibus concertatum est, vt inde liqueat, leges de rebus minimis loquentes rarius applicari solere. Olim sane Prætores, antequam darent actionem, primum summarie cognoscebant, an & quædanda esset? Vtinam hodie etiam Magistratus decerneret, an actio concedenda, & qua via leuissima lis dirimenda esset! in qua deliberatione primario ad qualitatem hanc, an causa parua, mediocris, an vero ardua sit, respiciendum esset. Sed talem sinceram iustitiæ administrationem iudicia nostra vix ferunt, nisi noua emendatio eis accedat, quam potentissimus Rex Borussia FRIDERICVS WILHELMVS incredibili ardore vulnerata admodum rei iudiciariæ adhibere intendit. Inde in der Verbesserung des Justitz-Wesens §. 28. optime constituit: Zu dem Ende wollen wir, daß in geringen, leichten und klaren Sachen nicht so fort Verhören angesihet werden; sondern es soll entweder denen supplicanten durch umständliche decreta die Weisung geschehen, die sie durch eine kostbare Verhör nach Verstreitung

Non vero ad litigantium opinionem respiciendum.

Quale esse debeat officium iudicis.

chung der Zeit erst zu erwarten hatten, oder es soll in solchen und allen andern Sachen, darinn nur ein Vergleich zu hoffen, ohne Versuchung der Güte nicht so fort ein process veranlasset werden, und ist unser Wille, daß künftig so gleich in primo termino die Güte, er sey dazu angesetzt oder nicht, tentiret, und wann dieselbe nicht verfangen will, die Sachen entschieden werden.

*Rei minima
multa sunt
specialia iura.*

§. XI. Ideo autem potissimum de hac qualitate, vtrum res sit minima dicenda? disquisitio instituitur, quoniam rei minimæ multa sunt specialia iura. BRUNNEM. de proc. ciu. c. l. n. 35. seqq. Non fert instituti ratio, vt illa ex professo hic explicari queant, vbi non de minimis, sed arduis agere intendo, vnde ad ea, quæ alii hac de doctrina congestere, lectorem amandare cogor. Scilicet iura specialia rerum minimarum adduxere ANDREAS TIRAQUELLVS de iudicio in reb. exig. ferendo. CORSETTVS de minimis. MANZIVS de special. iur. commun. voc. modicum. IO. SIBRAND. Dissert. de minimo. AYMON. CRAVETTA Conf. 182. n. 15. seqq. Sed quod dissimulare nequeo, plura ita sunt comparata, quæ ab his adducta sunt, vt sine censura dimitti nequeant, quorum examen tamen hic instituere nequeo. Sæpe enim generalem regulam constituunt, quæ tamen admodum particularis est, qualis est illa, quod minima non curet Prætor, quæ in causis restitutionum in primis suum vsum habet, l. 4. D. de restit. in integr. sed generaliter proposita falsa est, interim tamen Dd. ea maxime abutuntur v. REYER Thesaur. voc. minimum.

*In arduis cau-
sis determi-
nandis iidem
fluctuant Dd.*

§. XII. Sicuti vero in minimis determinandis Dd. admodum fluctuant, ita non mirandum est, de rebus arduis & maioribus diuersissima etiam deprehendi iudicia. Fuere enim, qui ex quantitate primario eas determinandas esse censuerunt, vt si excedant centum aureos, causa credi debeat ardua. NATTA Conf. 305. n. 6. FRANCISC. NIGER. CYRIACVS Controu. for. 562. n. 19. GRATIANVS Tom. I. c. 145. n. 56. Sed facile liquet, ex Nou. 82. c. 9. hanc fluxisse sententiam, prout §. 8. iam ostensum est, quæ tamen parum roboris habet.

habet. Alii quantitatem *ducentorum florenorum* pro graui causa habendam esse credunt, cui sententiæ adstipulatur ERNEST. COTHMANN. *Vol. II. Resp. 82. n. 54.* cum DECIO *Consil. 176. n. 7.* quod tamen rursus *generaliter* asseri nequit, sed ex aliis æstimandum est circumstantiis, præiudicium insignie præ se ferentibus. Alii ex quantitate 300. vel 500. Hungaricorum graues causas æstimandas censent, BESOLD. o teste *cons. 241. n. 22.* sed ratione solida destituuntur, quæ generalitatem huius fundamenti doceant, & forsan rursus ad *Nov. 82. c. 3.* confugiunt, quæ tamen tantum determinat quantitatem, vsque ad quam *iudices pedanei* iudicare possent. Alii rursus occupati sunt in referendis causis arduis, putantque, eas ad certas classes reduci posse, quas postmodum examinabo.

§. XIII. Ut paucis me expediam, primario ad præiudicium, quod ex causa imminet, respiciendum esse arbitror, ut causa tunc demum *ardua & maior* dicatur, quæ ingens aliorum præiudicium conferat, siue concernat *salutem publicam* vel *Ecclesie* eiusque *statum*, siue *privatam utilitatem* salutemque, & quia damnum, quod inde redundat, gradus suos habet, inde etiam aliæ aliis grauiores sunt, ut illæ quidem his, & hæ rursus grauiores censendæ sint, quæ *vitam & existimationem*, quam quæ *bona* concernunt. Breuiter: præiudicium mediocre, paruum aut magnum distinguit causas mediocres, paruas aut arduas. WVRMSER. *l. 1. tit. 14. Obs. 12. n. 1.* MENOCH. *de arbit. iud. quest. cent. 1. cas. 72. n. 10.* FINCKELTHAVS *Obs. XXII. n. 10.* BEVST. *ad l. 31. D. de iur. rei. n. 238.* BLASIVS ALTIMARVS *de nullit. sentent. P. II. qu. 149. n. 81.*

§. XIV. Ipsum præiudicium autem, quod ex causa alicui obtingere potest, æstimandum (1) *ex conditione persone eiusque statu:* prout dignitas & gradus honorum homines distinguunt, ita etiam causæ læsi honoris crescunt vel minuuntur. Rustico non adeo ingens præiudicium adfertur per læsam existimationem, quæ tamen nobili, aliisque

Vnicui tamen ex præiudicii qualitate illa æstimanda.

Præiudicium graue oritur ex statu persone,

ex bonorum
inactura,

ex loco,

ex affectione
peculiari,

ex damno ir-
reparabili,

ex ratione
conscientie.

que dignioris conditionis viris grauior ipsa morte censeretur Imo etiam opifici *grauis & magna* censeretur, cum imminuta eius existimatio ad opificium peragendum ineptum eum reddat. (2) *Ex facultatibus & bonorum copia vel defectu.* Causa enim alias magna potest dici parua, inspecta hac qualitate, veluti si inter Comites, Barones aliosque Crocosolis est de aliquot millibus florenorum, respectu eorum potest dici *mediocris*, quæ respectu aliorum, quorum patrimonium vniuersum hæc quantitas constituit, eaque lite ita periclitatur, est *ardua, grauis & magna* ob ingens præiudicium periculumque, quod vniuersis facultatibus imminet, ANDREAS SCHEFFER, P. II. qu. 3. n. 17. seqq. CYNVS ad l. 3. C. de reb. credit. SICHARDVS ad l. 3. de rebus creditis n. 53. (3) *Ex loco*, secundum quem pretia rerum augentur & minuuntur, vt quod alibi *vilissimum* habeatur, alibi auro carius iudicetur. Aqua in plerisque locis est vilissima, potest tamen alicubi ob defectum aquæ esse pretiosissima, & inde causa eius arduis accenseri l. 14. de aliment. leg. SICHARDVS c. l. (4) *Ex affectione peculiari*, quam quis iusta de causa erga rem habet, quæ ex variis causis oriri & iuramento affectionis etiam locum dare potest, quod specialius illustrat illustris Dn. THOMASIVS Diss. de pret. affection in res fungib. non cadent. veluti si agitur de fundo, in quo sunt maiorum imagines, vbi maiores sepulti, l. 35. de min. l. 1. §. 15. si quid in fraud. par. quæ auita sunt, in quibus præcipue gloriantur agnati, eorumque nobilitas splendet. KNIPSCHILD. de fideic. famil. c. 5. n. 6. & c. 7. n. 2. lqq. (5) *Ex qualitate ipsius detrimenti*, vtpote si irreparabile sit, quo inuita criminales cause arduis annumerandæ sunt. (6) *Ex ratione conscientie*, quæ peculiariter in causa quædam haberi solet, quæ de causa matrimoniales causas *arduas & maiores esse voluerunt* Pontificii & nostrates cum ipsis, quamuis merito mirandum sit, quod non in cæteris idem respectus concurrat. In omnibus vtique causis & actionibus nostris *conscientie* ratio habenda est, adeoque si inde cause

causæ censendæ sunt arduæ, quæuis causæ *ardua* dicendæ sunt. Equidem aiunt, illas arduas esse iudicandas quæ *vnice & principaliter* secundum conscientie dictamen iudicandæ sunt, vt hoc adæquatum decidendi fundamentum censi debeat, vt plenius demonstrat WEBER *de Confessor. c. XXVII. Sect. 25.* Verum quis ignorat, Pontificios hoc sub conscientie inuolucro omnes causas ciuiles ad suum traxisse forum, vt plenius ostendit Dn. PRÆSES in *Tr. Iur. Eccles. lib. II. Tit. 2. §. 2. sqq.* quamuis limites iurisdictioni ecclesiasticæ paulatim sint positi, fecit tamen hic respectus, vt causæ quædam priuatiue consistoriis sint deputatæ & *arduis* annumeratæ, quo iure vt plurimum fora Protestantium quoque vtuntur.

§. XV. Verum possunt etiam plures aliæ circumstantiæ occurrere, quæ iudicium ingens ex causa redundans producant, vt pote si pluribus, si statui publico, si saluti Ecclesiæ, &c. detrimentum inde afferatur, quæ omnes referri & enarrari nequeunt. Vnde est, quod saniores Icti vnice arbitrio prudentis iudicis diiudicationem causæ, an *ardua & maior* dicenda sit? relinquunt, qui in primis ad *præiudicium* imminens, quod pro circumstantiarum varietate suos habet gradus, respicere debet, TIRAOVELLVS ad l. si vnquam C. de reuoc. donat. voc. omnia vel partem aliquam n. 31. MENOCH. de Arb. iud. qu. cit. l. n. 10. PRUCKMANN. Consil. 10. Vol. I. n. 89. GARSIAS de expensis c. XI. n. 16. sqq. ALTIMAR. de nullit. sentent. qu. 249. n. 8. SERAPHINVS de SERAPHINIS de priuil. iuram. priuil. 4. n. 101. MANZIUS in special. iur. commun. voc. arduitas. BERLICHIVS P. I. Concl. 45. n. 3. ZANGER. de except. c. I. P. I. n. 54. Pleuius inter alios id illustrat TIRAOVELLVS c. I. docetque, vnice arbitrio iudicis æstimandum esse, quid dicatur *paruum & leue*, magnum aut graue, incommodum siue damnum? que lesio enormis aut modica? que impensa sit magna aut modica? virum debitum sit magnum aut paruum? que quantitas sit magna, queque parua? quod pretium dicatur *paruum*

Multum hic
committen-
dum arbitrio
iudicis.

*paruum siue vile, aut iniustum respectu rei, aut iustum? qua lra
siue causa dicatur magna aut parua? &c.*

*Speciatim huc
referuntur (1)
causae crimi-
nales.*

§. XVI. Ne vero arbitrium iudicis nimis liberum
& indeterminatum esse videatur, potiores causas, quæ
ardue & maiores censendæ, referre & illas sistere solent,
quæ ex natura sua propria vt plurimum ingentis momenti
habentur. Tales censentur esse (1) *criminales, arg. l. f. C.
de probat. BERLICH. cit. l. n. 3. GAIL. I. Obs. 49. n. 1. & Obs.
107. n. 12. quia in iis, vt Dd. loquuntur, non agitur de
glande legenda, non de calce fodienda, non de partibus lucri
& societatis, contractu debiti, neque de tribus posthumi ca-
pellis, neque de tritico cum oleo legato, sed de fortuna, fa-
ma & sanguine hominis, quibus nihil est in erbe terrarum
prestantius, CARPZOV. Pr. Crim. P. III. qu. 106. n. 20. OLDE-
KOP. in Obs. Crim. Tit. 1. Obs. IV. n. 19. & Tit. V. Obs. 3. n. 6.
CLAVDIUS de BATTANDIER Pr. caus. crim. reg. 20. Hoc ta-
men sine dubio intelligendum, (1) quatenus criminaliter
agitur: (2) per viam accusationis vel inquisitionis: nam et-
iam per modum exceptionis de crimine agi potest, non ad
pœnam, sed forsân ad testem reprobandum: c. 54. X. de
testib. c. 1. X. de testib. c. 2. X. de ordin. cognit. in f. (3) ad pœ-
nam corporis afflictiuam vel capitalem: si ad pœnam leuio-
rem agitur, causa criminalis ardua semper haud censetur,
sed civili solet æquiparari. SCACCIA de iudic. lib. II. c. 9.
n. 636.*

*(2) Cause ma-
rimoniales.*

§. XVII. Præterea (2) huc referunt causas matri-
moniales, easque propterea criminalibus comparant. c.
*pen. X. de in integr. restit. c. ult. de procur. in 6. ibi propter ma-
gnum, quod EX FACTO TAM ARDVO posset peri-
culum imminere c. l. X. de consangu. & affin. MANZIUS in
special. Iur. Comm. voc. arduitas. CORSIVS l. III. Miscell.
Iur. c. 4. ZANGER de except. P. I. Tit. I. n. 53. MEVIUS
P. III. Decis. 80. n. 1. & P. II. Decis. 364. n. 6. CARPZOV. l.
III. rest. 57. n. 12. sqq. BESOLD. Conf. 261. n. 6. GAIL. II.
Obs. 94. n. 1. VVLTEI, Conf. Marpurg. 15. n. 28. BENCKEN-
DORFF.*

DORFF. *ad Seraphinum de priuil. iuram. priuil. 33. n. 104.* Principalis sine dubio ratio petitur ex ratione sacramenti & conscientie, quam in his considerandam esse volunt. Verum ipsa æquiparatio cum criminalibus cum grano salis est accipienda, & potius secundum quid intelligenda, quod iam obseruauit Dn. BERGER in *Elect. process. matrim. p. 304.* Obseruauit enim, hanc comparationem a pluribus adeo extendi, vt in omnibus fere argumenta a criminalibus trahantur, vnde plures errores in praxi natæ sunt, prout infra specialius ostendendum erit.

§. XVIII. Accensent porro (3) causis arduis famo- (3) famosa & sas, in quibus agitur de causa existimationis & infamie, cum honoris. fama vitæ æquiparari soleat, l. iuxta 9. D. de manumiss. vindict. & causa infamie quauis causa pecuniaria præferatur. l. 104. D. h. t. In ore vt plurimum habent illud AVGVSTINI in *Serm. 52. ad frat. in erem. qui conscientie sue fidens, negligit famam, crudelis est*, quod tamen cum grano salis accipiendum, ne quis, vbi famam seu existimationem bonam conseruare potest, illam temere negligat. Nolo hic congerere encomia, quæ ethnico more, sine iudicio, a Dd. fame tribui solent, cum vtique priuatio eius graue admodum detrimentum inuoluat, interim tamen non vbique & semper vitæ comparari debeat. Vitam civilem eam recte nominaueris, quoniam tot effectus civiles producit, quibus priuatur, qui infamia afficitur, adeoque grauissimo admodum præiudicio laborat, vt recta causa eius ardua censetur. MARTINI in *Process. Iur. Saxon. Tit. 30. n. 38.* ZANGER de *except. n. 53.* FARINACIUS de *testib. qu. 54. n. 114.* HARPRECHT Conf. 75. n. 532. seq. BERLICH. *cit. l. n. 17.*

§. XIX. Imo (4) in genere causas ecclesiasticas, benefi- (4) ecclesiasti- ciales, monachalesque huc referre solent. BERLICH. *c. l. n. 28. ca.* FABER. in *C. lib. IV. Tit. I. def. 44.* ideo quod spectent ad ius publicum, nec subint priuatorum arbitrio. CARPZOV. l. II. *Iur. sup. Confist. def. 1. n. 8.* Equidem comparatiue loquendo causæ ecclesiasticæ maiores esse censentur ciuilibus,

uilibus, ideo quod obiectum nobilius habere dicantur, interim tamen sicuti quod arduum est, suos gradus habet, ita quoque causæ ecclesiasticæ aliæ aliis maiores censentur, ita ut quædam speciatim referri soleant, quæ maioribus causis singulariter assignentur, relatæ a GONZALEZIO ad c. 59. X. de appell. n. 9. de quibus cum ex professio capite III. agendum sit, plura hic addere nolo.

(5) *feudales.*

§. XX. Sed etiam (5) *feudales*, nescio quo fato, arduis adscribi solent. SICHARDVS ad l. 3. C. de reb. cred. n. 20. BERLICH. cit. l. n. 30. SERAPHIN. de SERAPHIN. de priuileg. iuram. priuileg. 33. n. 126. SCHRADER. de feud. P. 10. Sect. 16. n. 66. seqq. ROSENTHAL. de feud. c. XII. concl. 9. n. 12. & in not. lit. n. & o. adeo ut criminalibus eas comparare non vereantur. ROSENTHAL. cit. l. Quidam tamen hoc restringunt ad casum priuationis feudorum, quæ causis maioribus ob infigne præiudicium accenseri potest. BENGKENDORE. ad Seraphin. de priuileg. iuram. priuileg. 33. n. 113. Hoc si verum est, causæ feudales in se huc referri nequeunt, præsertim cum feuda non sint vnius eiusdemque naturæ, quod specialius c. IV. examinandum erit.

(6) *status & fiscales.*

§. XXI. Magis (6) causis arduis accenseri queunt *causæ status & fiscales*. MULLER. ad Stru. Ex. 17. §. 43. lit. n. ZANGER. de Except. c. 1. P. I. n. 53. BERLICH. cit. l. n. 27. MANZIVS cit. l. Causæ status enim, quæ libertatem, ingenuitatem vel ius familiæ concernunt, ingens præiudicium inuoluunt, cum a statu personæ tot iurium diuersitas dependeat, adeo ut olim etiam peculiarem iudicem habuerint, & causis matrimonialibus ac criminalibus æquiparatae sint in c. pen. X. de in integr. restit. DOMINICVS GALESIUS de restit. in integr. ad cit. c. n. 7. p. 66. & n. 29. p. 68. ODDVS de restit. in integr. P. I. qu. 30. art. 17. n. 81. & 87. Inde etiam maiores iudices requirebant, ut nec arbitri de iis sententiam ferre possent l. 32. §. 7. D. de recept. qui arbitri. Idem quoque de causis fiscalibus dicendum, qui itidem maiores iudices habebant tit. C. ubi caus. fiscal. & in quibus

quibus *utilitas publica* simul versatur *l. 3. C. de princip. XII.*
 Verum de *causis publicis cap. vi.* peculiariter agendum erit.

§. XXII. Sed etiam (7) *ardua causa* censetur, in (7) *de vniuersa*
 qua de vniuersa substantia vel maxima bonorum parte *su substantia.*
 contenditur, cum in bonorum iactura communiter ex-
 tremum collocari soleat malum. MENOCH. *lib. II. arb. iud.*
quæst. cas. no. n. 5. ODDVS *c. l. n. 84.* ZANGER. *de except. c. l.*
P. I. n. 53. REYGER. *in Thesaur. voc. arduitas n. 8.* Metiun-
 tur plerique *beatitudinem civilem* ex quietâ bonorum pos-
 sessione & copia, adeo vt ICTUS crediderit, bona exinde
 dicta fuisse, quod *beent*, i. e. beatos faciant, *l. 49. D. de*
V. S. quod pluribus illustrat TIRAQUELLVS *ad l. si vnuquam*
voce Bona C. dereuoc. donat. n. 1. seqq. E contrario miseros
 appellant, qui sunt pauperes, omnibus spoliati diuitiis; *mi-*
serum est, ait CICERO *Orat. pro P. Quintio in f. exturbari*
fortunis omnibus - - calamitosum est bonis everti - -
luctuosum est, tradi alteri cum bonis. Inde inimicitie *ca-*
pitales æstimantur ex lite de omnibus vel maxima parte bo-
 norum, *l. 21. Pr. de excus. tutor.* quia homines *et in iure*
 amantes non possunt non acerbo affici dolore, si id, in quo
 beatitudinem suam quærunt, in discrimen præsentissimum
 vocatum vident. Inde *preiudicii summi* ratio quæritur,
 & inde qualitas *causæ*, quod *ardua* sit, petenda. Quam-
 uis vero in sensu morali hæc *beatitudo*, quæ in possessio-
 ne amplissimorum fundorum quæritur, admodum vana
 sit, *ciuilitur* tamen eam in foro magis ex communi homi-
 num sensu æstimare debemus, cui leges se accommodare
 solent.

§. XXIII. Vtcrius (8) *ardua* dicunt causam, (8) *intricata*
 quæ est *intricata & inuoluta*, vt censuit cum INNO. *& inuoluta.*
 CENTIO ODDVS *cit. l. n. 85.* Equidem *arduum* sæpe id
 dicitur, quod est *difficile*, vel prout ait A. GELLIVS *l. IV.*
Noct. Att. c. 15. quod est *difficile, molestum & intricabile*, &
 eo sensu vtrique admitto causas multis dubiis inuolutas esse
 arduas; ast eo in sensu de *ardua* non agimus causis, sed

eastantum ex *præiudicio*, quod inde nascitur, metimur. Vnde potest causa *præiudicii* leuissimi esse dubiis exposita multis, & contra magni *præiudicii* expeditior esse. Disputatur sæpe de lana caprina magno cum feruore, cum in vtramque partem dubia magni momenti moucantur, qualia olim inter *PROTAGORAM* præceptorem & *EVATHLVM* discipulum interuenire credebantur, vt nec *Areopagitæ* illa resoluerent, quamuis eam quæstionem non adeo intricatam fuisse crediderim. Nihilominus tamen ita iudices censuerunt, vt refert *A. GELLIVS* in *N. A. lib. V. c. 10.* & tum iudices, ait, *dubiosum hoc inexplicabileque esse, quod vrinque dicebatur, rati, ne sententia sua, vtramcunque in partem dicta esset, ipsa sese rescinderet, rem iniudicatam reliquerunt, causamque in diem longissimam distulerunt.* Facillime autem hunc nodum solui potuisse, docet *PVFENDORFF* l. *V. Iur. Nat. & G. c. 12. §. 19.*

*Regule de
causis arduis
in compendio
referuntur.*

§. XXIV. Vt vero ea, quæ circa causas arduas & maiores constituta sunt iura peculiaria, eo rectius intelligi & examini subiici possint, præmittam quasdam regulas generales, quas *Dd.* vt plurimum in *causis arduis* in ore habere solent, & inquiram, quem vsum in *ciuilibus, ecclesiasticis, feudalibus publicisque negotiis* habeant, & an reuera fundatæ sint? Sunt autem regulæ præcipue sequentes: (1) *Causæ maiores magnos requirunt iudices.* (2) *Causæ arduæ requirunt probationem luce meridiana clariorem, nec iuramentum suppletorium admittunt.* (3) *In causis arduis eo cauus procedendum, quo maius in eis vertitur præiudicium.* (4) *In causis arduis censetur electa persona industria.* (5) *Causa minor non facit præiudicium maiori.* (6) *In causa ardua impeditus non tenetur mittere procuratorem.* (7) *Maior gradus culpæ præstandus in negotiis arduis.* (8) *In causis ciuilibus arduis ad torturam deueniri potest.* (9) *Sub concessione generali non censentur comprehendi ardua.* (10) *Ardua speciale mandatum desiderant.* (11) *In arduis causis facilius subueniendum nec apicibus iuris inhaerendum est.* Denique

nique (12) in arduis causis multa contra ordinariam iuris rationem fieri & decerni possunt. Fluunt regulæ pleræque ex natura rei, cui leges sese accommodarunt, adeoque id vnice in sequentibus agendum erit, vt exemplis idoneis illustrentur & exornentur.

CAP. II.

De causis ciuilibus arduis & maioribus.

§. I.

EXædificandum iam hoc & sequentibus capitibus id *Connexio.*
opus est, quod institui, & quæ coarctati & peranguste referri in §. *ubi. cap. anteced.* dilatanda & explicanda sunt. Hoc quidem capite vsum regularum ad ductarum in negotiis priuatis mere ciuilibus examinabo, quatenus vero causis ecclesiasticis, feudalibus & publicis applicari queant, seorsim deinceps ostendam.

§. II. Prima regula est: CAUSAE MAIORES *Prima regula: Causæ maiores magnos requirunt iudices.*
MAGNOS REQUIRUNT IUDICES, quam deducunt ex L. 32. §. 7. D. de receptis, qui arbit. recep. l. f. C. ubi caus. stat. l. 2. in f. & l. f. C. de iudic. pedan. l. 6. C. de reb. cred. Nou. 82. c. 1. & c. 8. quorum etiam Pontifex collineat in c. 59. in f. de appell. & c. 3. X. de baptis. & Dd. quoque respiciunt GAIL. P. I. Obs. 1. n. 32. & Obs. 29. n. 2. COTHMAN. Vol. 1. resp. 15. n. 7. Vol. II. resp. 93. n. 9. Vol. V. resp. 1. n. 5. VVLTEIVS Vol. III. Conf. Marburg. 34. n. 7. Regula hæc in iure Romano satis fundata est, sed quem sensum genuinum habeat, ex antiquitatibus Romanis eruendum, vt de applicatione ad fora nostra eo rectius iudicium ferri queat. Neque enim de vso regulæ iudicari potest, nisi eius genuina ratio euoluta fuerit; hæc vero non aliunde quam ex antiquitatibus colligi potest. Hoc obiter contra illos monendum

esse puto, qui spretio antiquo iure, quasi otioso, res explicant, quo ipso in applicatione necessario errare coguntur, quia verum rei sensum non habent.

In republica libera erant magistratus maiores & minores.

§. III. Erant in Romana republica antiquitus, antequam libertate sua priuata esset, duo magistratum genera, *maiorum & minorum*. *MAIORES* dicebantur, qui *comitiis centuriatis creabantur*, quales erant consules, prætores, censores, neque tamen omnium inter se eadem aut eiusdem potestatis, nam *imperium minus* habebat prætor, *maius* consul. *MINORES* erant, qui *tributis comitiis creabantur*, & *quorum minora erant auspicia*. Illis potestas maior, his minor erat, illis grauiora & maiora, his minora concredita erant negotia, vt plenius ostendit A. GELLIVS in *N. A. lib. XIII. c. 14.* Augustior credebatur potestas magistratum, si auspiciato crearentur, adeo vt *plebei magistratus minores* ideo confererentur, quod non essent *auspiciato* creati. Docet hoc APPIVS apud LIVIVM *lib. VI. c. 41.* *Penes quos sunt auspicia more maiorum? nempe penes patres.* Nam plebeius quidem magistratus nullus auspiciato creatur; nobis adeo propria sunt auspicia. conf. SAMVEL PITISCVS in *Lex antiq. Rom. voc. magistratus maiores & minores.* Atque hæc quidem erat ratio magistratum *maiorum & minorum*, stante republ. adeoque inde facile liquet, quem sensum eo tempore regula adducta habuerit.

Alia ratio magistratum maiorum & minorum inuoluit sub Cæsaribus.

§. IV. Sub imperatoribus, abolito auspiciorum & comitiarum iure, ratio magistratum quodammodo immutata est, & ipsa quoque differentia inter *maiores & minores* paulo aliter efformari cepit. *MAIORES* quippe dicebantur, qui habebant *augustiorē & pleniorē iubendi, imperandi & cognoscendi potestatem*, quæ *uax' éξοχη* sæpe *imperium* dicitur: *MINORES* vero erant, qui *restrictam & minorem habebant potestatem de causis leuioribus de simplici cognoscendi*, quæ nonnunquam *iurisdictionis* simpliciter positæ appellatione venit, quæque *magistratibus municipalibus* tribuitur. Quando ergo distinguantur in iure

iuris-

*iurisdicção simplex & imperium, indigitatur, qualis potestas magistratibus maioribus & minoribus competierit. Colli-
neat huc L. 4. D. de iurisd. his verbis: Iubere caueri præto-
ria stipulatione & in possessionem mittere, imperii magis est,
(& ita ad maiores pertinet) quam iurisdictionis, (quia mino-
ribus denegatur.) Nam diserte PAVLVS in l. 26. pr. ad mu-
nicipal. ait: ea, quæ magis imperii sunt, quam iurisdicção-
nis, magistratus municipalis facere non potest. Quæ autem
his denegata fuerint, statim subiungit Ictus: Scilicet resti-
tuere in integrum aut bona rei seruandæ causa iubere possi-
dere, aut dotis seruandæ causa, vel legatorum seruandorum
causa. Quandoque tamen, si dilatio periculosa esse vide-
batur, vt magistratum maiorum non posset expectari cog-
nicio, magistratibus municipalibus præfides hanc causam
delegabant. l. 1. & 4. §. 4. D. de damn. inf. Proinde causæ
maiores & minores non tam ex graui præiudicio, quam po-
tius ex iurisdictionis & cognitionis diuersitate distingue-
bantur. Præterea etiam minorum magistratum seu municipi-
alium admodum restricta erat iurisdicção, & de leuioribus
etiam controuersis ius dicebant, adeo vt illis certa summa
esset præfinita, vsque ad quam iudicare possent, teste PAVLO
l. V. sentent. tit. 5. & in l. 23. D. ad Municip. quin quod non
aliter hæ causæ ad eorum cognitionem spectarent, quam si
de plano expediri possent: si causæ cognitionem vberio-
rem desiderabant, pro tribunali erant peragenda, & sic ad magi-
stratus maiores referendæ l. 105. de R. l. l. 4. §. 4. de damn. in-
fect. l. 1. §. 11. ad SCT. Turpill. GERARD. NOODT. lib. I. de iurisd.
c. 3. Hoc sensu etiam magistratus municipales seu minores
PAVLO in l. 38. §. 10. de pænis dicuntur iudices pedanei, qui ta-
men consentientibus partibus de re maiori iudicari pote-
rant l. 28. D. ad municip. Vnde tutorem dare non poterant,
nisi paruæ essent pupillorum facultates. Et ita rursus liquet,
quem vsum & sensum olim regula adducta habuerit, vbi
causæ maiores & minores potissimum ratione potestatis & iu-
risdictionis, cui suberant, distinguebantur.*

§. V.

De maioribus
causis etiam
ipsi magistra-
tus, de bumi-
lioribus iudi-
ces pedanei
iudicabant.

§. V. Præterea constat de quibusdam causis præto-
rem ipsum aliumve magistratum maiorem cognovisse, de
quibusdam iudicem pedaneum dedisse, indeque rursus di-
gniores maioresque causas habitas fuisse, de quibus ipsi ma-
gistratus, quam iudices pedanei iudicarent. Quando de iu-
re seu de æquo & bono primario certabatur, prætoris erat cog-
nition: si de facto principaliter cognoscendum erat, iudex
pedaneus dabatur, inde *questiones iuris ad maiores, sed facti*
ad *minores* causas referebantur, quod paucis ex TULLIO illu-
strandum. Ait Orator summus lib. I. de orat. c. XI. Nam
volitare in foro, herere in iure ac prætorum tribunalibus, iu-
dicia priuata magnarum rerum obire, in quibus sæpe non de
facto (quod iudicibus pedaneis committebatur) sed de æqui-
tate & iure certetur, iactare se in causis centum viralibus (quæ
rursus maiores censebantur & cognitioni prætoris referua-
tæ erant, quia centumviri prætori in concilio affide-
bant v. NOODT de iurisdictione lib. I. c. 8.) in quibus usufructio-
num, tutorum, gentilitatum, agnationum, alluionum, su-
perluuionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum,
stillicidiorum, testamentorum ruptorum aut rasorum, cete-
rarumque rerum innumerabilium iura versentur, cum omni-
no quid suum, quid aliorum, quare denique cuius an pere-
grinus, seruus an liber quispiam sit, ignoret, insignis est im-
pudentiæ. Cum enim sæpe de iure civili intricatæ quæstio-
nes inciderent, harum decisiones suæ referuabat cog-
nitioni prætor, utpote maioris momenti, & quamvis non
semper & ubique magni præiudicii esse videbantur, ob co-
gnitionem tamen prætoris, cui *maiestas imperii* tributa
erat l. pen. in fin. de I. & l. l. 9. D. de iuris d. maiores esse vide-
bantur. Inde pergit CICERO cit. l. Quid si ne parvæ quidem
causæ sint, sed sæpe maxime, in quibus disceptatur de iure
civili? Id quod hoc exemplo declarat: Quæ potuit igitur
causa esse maior, quam illius militis, de cuius morte cum do-
mum falsus ab exercitu nuntius venisset, & pater eius, re
credita, testamentum mutasset, & quem ei visum esset, re-
here-

heredem, essetque ipse mortuus: res delata est ad centum viros, cum miles domum reuenisset, egissetque lege in hereditatem paternam, testamento exheres (præteritus) filius. Nempe in ea causa questum est de iure ciuili, posseine bonorum paternorum exheres esse filius, quem pater testamento neque heredem neque exheredem scripsisset nominatim. Aliis subinde exemplis id declarat, docetque centum virali iudicio primario de iure certatum esse, & tandem addit: *Quam possumus reperire ex omnibus rebus ciuilibus causam contentionemque maiorem, quam de ordine, de ciuitate, de libertate, de capite hominis consularis, præsertim cum hæc non in crimine aliquo, (h. e. factio) quod ille posset inficiari, sed in ciuili iure consisteret?* Denique hoc nouum addit exemplum: *Quid? quod usu, memoria patrum, venit, ut paterfamilias, qui ex Hispania Romam uenisset, cum uxorem prægnantem in prouincia reliquisset, Romæque alteram duxisset, neque nuntium priori remisisset, mortuusque esset intestato, & ex utraque filius natus esset, mediocrisne res in controuersiam adducta est? Laxarunt tamen postea Præsidium potestatem Imperatores in l. 2. C. de iudic. pedan. permiseruntque præsidibus, etiam de his causis, in quibus antea pedaneos iudices dare debebant, notitionis suæ examen adhibere, si per occupationes publicas id fieri posset, quo ipso factum est, ut negotia leuiora tantum ad iudices pedaneos remiserint, quod colligo ex l. f. C. de iudic. pedan. cuius uerba sunt hæc: *quædam sunt negotia, in quibus superfluum est moderatorem expectare prouinciæ, ideoque pedaneos iudices (h. e. QVI NEGOTIA HUMILIORA discernere) constituendi damus Præsidibus potestatem.* Definita postea sunt ab ipsis Imperatoribus, uti constat ex Nou. 82. c. 2. quo ipso quodammodo iurisdictionem ordinariam in causis leuioribus acceperunt, quales dicebantur, qui trecentorum solidorum non superabant quantitatem, Nou. 82. c. 2. Et inde rursus regula formata est, mi-*

D

nores

nones causas posse a iudicibus minoribus, maiores autem tantum a maioribus iudicari.

Sensus regulae
de iure Roma-
no duplex.

§. VI. Quæ cum ita sint, sensus regulæ adductæ duplex esse potest: (1) Causas maioris momenti desiderare iudices maiores, quales erant Præsides prouinciarum, nec eas posse a magistratu municipali expediri. (2) Iudices pedaneos tantum de negotiis humilioribus & leuioribus per constitutiones Imperatorum iudicare, non vero de illis, quæ trecentorum solidorum quantitatem excedebant. Sic causæ status, si de ingenuitate, libertinitate, & libertate agebatur, erant magni præiudicii, adeoque in l. 6. C. ubi causa stat agi deb. cautum, eas tantum apud competentes maximos iudices examinandas esse. Hinc in vrbe de iis cognoscebant Consules l. 27. D. de liberali causa, Prætores liberales, l. 36. §. f. de fideic. libert. in Prouinciis Præsides, l. f. C. ubi caus. stat. l. 2. C. de iudic. pedan. vel aliquando Rationalis, l. pen. C. ubi caus. stat. adeo ut hæc causæ iudicibus pedaneis delegari haud potuerit etiam tum, cum Præsides litium multitudo aut publicæ occupationes distracturæ sint, l. 2. C. de iudic. pedan. in f. NOODT de iurisd. lib. 1. c. 7. et si antea forsan aliud obrinuerit, si de sola facti questione lis mota fuisset. l. 1. C. de ordin. iudic. quod eleganter illustrat decus Belgii GERARDVS NOODT cit. l. c. 9. Ex eadem causâ quoque, si compromissum de liberali causâ factum erat, non compellebatur arbiter sententiam dicere, quia, ait ICtus in l. 32 §. 7. D. de recept. qui arbitr. recept. fauor libertatis est, ut maiores iudices habere debeat, vel ut CICERO lib. 1. de orat. c. XI. ait: Quid? de libertate, quo iudicium grauius nullum esse potest. Et rursum: Quam possumus reperire ex omnibus rebus ciuilibus causam contentioneque maiorem, quam de ordine, de ciuitate, de libertate &c. Idem etiam in cit. l. 32. §. 7. inf. extenditur ad causas populares, utpote quibus actor non ius priuatum, sed populi tuetur, l. 1. de popul. iudic. & ita non erant priuari arbitri, quales causas tamen

tamen tantum arbitrium recipit. Habuere etiam causæ *fiscales* proprium magistratum, *rationalem* scilicet *l. 5. C. vbi caus. fiscal.* adeoque alii iudices hic incompetentes erant.

§. VII. Verum forma iurisdictionis hodie admo- *Mutata hodie iurisdictionis forma regula vix amplius usum habet.*
 dum mutata est, teste ipso *MEVIO P. 4. dec. 90.* adeoque quæ hactenus ex iure Romano adducta sunt, applicari vix possunt. Est hodie *iurisdictionis alta* vel *bassa*, seu *superior* vel *inferior*: ad hanc spectant omnes causæ *ciuiles*, sine distinctione, vtrum *ardue* an *leuis momenti* sint? quoad *crimina* distinguitur, vtrum sint *leuiora*, an *maiora*: illa ad *inferiorem*, hæc ad *superiorem* spectant. Leuiora delicta censentur vt plurimum: Haarraufen, Schläge, die nicht tödlich sind, noch Lämbe bringen, daraus auch keine Wunde wird, wenn sie gleich zerschwoollen, auch braun und blau, Nasebluten, Maulschwellen, Zähne bluten, so die nicht wackeln, auch andere Blutrünsfen mit Nägeln gekratzt, oder sonst verletzet, daraus keine Fährlichkeit des Todes, Lämbe, Fleisch, Kampfer noch öffentliche Wunde entstehen, schlechte Lügen, Strafen, schlechte Schmähe, Worte, die nicht an freyen Orten, oder hohen befreuten Personen geschehen, und peinlich nicht geklaget werden, unzüchtig unthwillig Gesprechen, Messerzüge, wenn niemand dadurch beschädiget wird, Messer, Armbrust, Schwert oder andere verborgene Waffen tragen, in einer Stadt oder auf einem Dorfe verbotene Wahre feil haben, verbotene Spiele spielen, einen der große und schwere Brüche, Ubelthat und Mißhandlung gethan, zu dem Ende gefänglich setzen, und halten, auf daß er ihn demjenigen, welchem das Ober- und Hals-Gerichte zuständig, überantworten möge, da einer den Gerichten ungehorsam wird, oder daselbst etwas bewilliget, und solchem nicht nachkommt, Diebstahl unter 3. Schill. schlechte Hurerey, wenn beyde Personen, so dieselbe begangen, nachmals einander ehlichen, oder auch Braut und Bräutigam vor der Priesterlichen copulation sich zusammen finden. *CARPZ. prax. crim. qu. 109. n. 33.* Delicta *maiora* & *grauiora* *IDEM* refert plenissime *cit. l. n. 31.*
 Quamuis vero in *criminalibus* distinctio inter *maiora* & *minora*

Quinam hodie
dicuntur supe-
riores & infe-
riores magi-
stratus?

nora delicta obtineat, ipsi tamen iudices in *sensu iuris Ro-*
mani, propterea diuidi in *maiores & minores* nequeunt. Est
hæc distinctio, quam adduxi, iuris Germanici, nec ullam
cum foro Romano conuenientiam habet. Equidem *ab ipsa*
iurisdictionis specie dicuntur vulgo iudices *superiores & in-*
feriores, CARPZOVIO *cit. l. n. 44. 45. 55. sqq.* teste. Sed rur-
sus non eo in sensu, quod alter alteri subiectus sit, uti iure
Romano *iudices pedanei & municipales magistratus* magistra-
tibus dependebant, sed a specie *iurisdictionis*, qua a Prin-
cipe inuestiti sunt. Imo quamuis alio sensu magistratus
hodie sint *vel inferiores*, qui superiori magistratui sub-
sunt, ad quem appellari queat, vel *superiores*, qui supremo
tribunali præstant, rursus tamen regula hic applicari ne-
quit. Obstat *privilegium primæ instantiæ*, ut in causis, et-
iam maxime *arduis & maioribus*, neutiquam iudicia infe-
riora præteriri queant.

An causæ ar-
duæ hodie a
superiori in-
dice auocari
queant.

§. VIII. Adeo autem hæc vera sunt, ut ne qui-
dem iudex *superior* ab *inferiore* causam auocare possit, ex
hac causa, quod sit *ardua & magni momenti*, cum auocatio
hæc regulariter sit prohibita. MEV. P. 2. *decis. 134. n. 2. 10.*
KOEPPEN. P. 2. *dec. 4. n. 6.* & non nisi ex iustis causis, a le-
ge determinatis, fieri queat. Hoc concedo, Principem
ipsum facilius causas auocare posse, maxime si sit *magna*,
ponderosa & vrgens MEV. *conf. 97. n. 42. & conf. 100. n. 106.*
seq. MYLER ab EHRENBACH. *de Princ. & stat. imper. c. 43.*
Sicuti enim *iurdictio inferiorum* magistratuum a Prin-
cipe dependet, ita quoque modum iis præscribere, & quæ
maiorē deliberationem requirere videntur, quæque sa-
lutis reipublicæ rationem intime tangunt, ad se trahere
potest, id quod *ratio publica* desideret. Id ipsum prudenter
moisis obseruauit, dux populi iudaici, qui constituebat
quidem iudices magistratusque ad decisiones controuer-
siarum, sed *grauiores* sibi reseruabat. *Quodsi*, ait, *difficile*
volu aliquid visum fuerit, referte ad me, & ego audiam
Deut. I. 17. De Ruthenis COCCIVS SABELLIVS *En-*
nead.

nead. X. lib. 4. tom. 2. idem obseruat, & iudicia, ait, exercent duodecim numero viri, vnus aliquis ex collegio cognoscit causam crimenue, id cognitum ad collegas defert, interdum & ad regem, si res est maioris ponderis, quam vt pro collegio vindicari possit. Immo etiam ROMVLVS sic res disponebat, vt de delictis grauissimis ipse docerneret, leuiora permitteret senatoribus, teste DIONYSIO HALICARNASSAEO lib. II. quemadmodum olim apud Germanos de minoribus rebus principes consultabant, de maioribus omnes, in concilio scilicet Principum, teste TACITO de morib. Germ. c. u. Quamuis ergo iurisdictio in quibuscunque causis generaliter concessa fuerit inferiori magistratui, vel dicasteriis, hoc tamen saluo iure supremi Principis censetur factum, vt maioris momenti auocare possit, quemadmodum id saepe sibi Principes reseruare expresse solent, vid. CARPZ. lib. 2. resp. 20. n. 16. Interim tamen hoc non intelligendum in sensu iuris Romani, vt inferiores magistratus prorsus inhabiles sint, etiam in causis maioribus & arduis sententiam ferre; nam in quibuscunque causis, speciatim non exceptis, cognoscunt; sed vt Princeps possit, si velit, causarum arduarum decisionem ad se trahere, quamdiu autem hoc non est factum, inferioribus dicasteriis ius sit, illas quoque decidendi. Hoc sensu ergo admitto regulam, quod maiores causae desiderent maximos iudices, vt Princeps, si velit, eas a iudice inferiore auocare queat.

§. IX. Interim quibusdam in locis speciatim nonnullis causis speciales dati sunt iudices, vel quod sint ardua, vel etiam ob aliam causam, id quod vbi factum fuerit, ex qualitate ipsius causae aestimandum, in quo iudicio causa peragenda sit. Sed hoc rursus non ex regula iuris Romani dependet, sed speciali dispositioni Principis tribuendum est, qui iurisditionem singulorum magistratuum potest determinare, restringere, & ampliare. Sic causae fiscales olim habebant peculiarem iudicem, & hodie quoque alibi coram fiscali, alibi coram regimine Prouinciæ expediuntur, vnde

An vsus regulae sit, vbi causis arduis speciales iudices dati.

quæstio enascitur, an, si *caussa* quedam civilis coram inferiori iudice pendet, cui fiscus pro suo interesse interuenit, *caussa* ipsa ad iudicem fisci competentem, tanquam maiorem, trahi queat ob interesse fisci? quod affirmat MEV. P. 4. dec. 185. Quamuis enim interueniens regulariter alligetur foro, ubi *caussa* ab aliis agitata coepta est, FRIDERVS lib. III. de contin. *caus.* c. 8. n. II. hæc præuentio tamen fisco non præiudicat, cui hoc priuilegium tributum est, cum iudex inferior de *caussa* fisci, utpote maiori, & quæ prius agenda est, per l. 35. D. de iur. fisci, iudicare nequeat.

Regula II.
Quod *causæ*
maiores re-
quirant maio-
rem probatio-
nem,

si maxime pu-
blici sunt præ-
iudicii.

§. X. Altera regula est, quod CAUSSAE ARDVAE ET MAIORES REQUIRANT PROBATIONEM LUCE MERIDIANA CLARIOREM, ut regulariter iuramento suppletorio in his locus esse nequeat. Habet probatio suos gradus, aliquando magis, aliquando minus persuadet, inde merito *grauitas causæ* grauiorem desiderat probationem. Sunt autem *causæ* arduæ vel publici vel privati præiudicii. Ad illas refero *causæ criminales*, in quibus luce meridiana clarior probatio desideratur, l. f. C. de probat. l. 5. pr. de pæn. l. 14. C. de accusat. adeoque quamuis in *causis* civilibus *confessio extraiudicialis* contra contententem plene probet, ut constat ex tit. de confess. in criminalibus tamen tantum iudicium ad torturam facit per ori. 32. *Consil. crim. Carol.* nec semper testes, qui in civilibus idonei sunt, in criminalibus etiam pro talibus habendi. *Graviores enim*, ait ANTON. MATTHAEI de crimin. lib. 48. tit. 15. c. 2. n. 1. *criminalia iudicia civilibus sunt, ideoque testium maior delectus adhibendus est.* Itaque testes hic non sunt omni exceptione maiores, nisi annum vicessimum exceßerint, l. 20. D. de testib. quamuis in civilibus etiam puberes idonei esse queant l. 3. §. 5. eod. Porro, qui iudicio publico reus est, in criminalibus testis non est idoneus, quamuis in civilibus non aliter repellatur, nisi de crimine condemnatus, vel in vinculis custodiatur publica sit. *cir. II.* Ast hoc discrimen ius Canonicum sustulit,

lit, secundum quod etiam, qui in *ciuilibus* de crimine aliquo commisso conuinci possunt, inhabiles iudicantur, c. 54. X. de testib. c. 1. X. de testib. quo iure etiam hodie plerumque utimur. conf. DN. PRAESES in tr. iur. eccles. Protest. lib. 2. tit. 20. §. 12. Inhabilis est in criminalibus testis, qui antea in eum reum testimonium dixit, l. 23. h. 1. quod ad causas *ciuiles* applicari nequit, vt recte censuere BRVNEMANN. ad cit. l. n. 1. & ANTON. MATTHAEI cit. l. n. 3. Plures alias differentias inter causas *ciuiles* & *criminales* adducit MATTHAEI cit. l. quae vnice inde dependent, quod in hac grauissima causa grauior quoque probatio desideretur. In *delictis leuioribus*, quae *ciuilibus* hunc in finem comparantur, hic specialis delectus non adeo attenditur, immo quamuis testes producti non sint satis habiles ad reum condemnandum, possunt tamen reum grauare ad torturam.

§. XI. Porro quamuis in *ciuilibus* aliquando vnus testis plene probare possit, de quo vid. DN. HORN. diss. de *Plures aliae conclusiones ex hac regula adducuntur.* vno teste plene prob. in criminalibus tamen tantum facit iudicium ad torturam, non plene probat, CARPZ. in pr. crimin. qu. 114. n. 46. nisi de crimine leuiori agatur, ac cum vnico teste quaedam aliae praesumptiones concurrant. IDEM cit. l. n. 52. Praesumptiones grauiores in causis *ciuilibus* quandoque plene probant, sed in criminalibus nullo modo, si de crimine grauiori agitur, per art. 22. C. C. C. BRVNEMANNVS, GILCKENIUS & BARNOSA ad cit. l. vlt. C. de probat. Quamuis enim ex l. 34. C. ad L. Iul. de adult. contrarium colligendum esse videatur, id tamen maxime exorbitans est, & ad exceptionem pertinet. Immo hodie non tam ad condemnationem, quam potius ad torturam sufficeret, vt recte censuit CLASENIUS ad cit. art. 22. In *ciuilibus* iuramentum testibus remitti posse ab eo, contra quem producuntur, expeditum est, vid. SETSER de iuram. l. III. c. 9. n. 38. seqq. sed in *criminalibus* id fieri nequit, BRVNEM. de iur. eccles. lib. 3. c. 4 §. 13. MEVIUS P. IV. decis. 76. SCHILTER. ex. 49. §. 75. CARPZ. cit. l. n. 64. GRANZIUS de defens.

defens. inquis. c. 5. m. 2. sect. 3. art. 4. n. 449. ANTON. MATTHAEI *cit. l. c. 4. n. 8.* Sic etiam in inquisitione generali testes tantum summarie & sine praeiudicio deponunt, sed post L. C. iuramento obstringuntur, & denuo ad articulos probatoriales respondere iubentur, adeo, ut non sufficiat, antecedentem depositionem summariam iuramento confirmare, cum illud in causam ardua & difficili admodum periculosum sit, ut recte censet GRANZIUS *cit. l. n. 450.* praxinque contrariam iuri contrariam esse docet. Solent enim testes in summaria depositione saepe a via aberrare, veritatemque celare, quoniam iuramento haud sunt obstricti, qua de causa in *noviss. ordin. process. Magdeb. c. 50. §. 3.* hac de re ita cautum est: Als wir unterthänigst berichtet worden, daß öfters die Special-inquisition auf unvordeter Zeugen Aussage erkant; allte weil aber in denen Dingen, welche des Menschen Ehr und existimation, ja Leib und Leben, betreffen, ehe nicht zu verfahren, es haben denn die Zeugen ihre Aussage zum Grunde der Special-inquisition eydlich bestärket, massen denn in Bürgerl. Sachen keinem Zeugen ohne Eyd geglaubet wird, die Erfahrung auch giebet, daß das summarische Zeugniß bey hernachmaliger Verordigung öfters reuociret; so sollen in denen Fällen, da der inquisit in flagranti crimine nicht ergriffen, und die That sonsten unzweifelhaft offenbar, zweene unverwerfliche Zeugen die verübte Mißthat zwar summarisch, jedoch vermittelst Eydes bekräftigen. Denique *iuramentum* in civilibus alteri deferri potest, sed non in criminalibus, quatenus ad poenam corporis afflictivam vel grauiorem agitur. CARPZ. *pr. crim. qu. 95. n. 69.* MARTINI *in proc. Saxon. lib. 18. §. 1. n. 98.* 199.

*Quid si causa
maiores sint
privati prae-
iudicii?*

§. XII. Pergo ad causas maiores privati praeiudicii, in quibus plura admitti possunt, quae in criminalibus, ubi de publico praeiudicio agitur, reiciuntur. Non enim dubium est, quin aduersarius possit testibus iuramentum remittere, quod quidem SETSERVS *cit. l. n. 38.* in quibuscumque caulis arduis fieri non posse censet, sed sine ratione, cum

cum nihil impediatur, quo minus quilibet sibi etiam in *caussa ardua* praeiudicare possit, nec argumentum a *caussis criminalibus* ad quascumque alias causas arduas trahi queat, quia in iis simul *publicum* occurrit *praeiudicium*, quod de quibuscumque causis arduis asseri nequit. Similiter in ceteris causis *arduus privati arbitrii* facilius iuramentum deferri potest. Inde dubitatum fuit, *an in causis famosis iuramenti delationi locus sit?* Ratio dubitandi est, quod capitalibus aequiparentur, & grauissimi sint praeiudicii, *an in his iuramentum deferri possit?*
 MODEST. PISTORIS *Vol. I. conf. 62. n. 13.* COTHMANNVS *lib. II. resp. 82. n. 53. & sq. vbi n. 56.* haec addit: *Debet autem iudex non velut rursus aliquis, sed tanquam vir bonus & rerum ac negotiorum peritus arbiter, considerata personarum qualitate, REI QVANTITATE, CONTROVERSIAE PONDERE caeterisque conditionibus & circumstantiis diligentissime excussis & perpensis, iurisiurandi conditionem vel recipere vel reuicere.* Verum quamuis hoc admittam, si *criminaliter* agitur, aliud tamen dicendum esse arbitror, si tantum *ciuilitur* agitur, ob *praeiudicium priuatum*, quod in tali delatione iuramenti occurrit. Nullibi prohibita est transactio de *caussis arduis privati praeiudicii*, ergo nec delatio iuramenti, quae illam reuera continet. *arg. l. 31. D. de iurei.* Et huc collineant *l. 5. §. 8. l. n. §. 1. D. de iurei. l. 6. §. 5. de his, qui not. inf. CARPZOV. P. 1. C. 12. def. 31. n. 4. SETSER. de iuram. lib. IV. c. 4. n. 2.*

§. XIII. Inprimis vero grauitas causae impedit, quo minus iudex possit *iuramentum suppletorium* deferre ei, qui tantum semiplene probauit, quippe quod deferendum est, *in spectis personarum & causae circumstantiis, vt ait Pontifex in c. f. X. de iurei.* Constituitur hoc modo iuraturus *iudex & testis* in propria causa, sine aduersarii consensu & delatione, adeoque vbi grauissima desideratur probatio, huic locus esse nequit. FINCKELTHAYS *Obs. 22. n. 10.* SERAPHINVS de SERAPHINIS *de priuil. iuram. priuil. 33. n. 12.* ibique BENCKENDORFF. *n. 91. sqq.* Inde in causis crimi-

criminalibus locum habere nequit, nisi esset parui præiudicii, SERAPHINVS *c. l. n. 109.* vt & in iis, vbi agitur de maxima parte bonorum. An & quatenus autem hoc in ecclesiasticis & feudalibus possit locum habere, infra ostendam. Inde inferunt, quod nec ei locus sit in causis status, filiationis & *spureitatis*, vt loquitur SERAPHINVS *cit. l. n. 112. h. e.* quando stuprata agit de agnoscendo partu. Est quidem causa status quodammodo ardua, sed simul tamen iudici arbitrium relictum, vt aliquando in *caussa graui*, circumstantiis id suadentibus, possit iuramentum suppletorium deferre, vt DN. PRAES. *in iur. eccles. protest. ad tit. de iurei. §. 74.* ostendit. Quamuis enim stuprata valde suspecta sit, vt *regulariter* stupratori iuramentum purgatorium deferri debeat, possunt tamen circumstantiæ tales adesse, quæ contrarium suadent. Immo Dd. generaliter asserunt, etiam in causis arduis iuramento suppletorio locum esse, si plus quam femiplene probatum est. GAIL. *I. Ofc. 108. n. 11.* SERAPHINVS DESERAPHINIS *cit. l. n. 10.* BENCKENDORFF *ad Seraphin. cit. l. n. 19.* Similiter in *possessorio* huic iuramento locum relinquunt, si vel maxime causa principalis sit magna & ingentis præiudicii, & quidem ideo, quod *possessorium* iudicium sit modici præiudicii, & id, quod decedit in *possessorio*, in *petitorio* recuperari & emendari queat. IO. PETRVS SVRVS *lib. I. conf. 73. n. 2.* SERAPHINVS *cit. l. n. 11.* Verum vt plurimum ex *possessorio* totius causæ decisio dependet, si forsitan probatione alter in *petitorio* defituatur, adeoque *possessorium* tunc simpliciter pro re parui præiudicii reputari nequit, sed ex circumstantiis pro arbitrio iudicis hoc erit æstimandum. MENOCH. *de remed. recup. possess. 15. qu. 32. n. 413.* MASCARD. *de probat. concl. 198. n. 10.*

Regula III.
quod in causis arduis circumspici & agi debeat.

§. XIV. Tertia regula est: IN CAUSIS ARDVIS CAUTE ET CIRCUMSPECTE EST PROCEDENDVM, requirunt enim magnam curam & diligentiam, ERNEST. COTHMANNVS *Vol. II. resp. 86. n. 16.*

vol

vol. III. resp. 15. n. 71. & lente festinandum est. IDEM Vol. IV. Resp. 12. n. 159. Applicat hoc CAROLVS V. in art. 219. ad causas criminales & recte censer, daß zu diesen Sachen grosser Fleiß gehöret, seu vt Pontifex ait in c. 3. de elect. in 6. *vbi periculum maius intendiur, ibi procul dubio plenius est consulendum.* Inde est (1) quod iudex, etiam inuitis partibus, peritos consulere possit, praesertim si causa sit intricata & difficilis, adeo vt saepe etiam peritiores collegia Ictorum in arduis & magni momenti causis consulere soleant. LAVTERBACH. de consil. c. II. th. 13. Optime cense-
 fet OLDEKOP. tit. 1. obseru. crim. 7. n. 6. & saepe, ait, etiam principes, quibus tamen egregii sunt & peritissimi a latere consiliarii, collegium iuris peritorum consulunt: nec id frustra, tum quia illi sunt in causis arduis & capitalibus versatissimi, eas quotidie tractant, & alios docent, tum quia integrum est iudicium, quod plurimorum sententiis confirmatur, & facilius inuenitur, quod a pluribus senioribus quaeritur. conf. BRVNEM. conf. 32. n. 26. Quamuis vero iudex causam arduam difficilemque transmittere, etiam inuitis partibus, possit, alia tamen quaestio est, an eam debeat transmittere? De causis criminalibus in primis disceptatum fuit, quas omnino transmittendas esse censent, postquam causa tam ardua non cuilibet grosso iudici videtur committenda, vt ait MARANTA in Spec. P. VI. de appell. n. 67. & praeterea in ordin. crim. fere quinquagies septies hoc inculcetur, speciatim vero in art. cit. Verum cogitandum est, CAROLVM V. potissimum locutum fuisse de iudiciis nobilium paganis & magistratum oppidanis, quæ raro instructa sunt assessoribus iurium peritis, vt merito transmissio actorum iis imperari debuerit. Dicasteria Principum sane cum his æquiparari nequeunt, quæ assessores vt plurimum habent peritos instructosque, & experientia satis probatos, quibus haud imperata est transmissio, adeoque, nisi leges prouinciales aliud postulent, ipsimet sententiam criminalem ferre possunt. Conf. CARPZOV. Prax. crim. qu. 116.

Inde peritiores in iis consulendi.

an necessaria in criminalibus.

*Criminalia
magna cum
cura agenda,*

*Et idoneos
cautosque iu-
dices possu-
lant.*

§. XV. Inprimis (2) iudici criminalia magna cura sollicitudine sunt peragenda, & festinatio fugienda, quamvis etiam *dolosa procrastinatio* vitiosa & reprobata sit in *art. 150.* vbi *in f.* etiam hæc additur ratio: Weil zu grossen Sachen, als zwischen dem gemeinen Nutz und der Menschen Blut zu richten, grosser ernstlicher Fleiß gehöret, und angelehet werden soll. Nec minus eleganter ait AMMIANVS MARCELLINVS *lib. XXIX. c. 15. de vita & spiritu hominis, qui pars mundi est, & animantium numerum complet, laturum sententiam, diu multumque cunctari oportet, nec præcipi studio, vbi irrevocabile factum est, agitari, vbi exemplo Areopagitarum id declarat, additque: Ita numquam tardum existimatur, quod est omnium ultimum.* Hæc eadem ratio quoque postulat cautos, prudentes, conscientiosos & optimos iudices, quibus criminalia committantur, ne *incaute & imprudenter* in iis procedatur. Ita censuit CAROLVS V. in *art. 1.* desiderans fromme, ehbare, verständige und erfahrene Personen, additque: alsdenn zu diesen grossen Sachen, welche des Menschen Ehr, Leib, Leben und Gut belangen seynd, tapfer und wohlbedachter Fleiß gehörig. Darum denn in solcher Ueberfahrung niemand, mit redemäßigem vorträglichem Grund, seine Verlassung und Hinfälligkeit entschuldigen mag, sondern billig derhalb, vermöge dieser unser Ordnung, gestrafft. Tanto autem grauior poena infligenda, quanto maior industria adhibenda erat in expeditione officii publici. Ideo etiam plures dilationes in criminalibus, quam civilibus indulgentur *l. f. D. de dilat. quia ista causæ sunt grauioris momenti, quippe quibus de vita, sanguine aut existimatione hominis agitur, vt vtar verbis ZIEGLERI in Dicallice conclus. 28. §. 14. nec vnquam in criminalibus ita concluditur, vt noua defensio, & quæ ad eam instruendam pertinent, non possent ad acta referri. l. 18. §. 9. D. de quest. GAIL l. Obs. 107. n. u.* Et quamuis in civilibus post conclusionem in causa partibus os clausum sit, iudex tamen, causæ grauitate id efflagitante, etiam *ex officio*

scio rescindere potest conclusionem, & vltiorem adhuc
causae discussionem requirere. BERNHARD GRAEVE *ad*
Gail. cit. l. n. 22. Inprimis vero sufficiens & accurata *caus-*
ae cognitio desideratur in rebus arduis *l. 2. C. de sentent. ex*
brenic. recit. l. 9. C. de iudic. quem in finem saepe acta plu-
ribus referentibus dari solent, vt, tot praecua assessorum
deliberatione, maturior sententia ferri queat, cum oculi
plus videant, quam oculus, nec vitium praecipitaniae,
quae nullitatem inducit, sententiae obiici queat. GILCKEN.
ad l. 9. C. de iudic. n. 2. ALTIMARVS de nullit. sent. qu. 314.

§. XVI. Quarta regula est: *IN CAUSSA AR-*
DVA CENSETVR PERSONAE INDVSTRIA Reg. IV. quod
in causa ar-
dua censeatur
personae in-
dustria electa.
ELECTA, vt, cui quid commissum est, id per *substitu-*
tum agere nequeat. Rectae rationi id ipsum conuenit, vt
& intentioni committentis, qui pro *grauitate causae* sub-
iectum idoneum elegisse, eique soli causae expeditionem
concredidisse videtur. *AVG. BARBOSA ad c. f. de offic. &*
pot. iud. deleg. n. 5. MENOCH. lib. II. Praef. 21. n. 4. Est
enim *artificum & peritorum* longa differentia, & ingenii &
naturae & doctrinae & institutionis, adeoque *substitutio*
indistincte non est concessa, vt docet *VLEPIANVS in l. 31.*
D. de solut. c. f. §. 15. autem X. de offic. & pot. iudic. deleg. Sic
ergo (1) procurator ad *negotia* seu *extraiudicialia* libere
quidem quodcumque alium deputare potest, iudice Exemplo pro-
curatoris,
Pontifice in *c. 1. in f. de Procurat. in 6. & l. 8. §. 3. D.*
mand. l. 33. C. de donat. l. 8. §. 3. de procur. sed non aequae
ad *iudicialia* constitutus, quae grauiora censentur causis
extraiudicialibus, adeoque speciatim facultas *substituendi*
ei concedenda est. *LAVTERBACH. de procurat. substit. c.*
3. §. 7. sqq. LYNCKER. de form. Procurat. c. 2. §. 18. Immo
etiam haec substitutio prohibita censetur in causis extraiu-
dicialibus, si procurator ad *arduum* aliquod & magni mo-
menti negotium constitutus fuerit. *IDEM cit. l. §. 5.* Exem-
plum occurrit in *c. f. de Proc. n. 6.* vbi negatur procuratori,
ad matrimonium contrahendum constituto, alium depu-
tandi

Item officiali-
um.

tandi facultas, addita hac expressa ratione: *propter magnum, quod ex facto tam arduo posset periculum imminere.* Similiter vbi alicui alienatio rerum magni momenti conceditur, substitutio censetur prohibita *l. 15. §. 2. D. de diu. tempor. praescript.* Immo qui ad vniuersa negotia datus est procurator, alium *in vniuersum* substituere nequit, nisi ei hoc specialiter concessum sit. *c. 3. de procurat. in 6.* quia vniuersa rerum administratio sane magni praedudicii res est, quae personae industriam electam esse supponit. (2) Officia publica, personalia scilicet, inter *res arduas* referuntur, ad quorum administrationem non quilibet idoneus est. Ita Senatus Romanus apud TACITVM *lib. I. annal. c. 11.* censuit, & recte quidem. *Aiunt se in partem curarum ab Augusto vocatum experiendo didicisse, quam arduum, quam subiectum fortunae regendi cuncta onus.* Ex grauitate ergo officii publici, quod gerunt, personae industria censetur electa, vt substituere aliique vices suas mandate nequeant. MYLER ab EHRENB. *in Hyparchol. c. 21. §. 2. conf. l. 10. C. de decur. X. l. 64. C. eod. l. 1. C. de praep. agent. in reb. XII.* Equidem *more maiorum* apud Romanos inualuerat, vt magistratus maiores iurisdictionem alii mandare possent *l. 5. D. de iurisd.* quod Dn. NOODT. *lib. II. de iurisd.* plenius explanat. Verum id extraordinarium erat, & quia moribus contra rationem *iuris* inualuerat, eatenus tolerabatur, quatenus inualuerat. Nam quae *extra ordinem* magistratui data erant lege vel SCto, mandari non poterant, vt *merum imperium* aliaque *l. 1. §. 1. de offic. eius cui mand. est iurisd.* quia id ipsum *speciatim* ei conceditum erat, nec *more maiorum* ad talia extendi debebant, qui potius, quod *extra ordinem* inualuerant, restringi debebant. Proinde, meo quidem iudicio, ad nostros magistratus id minime applicari potest, partim quia non sunt comparandi cum *magistratibus maioribus Romanorum*, partim quia quod *ex more Romanorum* apud Romanos obtinebat, cum illis quoque; expirauit, vt hodie potius *regulae infistendum* sit, SCHILTER *ex 5. tb. 21.* Loquor de *iurisdictione*

ditione personali. Nam quoad *realem* seu *patrimonialem* etiam recte asseri potest, *more maiorum*, h. e. Germanorum, inualuisse, vt iurisdictionem aliis mandare possint, quod suo modo etiam in *art. 2. C. C. C.* confirmatum est. De *ecclesiasticis officis* idem quoque dicendum foret, sed etiam in *is more maiorum* inualuit, vt in ecclesiis cathedralibus per vicarium cultum expedire queant, id quod tamen plerique ad abusus ecclesiarum recte referunt.

§. XVII. Immo (3) inde quoque fluit, nec commissarios regulariter subdelegare posse, quatenus *grauitas* personæ industriam requirit, nisi de voluntate vel *expressa* vel *tacita* delegantis constet. Delegati Pontificis subdelegare quidem possunt, *c. 3. X. de offic. & pot. iudic. de l.* sed hoc ideo, quia Papa non alios, quam in dignitate constitutos ecclesiastica delegare solet, *c. 11. de rescript. in 6.* quibus ex dignitate, quam gerunt, hoc speciatim concessit. *c. 27. vers. intentionis X. de offic. & pot. iudic. deleg.* Additur tamen in *c. cit. 3.* hæc limitatio: *nisi forte causæ ita graues sint, quod sine præsentia tua non possint commode terminari.* Neque enim causæ, quæ committuntur, semper *ex se & sua natura* prorsus graues sunt, adeoque ad qualitatem causæ omnino respiciendum est. Equidem omnes causas, etiam graues, subdelegari posse, censuit GONZALEZ ad *cit. c. 3. n. 4.* vt admodum *grauiores* tantum exceptæ sint, sed reuera fucum facit, cum *grauiores causæ* non aliæ censendæ, quam ex quarum insigni præiudicio & pondere constat, personæ industriam esse electam. Similiter etiam Cæsaris delegati illustres etiam subdelegant, sed vix hoc trahi potest ad eos, qui ex *priuatorii* sorte delegati sunt, vt obseruauit demonstrauitq; Dn. PRAES. in *iur. eccl. Protest. l. l. tit. 29. §. 15.*

§. XVIII. Quinta regula: *CAVSSA MINOR NON FACIT PRÆIUDICIUM MAIORI.* Ait Ictus in *l. 54. D. de iudic. Per minorem causam maiori cognitioni præiudicium fieri non oportet: maior enim quæstio minorem ad se trahit.* Pro recto huius legis sensu notandum est,

Inde quoque nec commissarii regulariter subdelegare queunt.

Regula V. Causa minor non facit præiudicium maiori.

Præiudicium quid?

præiudicium hoc idem esse, quam quod *præiudicandum* seu *ante dicendum* est, duobus vel pluribus quaestionibus forsitan concurrentibus, vt notat IAC. RAEVARDVS *lib. I. de præiudic. c. 1. in f.* Quando enim olim in ius ventum erat, actorque sibi dari actionem postulabat, Praetor ante omnia cognoscebat, an actio esset danda, & annon alia forsitan quaestio & causa esset ventilanda nec ne? *l. 1. famil. hercisc. l. 25. de petit. hered. l. 17. de except. l. 15. ad L. Iul. de adult.* Si itaque appareat, aliam causam, ex cuius decisione mota quaestio decidenda erat, ante omnia esse excutendam, antequam vel in criminalibus reus inter reos reciperetur, vel in civilibus actio instituta tractaretur, *præiudicio* locus esse dicebatur, de quo ante omnia cognoscendum erat. RAEVARDVS *cit. l. c. 10.* Sicuti vero praeterea §. 2. *seqq.* ostendi, de iure Romano magistratus maiores & minores peculiari & Romanis proprio significato distinctos fuisse, ita recte censet RAEVARDVS *lib. II. de præiudic. c. 7. incit. l. 54. maiores & minores causas* distinctas fuisse secundum diuersam magistratuum diuisionem, vt *minores* dicerentur, quae ad magistratus iudicesque minores pertinerent, *maiores*, quae cognitioni maiorum magistratuum referuatae erant, prout supra etiam dictum est.

Quaenam in
regula addu-
cta causae
maiores &
minores sint.

Sensus regu-
lae illustra-
tur.

§. XIX. Sensus itaque regulae hic est: *Ille, qui de causa maiori suo iure ius dicit, minorem causam, ei coherentem & incidentem quoque decidit, quamuis alias de ea ordinarie ius non dicat, cum causa maior minorem ad se trahat.* Sic qui de crimine cognoscit, etiam de finibus, tanquam incidente quaestione, cognoscere potest, *l. 4. §. 4. fin. reg. & sic iudex, qui de crimine proposito cognoscit, est etiam competens in causa incidente, quamuis si principaliter illa quaestio ventilaretur, competens non esset. Vol. I. conf. Marpurg. §. n. 3.* Praeterea olim Praeses Prouinciae, de falso causam cognoscens, *incidentem proprietatis quaestionem, (quae in facto consistebat,) dirimere poterat. l. 1. C. de offic. rector. prouinc.* Et si praeses prouinciae

ciæ quæstionem iuris de rupto testamento explicabat, poterat etiam vniuersam quæstionem incidentem, quæ in iudicium deuocatur, examinare, *quoniam non de ea principaliter, sed de hereditate pronunciat*, vt aiunt Imperatores in *l. 1. C. de ordin. cognit.* Quæstio criminis maior censetur civili, adeoque hæc præmittenda, vt *finis criminalis negotii initium civili quæstioni irribuat. l. 4. C. eod. conf. MEV. P. 1. decis. 69.* Hoc pontificii egregie in vsus suos traxerunt, postquam statuerunt, & laicos in hæc verba iurare coegerunt, iudicem ecclesiasticum esse maiorem, secularem vero minorem, vt explicuit DN. PRAES. in *iure eccl. lib. II. tit. 10. §. 4. cap. seq.* explicandum erit.

§. XX. Regula sexta est: *IN CAUSSA ARDUA IMPEDITIUS NON TENETVR MITTERE PROCVRATOREM.* Quamuis enim alias absens per procuratorem comparere teneatur, ita vt hoc non factò, non facile ex causa absentiae restitui possit in integrum, de quo plenius agit ODDVS de *restit. in integr. P. l. qu. 30. art. 1. seqq.* merito tamen eum excusandum esse censent, qui in causa *maxime ardua & grauissima* implicitus fuit, ODDVS *cit. l. art. 17.* BLASIVS ALTIMARVS de *nullit. sentent. P. 2. qu. 249. n. 81.* cum admodum durum videatur, cogere aliquem, vt causam magni ponderis procuratori committat, cui rectius forsan per semet ipsum posset prouidere, *l. 16. pr. pro soc. & quamuis alias tantum iis, quire i. publ. causa absunt*, id præstetur, ne necesse habeant, se per procuratorem defendere, *l. f. D. eum qui appell. in prouinc. def.* adeoque iis, qui ex alia causa absunt, idem non præstandum sit, merito tamen simul ad *causæ qualitatem* hic respiciendum esse recta ratio suadet. Desiderant autem causam tanti præiudicii, in quo, si perperam ageret procurator, reparatio damni ab eo sperari haud posset. ODDVS *cit. l. n. 87.* Neruus controuersiae potissimum huc redit: *an iusse impeditus excusetur, si procuratorem haud miserit in causa grauissima & maxime ardua, vt nihilominus*

F

possit

Reg. VI. In ardua causa nemo potest cogi ad constituendum Procuratorem.

possit restitutionem in integrum petere? Quod adfirmandum censeo, ita vt culpa hæc, quod procuratorem haud constituerit, ei imputari non debeat: tota restitutio in æquitate naturali fundata est, ad quam potissimum respiciendum, adeoque ex facti circumstantiis, quæ variæ esse possunt, decisio potissimum desumenda est. l. 26. inf. ex quib. caus. mai. Collineat huc etiam Pontifex in c. 2. X. de procurat. & expresse ait: cum non possit quis cogi, nisi velit, IN GRAVIBVS CAVSIS procuratorem mittere. conf. BARBOSA ad cit. c. 2. n. 3. Hoc tamen minime prodest contumaci, vtpote qui, si per procuratorem comparere noluit, per se tamen comparere debuisset, c. 54. X. de testib. quin quod & illis prodessè haud possit, qui omnia secundum stylum iudicii per procuratorem expedire debent, vt constitutio procuratoris sit necessitatis, ceu in tribunalibus supremis iuris esse solet.

*Regula VII.
Quod in ar-
dus negotiis
maior gradus
culpæ præ-
standus sit.*

§. XXI. Regula septima est: *IN ARDVIS NEGOTIIS MAIOR CVLPÆ GRADVS EST PRAESTANDVS.* Non leues sunt interpretum fluctus in doctrina de *præstatione culpæ*, qui vnicè inde ori videntur, quod primario regulæ, quam I Ctus in *l. 5. D. commod. tradit*, inhærere, quam rem ex principiis naturalibus, quibus primario I Ctus in specialibus quæstionibus institerunt, explicare maluerint. Conclamatum est, regulam in *l. 5. cit.* traditam, non esse adæquatam, nec *obligationibus facti* applicari posse, adeoque leges aliæ, quarum insignis in hac materia numerus in promptu est, conferræ erunt, ex quibus apparet, regulariter in omnibus negotiis *culpam leuem* esse præstandam, seu *boni patris fam. officium* implendum, quod vbique fere I Ctus ob oculos in decisionibus suis habuisse videntur, vtut terminis non iisdem mentem suam exprefferint, vt obseruat DN. PRAESES in *introd. ad Digesta tit. commod. circa finem.* Cum vero plures occurrere possint circumstantiæ, ex quibus etiam debitor ad culpam minutissimam & leuissimam obstringi queat,

queat, nonnumquam a regula tali recedendum fuit. Primario autem I Cti respiciendum esse censuerunt ad ipsam negotii contracti naturam indolemque, & aliquando secundum illam gradum diligentiae determinarunt, & quidem recte, cum iura ad ipsa negotia accommodari debeant, prout *c. l. §. 2. sqq. dixi.* Quid enim, si quis in contractu quodam suscepit negotium *arduum, magni momenti, multisque obnoxium periculis*, in quo etiam diligentior facile errare potest, an non eum diligentiae gradum promississe videtur, quem natura rei postulat, & sine quo perfici nequit? Certi iuris est, in locatione conductione regulam antea allatam obtinere. Sed qui *columnam transportandam conduxit, si ea, dum tollitur, aut portatur, aut reponitur, fracta sit, ita id periculum praestat, si qua ipsius eorumque, quorum opera videretur, culpa acciderit, culpa autem abest, si omnia facta sunt, que diligentissimus quisque obseruaturus fuisset.* Ita censuit I Crus in *l. 25. §. 7. D. locat.* nec aliter censere potuit, quia conductor negotium magna praecautione & solertia perficiendum susceperat, ad quod *artificium singulare, non vulgaris opera desiderabatur. l. 9. §. per. locat.* Porro *si gemma includenda aut insculpenda data sit, eaque fracta sit, siquidem imperitia facientis, erit ex locato actio l. 13. §. 5. loc.* quia affectare nemo debet, in quo vel intelligit vel intelligere debet, infirmitatem suam alii periculofam fore. *l. 8. §. f. ad L. aquil.* Circa conditionem rerum fungibilium omnis diligentia, etiam exactissima, adhibenda est, cum haec res sua natura singularem curam & sollicitudinem desiderent. *l. 2. & 3. D. de act. emt.* Procurator iudicialis suscipit arduum negotium, periculi plenum, maxime si processum iuris Romani antiquum intuemur, in quo facile quis labi poterat cum dispendio totius causae; ergo merito omnis culpa ab eo praestanda erat, *l. 13. C. mandati.* licet in negotiis extrajudicialibus tantum culpa leuis esset praestanda, nisi etiam haec ardua maximeque momenti essent. *l. 8. §. f. l. 10. pr. mand. adimittit boni.*

Regula VIII.
examinatur,
an in causis
arduis civili-
bus ad tortu-
ram deueniri
possit?

§. XXII. Oclaua regula est: *IN CAUSSIS CIVI-
LIBVS ARDVIS AD TORTVRAM DEVENIRI
POTEST*; has enim æquiparare solent criminalibus, in
quibus tortura regulariter locum inuenit. Ita censent
HYPPOLITVS de MARSIL. *in pract. §. expedita n. 59. seqq.*
MANZIUS *in special. in iure comm. voce arduitas n. 3.* CARP-
ZOV. *Prax. crimin. qu. 119. n. 37.* HARPRECHT. *Vol. nouo
conf. §. n. 15.* qui potissimum prouocant ad *c. 1. X. de pos.* Sed
falluntur, qui ita sentiunt, quod etiam plerique ex addu-
ctis agnoscent, dum tales causas civiles supponunt, quæ
tale crimen, ob quod reus torqueri potest, annexum ha-
bent, adeoque tortura decernitur, non quia *caussa civilis
ardua* est, sed quia crimen annexum habet, cuius nomi-
ne *criminaliter* agitur. Nec aliquid præsidii dissentienti-
bus conciliat *c. 1. cit.* in quo agitur de *deposito*, a deposita-
rio oblato, in quo poterat ob furtum tortura decerni, vti
obseruat optime GRANNANIETTO *ad cir. c. 1. n. 7.* aitque:
*licet a principio causa illa civilis esset, tamen propter ini-
quam depositi subreptionem & furti diffamationem in cri-
minalem fuit conuersa, & inde tortura locum habuit,* quin
quod neget GONZALEZ *ad cir. c. 1. n. 5. de tortura in cir.
ix. agi,* quod vel inde probabile est, quia de *clerico* quæ-
stio erat, qui a tortura immunis est, & *verba illa: vt il-
lum iniquum sub questionibus ad rationem ponant,* non ne-
cessario torturam inuoluunt, cum *questiones etiam sim-
plices interrogationes* denotent. Idem quoque euincunt
exempla, quæ adducere solent. Sic mercatores, qui do-
lose dilapidarunt bona, ad hoc, vt pecunias sibi creditas
itemque chirographa & rationes, quas adhuc penes
se habere negant, creditoribus suis indicent, tormen-
tis subiici velideo possunt, quia *stelliones* sunt, immo *fu-
res*. BOERIVS *decif. 215. n. 1.* CARPZ. *cit. l. n. 38. seqq.* HAR-
PRECHT. *cit. l. n. 16.* Idem de inuentore thesauri in fundo
alieno, cumque occultante, dicendum esse liquet, quia a
fure haud absimilis est. CARPZOV. *pr. crim. qu. 86. n. 25.*

LAVTER-

LAVTERBACH. *de thef. th. 82.* Denique etiam testes in *caussa civili ardua*, veritatem occultantes, vel in testimonio perhibendo vacillantes, torqueri posse censent, quia a suspicione *falsi* haud sunt immunes. CARPZ. *cit. qu. 19. n. 46.* HARPRECHT *cit. l. n. 17.* vbi tamen multa concurrere debent, vt demum ad torturam deueniri queat, nec vltra gradum primum progrediendum.

§. XXIII. Regula nona est: *SVB CONCESSIONE GENERALI NON CENSENTVR COMPREHENSÆ ARDVÆ*, quippe quæ concedens reservasse & excepisse ex *magnitudine negotii* præsumitur. Sic in delegatione & concessione cognitionis causarum non censetur delegata & concessa cognitio causæ criminalis læsæ Maiestatis, quia hoc crimen dicitur arduum. MAMZIVS *cit. l. n. 18.* B. STRYK *in V. M. ad tit. ad L. lul. Mai. §. 13.* Similiter simpliciter concessa iurisdictione aut ventione, nec *criminalis*, quæ ardua censetur, nec *minor ventione*, quam in pretio summo Principes habent, concessa videtur. B. STRYKIVS *in V. M. ad tit. de iurisd. §. 13. in f.* vbi hanc addit rationem: quod hic agatur *de re magni momenti*, quæ non solet tacite transferri. Regula hac potissimum vtruntur Pontificii in limitibus iurisdictionis ecclesiasticæ constituendis, vti *capite seq.* expediam, & cum hæc ipsa quoque ex *regula sequente* illustrari queat, statim ad illam progrediar.

§. XXIV. Regula decima est: *ARDVÆ SPECIALE MANDATVM DESIDERANT*, id quod fluit ex regula in §. *antec.* explicata, quia sub generali concessione haud comprehenduntur. Doctrina hæc potissimum vsu præbet in mandatis procuratorum. Nam regula est: *qui ad agendum vel defendendum ac generaliter ad omnia, etiamsi exigunt mandatum speciale, constituitur procurator ex vi generalitatis huiusmodi, ad aliquem articulum, in quo speciale mandatum exigitur, admitti non debet.* c. 4. de proc. in 6. Quænam autem sunt illa, quæ

Regula X. exponitur, quod ardua requirant mandatum speciale.

speciale mandatum desiderant? Respondet Dn. PRAES. *in iur. eccles. Protest. lib. I. tit. 38. §. 10 quæ præiudicium non leue principali adferre queunt, vel arduis & magni momenti rebus accenseri debeant: quod etiam confirmat CARPZOVIVS lib. III. resp. XI. n. 8. & exemplo recognitionis documentorum, tamquam re magni præiudicii lib. II. resp. 99. n. 55. illustrat. Sic ad sponsalia contrahenda, adeundam hereditatem, transactionem, alienationem, compromissum, restitutionem in integrum, remissionem iuris, delationem iuramenti, eiusque præstationem, declarationem caducitatis, renunciationem litis & ad quamvis causam, quæ aduersario grauis & ardua est vel etiam nobis, speciale mandatum exigitur, vt loquitur Dn. LYNKER *de form. procur. c. V. §. 23.* additque hanc generalem regulam: *in genere tenendum est, quod in quouis arduo & ponderoso negotio mandatum speciale desideretur.* Hinc recte huc refertur (1) *impositio arresti*, quæ aduersario admodum grauis est. CARPZOV. *lib. IV. resp. 36. n. 4.* (2) *Captura & petitio eiusque reuocatio* CARPZ. *lib. III. resp. n. n. 7.* (3) *Obiectio criminis electo facienda clem. 2. de proc.* (4) *Institutio actionis famosæ*, quoniam famæ causa est, vt dicitur *in l. 39. §. 1. de procur.* (5) *Reassumptio litis.* FINCKELTHAVS *Obs. no.* aliique plures actus præiudiciales relata Dn. LYNKERO *cit. l. §. 20. sqq.**

Regula XI.
illustratur.

§. XXV. Vndecima regula est: *IN ARDVIS CAVSSIS FACILIVS SVBVENIENDVM NEC APICIBVS IVRIS INHAERENDVM.* Grauisissimum præiudicium, quod in iis versatur, sæpe desiderat extraordinarium iudicis auxilium, cum alioquin ex apicibus iuris quis foret præcludendus. Sic post conclusionem aut publicationem testium nouæ probationes regulariter non admittuntur. Sed in causis arduis & maioribus, non obstante conclusione aut publicatione testium, pro re nata nouæ probationes fieri possunt, MANZIVS *cit. l. n. 38.* imprimis in causis criminalibus, BERLICH. *P. I. concl. 51. n. 8.*

51. n. 8. matrimonialibus, IDEM *cit. l. n. 18.* & ecclesiasticis, IDEM *cit. l. n. 42.* Quorsum pertinet regula, quod licet causæ ciuiles suum processum ordinarium habeant, interdum tamen, quando graues & arduæ sunt, sapiunt quodammodo naturam criminalium, vt non stricte subtilitati processus inhærendum sit. MANZIVS *cit. l. n. 2.* Immo si quid erratum sit in processu, facilius iudex esse debet ad subueniendum læso per restitutionem in integrum, cum hic euidentissimum & grauissimum damnum subsit.

§. XXVI. Atque ex hac regula quoque fluxit vltima: *IN ARDVIS CAUSSIS MVLTÆ CONTRA ORDINARIAM IVRIS RATIONEM FIERI ET DECERNI POSSVNT*, quæ etiam sua luce radiat. Sequestrum regulariter est prohibitum, *l. 1. C. de prohib. sequestr.* cum ab executione non sit inchoandus processus, sed potius quilibet in sua possessione defendendus. COTHMANNVS *Vol. III. resp. 35. n. 128.* MEV. P. II. *decis. 247.* Interim quando grauissimum imminet præiudicium, & defensio possessionis tantæ est difficultatis, vt periculum & turbas per eandem moliri impossibile sit, illa omnino decerni potest, MEVIVS P. V. *decis. 232. n. 3.* B. HARPRECHT *vol. nou. conf. I. n. 824. seqq.* quo ipso receditur etiam ab illa iuris ratione, quod *litæ pendente nihil sit innotandum*, quod tamen *grauitas causæ* permittit, adeo vt etiam personæ liberæ quandoque sequestari possint, prout plenius explanat Dn. COCCIVS *de sequestr. femin.* Ceterum si appellatum est, sequestrum, si causæ circumstantiæ illud effligitant, non ab *inferiori*, sed superiori suscipi debet. B. HARPRECHT *cit. l. n. 833. sqq.*

*Vltima regula
explanatur.*

CAP.

CAP. III.

De caussis maioribus ecclesiasticis.

§. I.

Lites de caussis maioribus ecclesiasticis.

MUltæ contentiones de caussis maioribus & arduis ecclesiasticis definiendis & olim fuerunt, & seculo præterlapso recruderunt inter aulæ Romanæ addictos, & vindices auctoritatis episcopalis, quorum partes Galli præ ceteris strenue tenent. Lites hæc potissimum exsuscitatæ sunt occasione *iuris appellandi ad Pontificem*, quod quidam olim non obtinuisse contendunt, quidam id refrinxere ad *caussas maiores*, quidam denique impudentius de quibuscunque caussis olim facultatem appellandi ad sedem Romanam vigiisse afferunt. In fauorem aulæ Romanæ scripserat DAVIDIVS librum de *iudiciis Episcoporum canonicis*, quo PETRI DE MARCA & IOHANNIS LAVNOII sententiam, olim scilicet ad pontificem appellationes non patuisse, paulo acerbius impugnaverat. Huic responderunt ANONYMVS in *tr. de antiquis & maioribus episcoporum caussis*, anno 1678. edito, & PASCHASIVS QYENELLVS in *dissertat. ad Leonem* aliique: in hos rursus calammum strinxit, aulæ Romanæ addictissimus, CHRISTIANVS LVPVS, cuius sophismata resoluit LVDOVICVS ELIAS DU PIN *de antiq. eccles. disciplina dissert. II.*

In quo dissentientes conveniunt?

§. II. In eo video dissentientes convenire, (1) quod *iurisdictio* proprie dictæ ecclesiæ competat: (2) quod hæc episcopis demandata fuerit in singulis ecclesiis: (3) quod episcopi in suis Parochiis caussas mediocres vel minores definire potuerint: (4) quod *maiores* tamen & *ardue* ad iudicia episcopalia maiora seu provincialia referri debuerint, quales dicebantur esse *caussæ fidei, episcoporum depositionem vel graviores ecclesiasticam disciplinam* concernentes.

nentes. Vtrum vero in hisce olim Pontifici Romano quædam prærogatiua competierit, vt sine huius assensu definiri haud potuerint, immo an in eis appellationes ad illum olim patuerint, id ipsum est, quod Galli & Romani in controuersiam vocarunt. Non patitur ratio instituti, vt rationes, quæ ab *exemplis & obseruantia antiqua* trahuntur, excutiam, interim paucis tantum artes aulæ Romanæ & Episcoporum referam, quibus illa causarum maiorum definitionem, hi vero suam libertatem defendere annisi sunt.

An Pontifici olim in causis maioribus prærogatiua competierit?

§. III. Paucis præmitto, ecclesiæ, qua tali, nec *iurisdictionem* competere, nec olim ab ea exercitam fuisse, quod contra Pontificios nostrates passim probarunt. Interim cogitandum est, tribus prioribus seculis res Christianorum omni publico destitutas fuisse subsidio & defensione; ecclesiæ collegiis reprobatis & illicitis accensebantur, oppressæ, derelictæ, & publicis persecutionibus expositæ erant, quamuis interim egregia facerent incrementa, & ex cineribus oppressorum quotidie plures resurgerent, qui Christo nomen darent. Stetit ergo in tantis persecutionibus ecclesia, & quidem stetit immota, nec denegatio publicæ defensionis illi fraudi fuit, nisi quod derelicta a republica rebus suis prospicere, & a semet ipsa subsidia, inique denegata a republica, petere debuerit. In eum itaque statum cum res Christianorum coniectæ essent, disciplina quædam priuato coeuntium pacto placuit, vt omnia *ordine & decem* fierent, & præcaueretur, ne quid detrimenti caperet ecclesia. Hinc inualuere eiectiones lapsorum, remotiones præpositorum, inordinate ambulantium; & aliæ censuræ, quæ quidem non per modum *iurisdictionis proprie dictæ* exercebantur, interim tamen, ne iniquitas committeretur, in figura cuiusdam *iudicii*, priuato coeuntium placito constituti, decernendæ erant, id quod apud singulas fiebat ecclesias, præsidente Presbytero, *TERVLLIANO apol. c. 39. & CYPRIANO epist. 52.* testibus. Quia tamen causæ incidentes non vnus eiusdemque na-

Præsupposita quadam præmittuntur,

Ratio iudiciorum antiquorum ecclesiarum.

G

turæ

turæ & grauitatis erant, ita, regulis prudentiæ id suadentibus, discussiones causarum hoc modo instituebantur, vt quæ particulares tantum concernerent ecclesias, earumque disciplinam, iudicio priuato singularum ecclesiarum relinquerentur, & *vnus cuiusque causa illic audiretur, vbi commissum esset crimen*, vt ait CYPRIANVS *epist. 59.* Si autem maiores grauiioresque causæ incidebant, ex quibus motus & turbæ, per complures ecclesias sese diffundentes, erant metuendæ, concilium prouinciale contrahebatur, & communi consilio eorum, qui ab ecclesiis, intra prouinciam constitutis, delegati erant, rei ecclesiæ communi consulebatur, & ita hæ Synodi *iudicia quasi maiora ecclesiastica* constituebant, in quibus, causa cognita, eodem fere modo iudicabatur, vt in priuatis singularum ecclesiarum iudiciis, teste CYPRIANO. *cit. l.* Huc potissimum pertinebat, si quis episcoporum in hæresin inciderat, vel aliter deliquerat, vt deponendus vel eiiciendus esset. *Idcirco*, ait rursus episcopus Carthaginensis *Epist. 68. frater carissime, copiosum corpus est sacerdotum, concordie mutue glutine atque vnitatis vinculo copulatum, vbi si quis ex collegio nostro hæresin facere, & gregem Christi lacerare & vastare tentauerit, subueniant ceteri, & quasi pastores, vbiuis & misericordes oues dominicas in gregem colligant, quod epist. 67.* nouo exemplo declarat. Cum circa annum 266. PAVLVS Samosatenus, Antiochenus episcopus, in hæresin aliaque crimina incidisset, simile iudicium Antiochiæ contractum est, teste EVSEBIO *lib. VII. H. E. c. 27.* & de PAVLO anonymus *de causis antiquis maior. p. 22.* perspicimus, episcopum criminis postulatum, reddere rationem villicationis sue coram concilio prouinciali, & fuisse examini obnoxium ac censuræ, ceu iudicio subiectum, vbi criminis testes occurrere poterant. Atque hæc erant iudicia maiora, nec vllum sincerum antiquitatis occurrit vestigium, episcopi Romani,

Romani, ceu iudicis maioris, interuenire debuiffe aucto-
ritatem.

§. IV. Eadem praxis confirmata in *Concilio Nica-* *Praxis anti-*
no c. 5. vbi cautum: (1) Vt causæ depositionis per vnam- quæ iudicio-
quamque prouinciam expedirentur: (2) Vt hi, qui depo- *rum eccles-*
siti & eiecti essent, ab aliis haud reciperentur: (3) Vt per *confirmata in*
vnamquamque prouinciam bis in anno concilia celebra- *concilio Ni-*
rentur, & ibi huiusmodi quæstiones discuterentur. Atque *cæno.*
hoc quidem *regulariter* obtinebat: ceterum si grauiores ad-
huc motus imminebant, toti imperio vim inferentes, *ex-*
tra ordinem seculo IV. & seqq. concilia *oecumenica* ab Imper- *In causis fidei*
ratoribus conuocabantur, & in iis causæ fidei controuer- *grauioribus*
sæ decidebantur, maxime cum episcopi Imperatorum *concilia uni-*
mentibus insinuauerant, ab episcopis has lites esse deciden- *uersalia con-*
das, & *grauitatem causæ* desiderare, vt ab omnibus vndi- *uocabantur.*
que oris Episcopi, ceu *iudices legitimi*, conuocarentur,
quorum sententiam Imperator postmodum executioni
mandare obstrictus esset: quin etiam nonnunquam eueni-
ebat, vt causæ in iudiciis synodalibus discausæ in *maiori-*
bis Synodis, auctoritate Cæsaris collectis, retractarentur, vt
vel causæ *ATHANASII* euidenter docet, conf. *PETRVS*
de *MARCA lib. VIII. de C. S. & I. c. 2.*

§. V. Verum quo magis controuerfiæ seculo IV. in- *Occasio pri-*
ter Episcopos crescerent, eo facilius Episcopus Romanus, *ma, qua Papa*
occasione opportuna ita ferente, *maiores causas* suæ co- *causis maio-*
gnitioni pederentim addicere potuit. Sed sicuti vno ictu *ribus sese im-*
nulla arbor cadit, ita *per gradus* eundem erat. Præuide- *miscuit seculo*
bat Præful Romanus obstacula, quæ non *vi*, sed *astutia* *IV.*
& *clandestinis artibus* superanda erant. Igitur his velut gra-
dibus ad suprematum sibi emergendum esse censuit. Pri-
mus gradus fuit, non *suo* tantum, sed *occidentalium* etiam
episcoporum, in Synodis collectorum, *nomine* prætende-
re, causas *maiores* se inconsultis dirimi non posse. Anno
341. concilium Antiochenum damnauerat *ATHANASIVM*,
eumque sede sua expulerat. *ATHANASIVS* Romam pe-
tiit,

*A Iulio I. in
caussa Atha-
nasilii arrepta.*

tiit, postquam hostes eius Eusebiani IULIO, Romano Episcopo, causæ arbitrium detulerant, & ab eo Synodum petierant, teste ipso ATHANASIO *apol. II. p. 739.* quamuis eos postea facti pœnituisset. IULIVS nihil cunctatus, Synodum coegit, & cognita innocentia Athanasii, eum absoluit, & ad communionem rursus admisit. Aegre id tulerunt Antiocheni, & acerbiores ad IULIVM direxerunt literas, in quibus ab ecclesiæ legibus alienum esse aiebant, iudicia orientalium retractare in concilio occidentalium. His respondit IULIVS, & suo & Synodi nomine, & ea occasione iudicium sibi de *caussis maioribus* confirmavit. Si, ut dicitis, scribit, omnino in culpa fuerunt, oportuit secundum canonem & non isto modo iudicium fieri; oportuit scribere omnibus nobis (Romæ congregatis, inter quos IULIVS primatum tenebat) ut ita ab omnibus, quod iustum esset, decerneretur. Rationem hanc addit: Episcopi enim erant, qui patiebantur, & non vulgares ecclesiæ, quæ illa patiebantur, sed quos ipsi apostoli suamet opera ad fidem instruxerant. Cur igitur imprimis de Alexandria civitate nobis scribere voluistis? an ignari estis, hanc consuetudinem esse, ut primum nobis scribatur, & dehinc, quod iustum est, desiniri possit. Ut vero Romanæ ecclesiæ prerogativam ea in re extolleret, statim addit: *quapropter si istic huiusmodi suspicio in Episcopum concepta fuerat, id huc ad nostram ecclesiam referri oportuit* h. e. ad sedem Romanam. Forfan ad mentem IULII, quæ teste scripserat, occultaveratque, explicuit SOCRATES *lib. II. c. 17.* aiens: *regula ecclesiastica interdictum esse, ne præter sententiam Romani Pontificis quidquam ab ecclesia decernatur.* Sed ubi nam hæc est regula ecclesiastica, hic canon? Provocat IULIVS ad *consuetudinem ecclesiasticam*, sed ubi hæc? tantum in cerebro IULII nata & efficta. Sane PAVLI Samofateni depositio, qui Præsul in ecclesia Antiochena erat, contrarium docet, quæ *caussa maior* utique erat, sed inconsulto Romano episcopo decidebatur, quod etiam agnoverunt

*Sab prætextu
violata con-
suetudinis*

*Qua tamen
non est at sum-
data.*

nouerunt DV PIN in *ir. de discipl. antiqua eccl. diff. 2. p. 163.*
 & SAMVEL BASNAGE *ad ann. 342. §. 6.* Equidem sole-
 bant Episcopi in seculis anterioribus in *caussis grauioribus*
 & *arduis* aliorum quodque explorare sententias & consilia,
 sed non præcise episcopi Romani, & præterea hæc res ar-
 bitraria erat, vnde nemo sibi *ius perfectum* adscribere
 poterat.

§. VI. Ita, alea semel iacta, non subsistendum fuit,
 sed nouo gradu procedendum. Anno 347. ad finiendas
 dissensiones, quæ ecclesiis afflixerant, concilium Sardi-
 cense indictum est, quo occidentales præualebant, cum
 plerique orientalium discesserant, vnde non Synodus *oe-*
cumenica sed *occidentalium* dicta fuit. vid. EPIPHANIUS
heres. 71. Discessus hic admodum profuit IULIO eiusque
 affectis, qui consuetudinem, antea in dubium ab orientali-
 bus vocatam, confirmandi idoneam nacti erant occasio-
 nem. Res ex voto cedebat. Nam *can. III.* cauebatur: *quod si*
aliquis episcoporum iudicatus fuerit in aliqua causa, & pu-
tat se causam bonam habere, vt iterum concilium renoue-
tur, si vobis placet. S. Petri Apostoli memoriam honoremus,
vt scribatur ab his, qui causam examinarunt, IULIO Ro-
mano Episcopo, & si iudicauerit, renouatum esse iudicium,
renouetur, & dei iudices; si autem probauerit, talem caus-
sam esse, vt non refricentur ea, quæ acta sunt, quæ de-
creuerit, confirmata erunt, si hoc omnibus placet. Responder
Synodus, placet. HOSIUS, Præses concilii, & IULIO eo
 magis deditus, quod ATHANASIO fauerat, hæc omnia in
 orientalium dædectus fabricauerat, cui Synodus, clamori-
 bus inconditis, facile consentiebat, vtpote quæ sæpius,
 causa non examinata, statim plausum dabat. Hic plus tri-
 butum IULIO & successoribus eius, quam antea habebant,
 quod HOSIUS aperte indicauit his verbis: *Si vobis placet, quod*
illustrissimus Archiepiscopus Parisiensis MARCA l. VIII.
de C. S. & Imper. c. 3. §. 8. §. 99. plenius probat. Adhuc ma-
 ius ius Romani aulæ affectæ hic Pontifici datum asserunt,

*Noua occasio
 Pontifici sup-
 peditata fuit
 in concilio
 Sardicensi
 causas maio-
 res ad se tra-
 hendi.*

ius scil. appellandi ad sedem Romanam, quod tamen Galli ægre admittunt, teste *Eodem cit. l. §. 12. sqq.* quocum facit *DVPIN cit. l. p. 109.* Quicquid sit, hoc expeditum est, Papæ hoc canone tale ius tributum esse in *caussis maioribus*, quod appellationi non ab simile videtur, uti ex *c. 5.* euidenter apparet: *Osius episcopus dixit, placuit autem, ut si episcopus accusatus fuerit, & iudicauerint congregati episcopi regionis ipsius, & de gradu suo eum deiecerint, si appellauerit, qui deiectus & confugerit ad episcopum Romanæ ecclesie, & voluerit se audiri, si iustum putaueris, ut renouetur iudicium, vel discussionis examen, scribere his episcopis dignetur, qui in finitima & propinqua prouincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant, & iuxta fidem veritatis desiniant.* Sed quo minus hoc nouum ius in praxin deduceretur, multa obstabant. Discesserant orientales, ne hoc iugum sibi imponi passi sunt. Inde in obseruantiam per insigne temporis spatium illud non est introductum, obseruante *MARCA cit. l. c. 4. sqq.*

Que tamen non statim in praxin deducta sunt.

Noua ergo arte opus fuit, ut Sardicenses canones in praxin deducerentur, & pro Nicænis venditarentur.

§. VII. Nouo ergo gradu opus fuit, ut felicior esset progressus. Sardicenses canones in Romana ecclesia Nicænis adiungendi, ut horum auctoritas illis simul tribueretur, & nomine *Nicænorum* canonum plus roboris & virium haberent. Nime omnia fallunt, id tentauit *INNOCENTIVS I.* in *epist. ad VICTRICIVM* Rotomagensem episcopum *c. 31.* scribens: *si que autem causse vel contentiones inter clericos tam superioris ordinis, quam etiam inferioris fuerint exortæ, ut secundum SYNODVM NI-CÆNAM congregatis eiusdem prouincie episcopis iurgium terminetur, nec alicui liceat (sine præiudicio tamen Romanæ ecclesie, cui debet in omnibus causis reuerentia custodiri) relicti his sacerdotibus, qui in eadem prouincia Dei ecclesiam nutu diuino gubernant, ad alias conuolare Prouincias.* Si autem *MAIORES CAUSSAE* in medio fuerint deuolue, ad sedem Apostolicam, sicut Synodus statuit, & vetus consuetudo exigit, post iudicium episcopale referan-

referantur. Nullibi hoc Synodus *Nicæna* statuit, sed *Sardicenfis* propius huc collineat in adductis verbis, quam *Nicæna* nomine indigitauit, & reuera fucum fecit. Eundem fecutus est *ZOSIMVS* morem contra Africanos, qui ægre ferebant, iudicia a se legitime peracta refricari & retractari ab episcopo Romano. Vt itaque se ad causam legitimaret, anno 418. misit *FAVSTINVM* ad concilia Africae, qui tale ius *canonibus Nicænis* esse constitutum, iis persuaderet, qui id ipsum tamen in iis profus reperire non poterant. Tandem missis in orientem legatis, quo exemplaria genuina asseruabantur, fraus detecta & deprehensa fuit, non in *canonibus Nicænis*, sed *Sardicensibus* hoc nouum ius quaerendum esse, quod nec *MARCA cit. l. lib. VII. c. 15.* differtur.

§. VIII. Interim magna per occidentem episcopi Romani auctoritas fuit, quæ effecit, vt in causis dubiis arduis & maioribus sæpius relationes ad ipsum fierent, & de causis dubiis consuleretur, quod in vsus suos immo necessitatem traxit *INNOCENTIUS I.*, vt epistolæ eius ostendunt, quo ipso nouo veluti gradu causas maiores ad se traxit, saltem hoc effectu, vt sine eius præscitu nihil facile in iis definiri potuerit. Ita enim in epist. ad Episc. *Nucerianum*: mirari non possumus dilectionem tuam sequi in-
 fluita maiorum omnia, quæque possunt aliquam recipere dubitationem, ad nos, quasi ad caput atque ad apicem Episcopatus, referre, vt consilia videlicet sedes apostolica ex ipsis rebus dubiis certum aliquid faciendum pronunciat. Confirmata hæc consuetudo eo magis est, quod *THEODOSIUS in l. 45. C. Theod. de episc. & l. 6. C. Iustin. de SS. eccl. eccl.* eam agnouerit, & similem prærogatiuam Constantinopolitano concesserit. Verba legis hæc sunt: Si quid dubietatis concesserit, id oporteat, non absque scientia vi-
 ri reuerendissimi sacrosanctæ legis Antistitis vrbis Constantinopolitane, (quæ Romæ veteris prærogatiua letatur) conuentui sacerdotali, sanctoque iudicio referuari. Tribuit

Quia etiam de
 causis maio-
 ribus sæpe
 consulebatur
 Papa, hoc et-
 iam in occasi-
 onem traxit.

buit idem his verbis ius Constantinopolitano, quod Romanus Episcopus sibi vindicabat, quod an huic adeo acceptum fuerit, illi iudicare facile poterunt, qui nouerint, quanta inuidia hic illius progressus suscepit. Interim *per indirectum* Romano Episcopo ius, quod anxie antehac ambierat, confirmauit, vt tamen postea potius Pontifices Romani hoc referuatum sibi debere contenderint. Nam anno 578. PELAGIVS II. *epist. 8.* ad IOANNEM Patriarcham Constantinopolitanum disertis verbis ait: *maiores vero & difficiles questiones, vt sancta Synodus statuit, & beata consuetudo exigit, ad sedem Apostolicam semper referantur.* Si praxin trium priorum seculorum intueor, relationes in *caussis grauioribus dubiis* frequentes erant, minime tamen vnice ad Romanum, sed alios quoque magnæ auctoritatis episcopos dirigebantur, quorum consiliis eo libentius hi, qui dubiis districti erant, utebantur, cum disciplina ecclesiastica non satis erat determinata. Ad *EX-PRIANVM* hinc inde, etiam ab ipsa Romana ecclesia, relationes factæ leguntur, nec in eo aliqua ecclesiæ Romanæ erat prærogatiua, multo minus *ius perfectum* inde sibi arrogare poterat, vt consilia eius necessario essent expectanda, vti postmodum Episcopus Romanus hoc ipsum in *necessitatem* traxit.

Hunc in finem quoque subiigendi erant Episcopi Metropolitanæ & concilia provincialia tollenda.

§. IX. Quia tamen nihilominus, maxime in occidente, magna erat, tum Metropolitanorum, tum Synodorum auctoritas, ita vt vel illi plerasque *caussas maiores* peragerent, vel in *Synodis provincialibus*, quibus præerat, discutendas proponerent, quod plenius ostendit *MARCA lib. VI. de C. S. & Imp. c. 13. §. 13 sqq.* nec præterea satis definitum erat, quænam essent maiores? (nam depositiones vsque ad tempora *NICOLAI I.* inter has haud referebantur vel ipso *MARCA* teste *lib. VII. c. 13. cit. tr. §. 8.*) nouo conatu ad opus semel inceptum perficiendum, vel ad minimum pedetentim proferendum opus fuit. Id autem aliter fieri non potuit, quam infringendo auctoritatem Metro-

Metro-

Metropolitanorum & supprimendo concilia prouincialia. *Hinc Metro-*
 Vt prius *bona gratia* fieri posset, induxit, spe maioris *politanos con-*
 consequendæ auctoritatis, Metropolitanos, vt *vicariatum* *stituit vica-*
 a se acciperent, quæscia eo facilius capi poterant, quia *rios.*
 Romani Episcopi *Patriarchalis auctoritas* per occidentem
 haud minima erat, indeque concludebant, se dignitate
 maiori munitos fore, si *vicariatu* hoc coruscarent. Simi-
 lis intentio fuit in *concessione pallii*, cum hoc non aliis, quam
vicariis suis, daret, quo tandem factum, vt omnibus Metro-
 politanis hic *vicariatus* impositus sit. Sed quid inde? Sci-
 licet postquam hoc *vicariatu* Metropolitanani omnes dece-
 pti erant, se ministros sedis Romanæ agnoscere postea de-
 bebant, ex præscripto eius omnia agentes, quæ ante *proprio*
iure agere poterant. Inde determinauit eorum potestatem,
 & magno opere minuit, dum plura sibi referuare poterat. In-
 primis vero sibi referuabat causas *maiores & arduas*, vt hæc
 sine ipsius præscitu haud determinarentur. Docet id ipsum
 LEO I. in epistolis ad *Episcopum Thessalonicensem*, cui iam
vicariatus ab antecessoribus datus erat. Ipse LEO in *epist.*
 ad *Anastasium* facis amplis verbis eius potestatem, vicario
 nomine perendam, circumscribit, sed tandem referuat
 sibi *causas maiores*, & pergit: *vt enim auctoritatem tuam*
vice nostra exercere te volumus, ita nobis, que illic componi
non potuerint, vel qui vocem appellationis emisserit, refer-
uamus. Id ipsum quoque repetit in *sine epist ad Episcopos*
Metropolitanos per Illyrium constitutos, & si quæ vero,
 scribit, *causæ grauiores vel appellationes emisserint, eas sub*
ipsius relatione ad nos mitti debere decreuimus. In quo au-
 tem ius hoc referuatum consisteret, mox prodidit in casu,
 quo ATTICVS veteris Epiri Episcopus quodammodo du-
 rius ab ANASTASIO habitus esset, & hic eo nomine que-
 relas ad Episcopum Romanum detulisset. Redarguit eo
 nomine ANASTASIUM LEO *epist. 48. aiens: Nam cum*
maiora negotia & difficiliore causarum exitus liberum tibi
esset, sub nostra sententiæ expositione suspendere, nec ra-
 H
 tio

rio tibi nec necessitas fuit in id, quod mensuram tuam excederet, deviandi. Quia enim ATTICVS Metropolitanus erat, existimauit Pontifex, priuato ANASTASIVM iudicio nihil de ATTICO decernere debuisse, præsertim, ait, cum etiamsi tale aliquid mereretur, expectandum tibi fuerat, quid ad tua consilia rescriberem. Et paulo post: Etiamsi quid graue & intolerandum committeret, nostra erat expectanda censura, vt nihil prius ipse decerneres, quam, quod nobis placeret, agnosceres. Vices enim nostras ita tuæ credidimus caritati, vt in partem sis vocatus sollicitudinis, non in PLENITVDINEM POTESTATIS. Quæ pars autem commissa esse censetur, explicat IVO epist. 59. quæ etiam pars, ait, modo plus, modo minus recipit pro arbitrio committentis. Ita Pontifex ad causas maiores, quidquid libitum erat, trahere poterat, id quod postmodum quoque maiori perfecit audacia, postquam conciliorum provincialium auctoritas prorsus erat infracta, quod quibus artibus factum fuerit, docet MARCA lib. VI. de C. S. & Imp. c. 14. & 15.

Multum quoque præsidii Pontifici attulit collectio Pseudo-Isidori ad causas maiores sibi offerendas.

Inde depositiones Episcoporum causis maioribus annumeratae.

§. X. Non leue porro huic doctrinæ seculo IX. dedit augmentum collectio spuria PSEUDO-ISIDORI, quæ scilicet spuriiis epistolis Pontificum, qui ante SIRIEIVM vixerant, conflata esset, a NICOLAO I. tamen magnopere commendata, vindicata, & in praxin deducta est. Promotor hic fuit insignis Pontificiæ maiestatis, cui admodum inferuebat hæc collectio, quam eo facilius in praxin deducere poterat, quod antiquitatis ecclesiasticæ ignorantia vbique regnaret. Hac collectione speciatim cautum fuit, *causis maioribus* quoque accensendam esse *depositionem episcoporum*, adeoque eam non posse absque Episcopi Romani præscitu fieri, quod declarat DV PIN cit. l. p. 134. seq. immo vnice inde petendam hanc praxin esse, docet MARCA Archiepiscopus Parisiensis lib. VII. de C. S. & I. c. 25. seq. Hac occasione paulisper *causæ maiores* magis magisque determinatæ sunt, quod Pontifex eo facilius post hæc tempora facere

facere poterat, vbi Metropolitanorum est infracta auctoritas, concilia prouincialia suppressa, & spurii canones ecclesiis obruti, ex quibus quæuis audere poterat. Accessit *nunciorum* per omnes ecclesias & diœceses missorum auctoritas, qui omnia ad se rapere, & sub hoc *prætextu* quæuis sibi vindicare studebant, quæ hic latius exequi non vacat. Paucis tantum hic referam, quæ ex *spuria collectione* ISIDORI huc faciunt. In *epist. FELICIS l. 3.* apud BLONDELLVM in *Pseudo-Isidoro p. 363.* hæc leguntur: *Semper enim dubia & maiora negotia terminum ab hac S. sede a tempore Apostolorum, qui eam suis documentis instruxerunt, accipere consueverunt.* In *epistola IULII I.* apud EVNDEM p. 447. hoc confirmat impostor: *ad eam (ecclesiam Romanam) quasi ad matrem atque apicem omnes maiores ecclesie causæ & iudicia episcoporum recurrunt, eiusque sententia iusta terminum sumunt, quatenus non ita proterue & pro lubitu cuiuspiam suo proprio arbitrio quibusque metropolitanis, sicut agere solebant, liceat inconsulto Romano Pontifice aut maiores ecclesie causas deturbare, aut episcopos damnare.* Similis tenoris est DAMASII II. *epist. 4.* apud EVNDEM p. 525. cui *Episcoporum iudicia atque maiores causæ, sicut paulo superius memoratum est, reseruate sunt, atque solidatæ.* In antecedentibus, ad quæ prouocat impostor, dixerat: *Sed definire eorum atque ecclesiasticorum summas querelas caussarum vel damnare episcopos, absque huius sanctæ sedis auctoritate, minime licet.* In SIXTI II. *epist. apud EVNDEM p. 344.* hæc impostor repetit atque: *Cuius depositio in omnes maiores ecclesiasticas causas & episcoporum antiqua iudicia Apostolorum eorumque successorum atque canonum auctoritas reseruaui.* Idem hoc confirmare debuit MARCELLVS apud EVNDEM p. 393. his verbis: *ne ab eius (sedis Romanæ) dispositione vos deuiare oportet, ad quam cumcūta maiora ecclesiastica negotia (diuina disponente gratia) iussa sunt referri, vt ab ea regulariter disponantur, a qua sumere principia.*

MELCHIADES inprimis *in epist. ad Hispan. episc.* apud BLONDELLVM p. 426. grauiter hoc vrget, quod absque fedis Romanæ consensu nullus episcopus deponi debeat, cur? responderet impostor: *Quod DEL ordinatiene taliter ordinatum esse credimus, ne omnes posterorum cuncta sibi vindicarent, sed semper maiores caussæ, sicut sunt episcoporum & potiorum curæ negotiorum, ad vnam B. principis Apostoli in Petri sedem confluerent, vt inde suscipiant finem iudiciorum, vnde acceperunt initium.* Ne vero vnice Pseudo-Pontificum assertio hæc constaret auctoritate, addenda fuit aliorum episcoporum confessio roborans. Hanc impostor prodidit *in epist. Aegyptiorum* ad FELICEM II. apud BLONDELLVM p. 491. aientium: *quod nos nequaquam vobis inconsultis agere præsumimus, canonibus quippe iubentibus absque Romano nos de maioribus caussis nihil debere decernere Pontifice.* Aiunt porro in seqq. in concilio Nicæno (quod apertissimum falsum est) esse constitutum, *non debere absque Romani Pontificis sententia concilia celebrari, nec episcopos damnari,* quod hæc duæ caussæ maiores essent. En impostoris audaciam? sed fere tædium me cepit, omnes referre quisquillas, quæ hanc sententiam magnopere stabilierunt, quæ postmodum Pontifices omnia pro lubitu ad sua referuata trahere voluerunt, temporum barbarie iis admodum suffragante.

Denique legisarum regulamultum profuit Pontifici, caussas maiores maximos requirere iudices.

§. XI. Rebus ita stantibus, Pontifex sub prætextu *maiorum caussarum* priuatiue plura ad suam traxit cognitionem, inprimis vero INNOCENTIVS III. quod epistolæ eiusdem produunt. Erant eo tempore Legistarum Brocardicam in omnium ore, quæ etiam Pontifex, quatenus sibi conducere videbantur, in suos applicauit vsus. Audiuerat, regulam iuris esse, *maiores caussas maximos requirere iudices,* se vero omnium iudicum ecclesiasticorum maximum esse credebat, ita etiam, hac regula suffultus, plura referuata sibi tribuebat, quæ olim eius priuata dispositioni haud erant subiecta. Sic itaque, vt ex pluribus quasdam referam,

referam, inter maiores causas retulit (1) causas fidei, vt *Inde plura re- ipse profitetur in c. 3. X. de baptisim.* (2) Postulationum, vt *seruata Papa tot. tit. X. de postul. prael. docet.* (3) Translationum, quod *sibi adseruit.* pluribus argumentis euincere conatur in c. 2. X. de *translat. episc.* contra antiquam praxin assertam a PETRO de MARCA *lib. VI. de C. S. & I. c. 8. §. 6. sqq.* (4) Depositionum episcoporum, quod post assertam quiscuilibet hisce auctoritatem demum inualuisse, clarissimis ostendit documentis *IDEM l. 7. c. 25. sqq.* (5) Vnionem ecclesiarum cathedralium *c. 1. X. ne sede vac.* (6) Exemptionum episcoporum. (7) Confirmationum episcoporum, contra *c. 4. concil. Nic.* (8) Depensationum in casibus grauioribus. (9) Canonisationum, (10) Absolucionum in grauioribus delictis, quæ poenitentiarum Romanæ magnum quotidie quæstum præbent. Sic hæc doctrina de *caussis maioribus & arduis* peperit Romæ Pontifici & auctoritatem & quæstum, quamuis si artes relatas consideramus, de *tituli iustitia* omnino desperare cogatur.

§. XII. Quæ cum ita sint, euidentis est, causas ecclesiasticas duplici sensu & respectu *arduas maioresque* dici: (1) respectu causarum *ciuiliū & secularium*, quo intuitu in vniuersum *maiores* dicuntur, prout *c. 1. §. 17. & 19.* iam notauimus, vel ea ratione, quod secularia negotia tantum *terrena, caduca & mundana*, vt loquuntur, respiciant, *spiritualia* autem, quorum etiam in genere *ecclesiastica* referunt, obiectum nobilius & præstantius habeant, & ad ecclesiam, quæ non est de hoc mundo, pertineant. Nec secus de bonis & iuribus ecclesiasticis dicendum esse censuere, quippe quæ possessiones ipsius DEI esse dicuntur in *c. 65. C. 16. q. 1.* & iuris diuini, vt censet *CARPZOV. lib. II. iur. pr. cons. def. 299. n. 1.* adeoque *spiritualem qualitatem* habere videntur, per respectum ad ministerium in se spirituale, & ad ius illa exercendi, vt loquitur *PETRUS LEVRENIUS P. I. fori benef. qu. 3.* Loquor ex hypothesi Pontificiorum, cui nostrates admodum addicti sunt, vt vel

*Duplici modo
caussæ eccle-
siasticæ maio-
res & arduæ
dicuntur.*

conclusiones euincunt. (2) Respectu *iudicis ecclesiastici*, qui, prout maior ceteris clericis censeatur, ita causas quasdam ecclesiasticas *pruatiue* sibi adscripsit, maioresque ceteris esse voluit, quo intuitu illæ causæ ecclesiasticæ *minores* esse dicuntur, quæ iudicibus minoribus ecclesiasticis etiam competunt, quod in §. *anted.* est explicatum. Quamuis enim omnes causæ ecclesiasticæ dicantur maiores *respectu secularium*, inter se inuicem tamen aliæ aliis maiores creduntur, quod ex *dignitate iudicis* potissimum æstimatur. Hisce præsuppositis videamus quasdam conclusiones.

*Vsus regule,
quod cause
maiores ma-
gnos requi-
rant indices.*

§. XIII. Quod *cause maiores maximos requirant indices*, potissimum clerici in foris suis vrgere solent: ad formam enim antiqui fori Romani habent *maiores*, habent etiam *minores* iudices, adeo vt de *maioribus* *nat' 1700* talibus solus Pontifex hodie iudicet *c. 59. in f. X. de appell. c. 3. X. de baptis.* prout antea satis iam explanatum est. Sed etiam in genere *iudices ecclesiastici* maiores esse cententur, quouis *iudice laico*, & *forum ecclesiasticum* dignius iudicio *seculari*, prout adhuc ipse BERLICH. *P. II. dec. 220. n. 4.* philosophatur. Nec hoc, vt putant, absque ratione. Est enim ecclesiastica respublica seculari præferenda, & hæc illi subiicienda, sicuti corpus subiicitur animæ, & hæc illi præfertur, iuxta philosophiam INNOCENTII III. in *c. 6. X. de maior. & obed.* & BONIFACII VIII. in *extrau. comm. vnam sanctam eod.* Inde concludunt, consistoria seu iudicia ecclesiastica esse iuris diuini: & necessario constituenta, cum causæ maiores, maiores etiam iudices postulent. Ita censent CARPZOV. *lib. I. iurispr. conf. def. II.* & WEBERVS *de iur. consst. c. V. sect. 1. sqq.* cuius contrarium tamen multis argumentis docuit Dn. PRAES. *rr. iur. eccles. protest. lib. I. tit. 28. §. 17. seqq.* quæ hic non repetam. Nec quæuis ecclesiastica in consistoriis determinari possunt, sed *maiora* ad sanctius consilium principis referuntur, maxime

maxima illa, quæ postea vt *maior* a sibi referuauit, & Episcopi suis confistoriis denegarunt, prout infra dicam.

§. XIV. Et quia causæ ecclesiasticæ & matrimoniales *maiores* omnibus secularibus causis censentur, ita in iis etiam probationem luce meridiana clariorem desiderant. Neque enim (a) in iis iuramentum testibus remitti posse censent, cum MEVIO P. IV. *decif. 76.* GAILIO l. *Obs. 101. n. 6.* & BRVNEMANNO lib. III. *iur. eccl. c. 4 §. 13.* quod tamen ad iura *patronatus & sponsaliorum* referendum haud esse arbitrator, cum utrobique *interesse mere priuatum* concurrat, & qui in sponsalibus aliud constituunt, falso supponunt, sponsalia iam esse quoddam matrimonium & spirituales causam. Nec (b) vnus testis in iis probat, quippe quæ magni dicuntur esse præiudicii CARPZOV. P. III. *iur. eccl. Consist. def. 43. n. 11.* Immo quamuis (c) causæ *matrimoniales* summario processu peragantur, sicuti etiam ceteræ ecclesiasticæ, notante DN. BERGERO in *elect. proc. matrim. §. 9.* ponderi probationis tamen inde nihil detrahitur, sicut in criminalibus *probatio maxima* desideratur, vt in inquisitorio processu agatur summariter. conf. IDEM *cit. l. §. 10.* Immo ordinarium processum fieri censet MEVIVS P. IV. *decif. 108. n. 10.* quod *intrauita & ambigua litis non possunt explicari, vt difficultas negotii pro veritate indaganda eum exigit.* Inde quoque (d) *iuramentum suppletorium* ne quidem in causis sponsaliorum locum habere volunt, cum hæ causæ criminalibus æquiparentur. HEIGIVS P. II. *qu. 16. n. 26. seqq.* BRVNEM. lib. II. *c. 17. §. 15.* nisi plusquam semiplene probatum fuerit. IDEM *de proc. civili c. XXIII. n. 28. & lib. III. iur. eccl. c. 5. §. 6.* SCHRADER *de caus. for. eccl. c. 1. tit. 1. §. 15. lit. b.* Sed rectius cum BERGERO *cit. l. §. 33.* aliisque statuit contrarium DN. PRAESES in *iure eccl. prot. lib. II. tit. 24. §. 75.* ostendens fallax esse argumentum, quod a causis criminalibus desumitur, & erronee etiam ad sponsalia trahitur, cuius sententiæ falsa supposita detexit in *diff. de incongrua praxi distinct. sponsal. de present. & de futuro*

In causis ecclesiasticis maior probatio desideratur.

iuro in foris protest. Ex eodem fundamento quoque (e) nec iuramentum contra sponsalia deferri posse censent, cuius contrarium plenius rurius ostendit Dn. PRAES. cit. tract. §. 61. seqq. Falsum utique suppositum est, sponsaliorum causam æque arduam esse, ut *matrimoniale*, immo criminalibus comparandam. Sit *matrimonium* res ardua, ut ait BRUNNEM. lib. II. iur. eccles. c. 17. §. 15. in f. sponsalia tamen non sunt ipsum matrimonium, & quod Pontificii de sponsalibus de presenti adstruunt, nobis incognitum est, qui talia sponsalia non habemus. An ergo etiam (f) in causa super beneficiis ecclesiasticis iuramentum deferri potest? negat hoc BRUNNEM. lib. III. iur. eccl. c. 5. §. 4. & admitti potest, quatenus quæstio officia ipsa sacra ecclesiastica respicit, vel bona ecclesiastica, ut in præiudicium ecclesiæ delatio non valeat, quamvis in præiudicium deferentis, præbendati scilicet, valere queat.

Iudex ecclesiasticus, ut maior, de causa seculari in incidente ut minore iudicare potest.

§. XV. Sed etiam illam regulam, quod *causa minor non faciat præiudicium maiori, sed potius hæc illam ad se trahat*, egregie in suos usus conuerterunt Pontificii. Quæstiones ecclesiasticæ generatim maiores censentur *secularibus*: quod si itaque coram consistorio de *causa ecclesiastica* principaliter agitur, iudex ecclesiasticus etiam de *causa civili incidente*, tanquam *causa minore*, recte cognoscit, veluti de *dote*, si *causa diuorij* est decisa, c. 3. X. de donat. int. vir. & vx. B. STRYK. de caus. incidente c. III. §. 5. seqq. & ita *causa maior ecclesiastica* ciuilem, tanquam *minorem*, ad se trahit, vtut alias iudex ecclesiasticus in *causa civili* sit incompetens, si de ea principaliter *inter laicos* agitur. Sed vice versa si *causa civilis* in foro *seculari* peragitur principaliter, cui incidit *quæstio ecclesiastica*, veluti si de *successione* lis mora est, & actori *quæstio de natalibus legitimis* mouetur, hæc causa, licet *incidens* sit, ad iudicem ecclesiasticum remitti debet, vt ibi excuriatur, quia, vt aiunt, *causa minor non trahit ad se causam maiorem*, nec iudex *laicus*, vt potest *minor & inhabilis*, in causa tam ardua iudicare potest.

c. 3. X.

c. 3. X. de ord. cognit. c. 4. X. de appell. c. 5. X. qui fil. sunt. legit. Ita philosophantur Pontificii & plerique nostratium cum illis, non alio ex fundamento, quam quod partim causæ ecclesiasticæ sint maiores secularibus, partim, quod iudex laicus sit *inhabilis* in causis spiritualibus, vt ne quidem *incidenter* de eis decernere possit. Equidem pro praxi communi allegari posset, quod iudex laicus speciem illius iurisdictionis non habeat, ad quam causæ ecclesiasticæ decisio spectat, id quod tamen quoad *fori competentiam* omnino desideratur. Verum hoc admitto, si *principaliter* de *causâ ecclesiasticâ* agere vellet, applicari autem non posset saltem secundum sententiam iuris communis, si *incidenter* de ea agitur, quia etiam iudex de *questione incidente minore* iudicare potest, licet alias eam speciem iurisdictionis non habeat, ad quam ea pertinet per l. 3. C. de iudic. l. 1. C. de ordin. iudic. Ergo sine dubio aliunde ratio decidendi petenda, ex illo scilicet fonte, quem antea aperui. Sic etiam Pontificii sub prætextu *peccati vel iuramenti*, tanquam *causæ maioris*, quasuis ciuiles causas ad se traxerunt, de quo iam olim maiores nostri conquesti sunt in *centum grauamin. Pontifici oblati* §. 9.

§. XVI. Sed etiam eam in *causis ecclesiasticis* regulam adhibent, quod in *concessione generali non censentur comprehensa ardua*. Vicariis ex officialibus episcoporum concessa est *iurisdiclio ecclesiastica*, sub qua Pontificii reuera omne *ius circa sacra* complecti solent. Inde concludit ENGEL ad iii. de offic. vicar. n. 10. officialem omnem potestatem episcopi explicare posse, nisi probetur exceptio, *vel causæ sint arduæ & magni præiudicii, quæ Episcopus verosimiliter nollit sine suo præscitu expediri*. Nata inde plura sunt *reseruata episcopalia*, officialibus denegata, in quæ longa serie inquit PETRVS LEVRENIUS in tr. de Vicario episcop. quæ vthoc loco referantur, a meo scopo alienum est, qui tantum applicationem doctrinæ huius de *causis maioribus* per indicem quasi demonstro. Potiora
I
capita

In concessione generali causarum ecclesiasticarum, non censentur concessa ardua.

capita *causarum arduarum* vel *maiorum*, episcopo referuatarum, recenset etiam Dn. PRAESES *in iur. eccl. Prot. lib. II. tit. 28. §. 10.* Neque vero hæc doctrina otiosa est, sed potius simul limites nostrorum consistoriorum ostendit, quippe quæ fabricata sunt ad formam iudiciorum ecclesiasticorum catholicorum, ita ut quæ ibi referuata sunt Episcopo, etiam Principum nostrorum cognitioni referuata, eisque simul *causæ maiores* papales adscriptæ sunt, quod Princeps, ut quidam loqui amant, sit Papa in suo territorio, quæ ratio, licet non adeo probanda sit, fontem tamen aperit, unde vera origo institutorum ecclesiasticorum in ecclesiis forisque Protestantium capienda & trahenda sit.

In ecclesiasticis causis multa contra ordinariam iuris rationem admittuntur.

§. XVII. Similiter etiam regula vltima, *c. 1. inf.* ad ducta, in causis ecclesiasticis suum vsum habet. Sensus eius est, quod *in arduis multa contra ordinariam iuris rationem admitti & decerni debeant.* Præsertim in matrimonialibus vsum hæc regula habet, quem fusius ostendit Dn. BERGER *in elect. process. matrim.* In iis enim (1) in primo termino desideratur personalis comparitio zum *Verhör*, nec procurator admittitur, qui tamen postea, wenn die Partheyen zum *Verfahren* citiret werden, admittitur, si speciali mandato instructus, quod *grauitas causæ* exposcit, ut generale non sufficiat. MEV. P. 8. *decis. 217.* Dn. BERGER *cit. l. §. 16. in f.* (2) In iis, ut & aliis spiritualibus causis, minor personam habet standi in iudicio legitimam *c. 3. de iudic. in 6.* ad quam etiam sine *curatore* procuratorem constituere potest *per cit. c. 3.* (3) *Ostiduum Saxonicum*, quod oblationi ad iuramentum præstandum præfinitum est, in his non attenditur; MARTIN. *ad proc. Sax. tit. 18. §. 9. n. 76.* Nec (4) terminus probatorius in his stricte obseruatur, quilibet sua natura peremptorius sit, non tamen facultatem probandi adimit. BRVNEM. *lib. III. iur. eccl. c. 4. §. 20.* Immo etiam (5) post conclusionem in causis & post publicatas attestaciones adhuc probatio integra est. BERGER *cit. l. §. 40.* Quin quod (6) nec rem iudicatam impedire existiment, quo

quo minus causæ ecclesiasticæ & matrimoniales de nouo sub examen iudiciale reuocari possint, quod tales sententiæ numquam in rem iudicatam transeant, quam doctrinam latius examinavit Dn. PRAESES *de iur. eccl. Protest. lib. II. tit. 27. §. 41. seqq.* Similiter (7) idem de *confessione*, iudiciali licet, statuunt, vt contra matrimonium adeo valere nequeat, quo minus deinceps queat reuocari Dn. BERGER *cit. l. §. 48. &c.*

§. XVIII. Denique in causis ecclesiasticis tanquam *arduis multa circumspicione* opus esse, etiam facile constat, quod potissimum eo casu, quando ad diuortium ob *desertionem* vel *adulterium* agitur, attendendum est. Recte enim ait B. STRYKIUS in *tr. de dissens. sponsal. sect. VI. §. 38. dum malitiosa desertio res admodum ardua sit, criminalique causæ comparatur, caute sane & circumspicte agendum, nec nimio opere properandum, sed antequam deserta pars ad proceßum admittatur, omnes circumstantiæ quam diligentissime ponderandæ.* Addit subinde rationem hanc: *Et hoc tum ob graue præiudicium, quod imminet matrimonio, æque ac personis coniugatis, tum ob exitum, qui criminalis est, propter penam, quam incidit persona desertoria.* Illustrabo hoc sententia, quam ill. Facult. Iurid. huius loci Mens. Febr. huius anni tulit: Auf implorations-Schrift, besuldigten Ungehorsam, und erfolgte Befehle in Sachen C. F. L. imploranten an cinem und L. I. G. imploranten am andern Theil erkennen ic. nach vorgehabtem Rath auswärtiger Rechts-Gelahrten vor recht, daß gestalten Sachen nach implorantinne auf anderweit vorgehende Ladung sub pœna confessionæ & conuictæ zu erscheinen und ihres Einwendens ohngehört auf die Klage sich einzulassen schuldty, sic thue nun solches oder nicht, so ergehert alsdenn, wegen der gebetenen Ehescheidung halber, was recht ist.

Rationes decidendi.

Ob wohl aus denen Acten zu befinden, daß implorantinne ihren Mann heimlich verlassen, und als derselbe hierauf

ex capite malitiosæ desertionis geklaget, sie nicht allein zu zweyen unterschiedenen malen peremptorie citiret, und ihr solche citation jederzeit richtig insinuiret, sondern auch die Ungehorsams-Beschuldigung gebührend eingebracht worden, also bei wandten Umständen nach die Verschickung der Acten zum Spruch Rechts endlich erkannt werden müssen, wobey denn abermal die implorantinne, ob wohl sie zu unterschiedenen malen, ad videndum inrotulari acta, citiret ist, beständig aussen geblieben, und perseverantissimum animum contumaciam continuandi an den Tag geleyet, es daher das Ansehen gewinnen möchte, als wenn sie so fort pro malitiosa desertrice gehalten, und der Ehe halber implorant von ihr geschieden werden könne, in mehrerer Erwegung der in ihrem Namen in termino inrotulationis erscheinende curator K. zwar exceptionem fori incompetentis opponiret, solche doch aperte friuola, und deswegen verworfen ist, angesehen, wenn sie die lævitien-Klage gegen ihren Mann anstellen will, sie solches bey dem consistorio zu B. als woselbst er sein forum hat, allerdings zu thun pflichtig ist.

Die weil aber dennoch in Sachen, welche die Scheidung der Ehe betrifft, sehr behutsam zu verfahren, und dieselbe als eine causâ ardua & magni præiudicii, die zugleich das Gewissen mit betrifft; billig anzusehen ist, adeo ut etiam criminali causâ comparetur.

KITZEL in *Syn. matrim. c. 10. th. 17. lit. d. e.*

tum ob graue præiudicium, quod imminet matrimonio, ac personis coniugatis, tum ob exitum, qui criminalis est, propter pœnam, quam incidit persona desertoris.

MEV. P. 4. decis. 7. n. 5.

Dannhero ob wohl die implorantinne gebührend und peremptorie citiret, dennoch dabey zu erwegen ist, daß sie nicht allein post secundam citationem schriftlich eingekommen, und daß sie keine malitiosa desertrice sey, protestiret, sondern auch überdem in termino inrotulationis durch ihren curatorem sich gestellet, und exceptionem fori incompetentis opponiret, welche

welche ob sie wohl nicht fundiret, dennoch verhindert, daß man in tam ardua causa, in qua etiam causa fatua excusare solet, nicht so fort nach dem rigore iuris verfahren, und die Ehescheidung erkennen möge, zumal eines Theils in tam parua mora dem Imploranten kein grosses präiudicium zuwächst, andern Theils die implorantinne, wenn sie sub poena confes-
sæ & conuictæ und zwar unter commination, daß wenn sie nicht erscheinen würde, sie alsdenn pro malitiosa desertrice gehalten werden solle, nochmals citiret wird, keine fernere Entschuldigung, und daß man præcipitanter die Ehescheidung erkant, vorwenden mag, vielmehr daraus, daß ihre exceptio ungegründet sey, zur Gnüge erkennen wird: so hat geschehener massen von uns erkannt werden müssen.

CAP. IV.

De causis arduis feudalibus
& publicis.

§. I.

IN genere quasuis *causas feudales* arduas maioresque *Non recte* dici, iam *cap. I. §. 20.* obseruauim, simul tamen addidi, *quæuis causæ* solidum vix fundamentum huic sententiæ substerni *feudales ar-* posse. Neque enim causæ feudales *duæ dicuntur* *ex se & sua natura* tale præiudicium, vt *criminales*, habent, neque omnium feudorum vna eademque est ratio, sed si *arduis*, si *maioribus* causis annumeranda sunt, id non ex natura feudis propria, sed aliunde repetendum, h. e. ex *præiudicio summo*, quod causæ feudali *quandoque* adesse potest. Ad-
eoque causæ feudales possunt esse *ardue & maiores*, possunt etiam esse *mediocres*, nec adeo magni ponderis, immo *minime*, sicuti causæ allodiales. Hoc obseruato principio, non necesse quidem foret, nouas conclusiones ex iuris feudalis penu depromere, cum, quæ *Cap. II.* congesta
I 3 & di-

& digesta sunt, facile causis feudalibus applicari queant; quia tamen ex principio generali, *quod omnes causae feudales sint arduae*, plerique in ius feudale nouas deduxerunt doctrinas, & exceptiones regulas esse voluerunt: inde necesse est, eas paucis sub examen reuocare.

Nec recte eae
causis status
aequiparan-
tur.

§. II. Qui causas feudales generatim *arduas* maioresque esse volunt, hoc potissimum ducuntur argumento, quod causae feudales aequiparentur causis status, & feudum sit quaedam seruitus, dicaturque simul seruitus personalis & realis: iam autem *cap. 1. & 2.* obseruaui, *causas status* ad contentiones maiores referendas, a quibus recte argumentum ad causas feudales deduci, veteroni censuere, teste CATONESSACHO *ad l. 31. D. de iurei. n. 31.* Idem argumentandi genus ut plurimum sequitur SCHRADERVS *de feud. P. 10. sect. 18. n. 132. sqq.* eosque, qui voluerunt, causas feudales inter *minores* esse referendas, *n. 126. cit. l. comparatiue* esse intelligendas censuit, respectu causarum ecclesiasticarum. Verum enim vero comparatio, quae inter *causas status* ac *feudales* instituitur, admodum lubrica est, parumque roboris habet. Causae *liberales* olim erant magni praedicti, quia a *statu libertatis* inter Romanos omne commercium iuris Romani dependebat, ita ut cui hic negabatur, simul eadem *vita ciuili* omniaque iura ciuilia fere denegarentur, & qui *libertatem* amittebat, *capite diminutus* censeretur. In hoc autem erat praedictum summum, iactura extrema, & totius vitae ciuilis interitus. Ideo *arduae*, ideo *maiores grauesque* causae liberales dicebantur. Sed vero *causae feudales* simile praedictum non habent: non periclitatur de vita ciuili, de amissione omnium iurium, qui de feudo litigat: manet status ciuili ubique saluus & integer, quaecunque sententia in causa feudali dicatur, & quamuis nonnunquam graue praedictum continere queat, id tamen aliunde est, non vero ex *qualitate feuduli* petendum. Multo minus stringit ratio, inde deducta, quod feudum sit quaedam *seruitus realis & personalis*, nam (a) seruitutes re-
rum

rum per se non sunt causæ arduæ, nec hæ cum statu feruili personarum confundendæ: (b) comparatio, quæ ab usufructu desumitur, minus recta est, obseruante FINCKELTHAVSIO in *disp. feud. l. th. 14.* quod differentiæ infinitæ ostendunt (c) & si vel maxime usufructus quidam feudis inesset, non tamen feuda inde causis maioribus arduisque annumerari debebant.

§. III. Quæ cum ita sint, paucis examinabo quasdam conclusiones, quæ ex principio hoc, *quod in genere causæ feudales sint arduæ*, deduci solent. Videlicet (1) inde colligunt, in causis feudalibus litigantes, licet morbo aliaue necessitate ineuitabili impediuntur in iudicio comparere, cogi haud posse, vt procuratorem inuiti constituent, *eam ob causam*, ait SCHRADER *cit. l. n. 96. quia causæ feudales sunt graues & arduæ, & certum est, nec non a Dd. traditum, quod in causis grauibis siue arduis impeditus morbo procuratorem constituere & per procuratorem comparere non cogatur.* conf. ROSENTHAL *de feud. c. 12. concl. 10. lit. bb.* Equidem de iure ciuili regulariter nemo inuitus cogitur, per procuratorem causam agere, maxime in arduis, quæ non temere aliis committuntur, adeo vt excusetur, nec pro contumace habendus, qui in arduis procuratorem haud constituit. Sed in feudalibus nihil singulare occurrit, sed etiam in his, experientia teste, quis compellitur ad procuratorem constituendum, in quibus casibus alias quis compelli potest. Nam (a) moribus passim receptum, vt nemo suo nomine, sed per procuratorem in iudicio litigare debeat, LAVTERBACH. *ad tit. de procurat. §. 37. in f.* B. STRYK. *in vs. mod. ad tit. de procurat. §. 13.* nec tamen hic vllibi exceptæ causæ feudales, qua tales, nec ratio iuris adducta id suadet: (b) si plures sunt litigantes, qui communi nomine causam agunt, iudex ex officio illis iniungere potest communis procuratoris constitutionem, MEVIVS *P. IV. decis. 63.* nec rursus in feudalibus aliud obtinere constat. Ratio enim generalis tam in allodialibus quam

An in causis feudalibus impediti possint cogi, vt procuratorem constituent.

quam feudalibus obtinet, *ne lra, per plures dispersa, tardior, difficilius atque intricatior eueniat.* Vbi itaque in causis alodialibus cogi quis potest ad constituendum procuratorem, ibi etiam in feudalibus regulariter.

An feudalia
requirant
mandatum
speciale?

§. IV. Vtterius (2) inde colligunt, licet regulariter procurator, habens generale mandatum, admittatur, eum tamen non admitti in *causis feudalibus*, sed illas desiderare mandatum speciale. Huius obseruationis has addit rationes SCHRADER *de feud. P. 10. sect. 18. n. 19. tum quia causæ feudales sunt graues & arduæ, & certum est, quod in causis grauibz siue arduis non sufficiat generale mandatum, sed speciale requiratur; tum quia ardua siue graua ab omnibus regulis iuris communis excepta intelligantur, & generales iuris regulæ ardua siue graua non comprehendant; tum quia causæ ciuiles arduæ, quales sunt causæ feudales, equiparantur causis criminalibus, & certum est, quod in causis criminalibus, etiam in iis casibus, in quibus procurator interuenire potest, nunquam admittatur procurator, habens generale mandatum, sed requiratur, vt ipse habeat speciale mandatum &c.* Multa hic Brocardica conglomerata vides, quæ tamen applicatione destituuntur, si negaueris, causas feudales *per se & sua natura* esse arduas maioresque. Hoc expeditum est, generalem procuratorem seu cui omnium rerum administratio commissa est, posse etiam agere, seu rem in iudicium deducere *l. 12. D. de pact.* immo citra speciale mandatum etiam actionem iniuriarum mouere *l. 17. §. 16. D. de iniur.* de quo forsan dubitari potuisset, quia hæc actio nonnullius est præiudicii: quidni ergo permetteretur ei causam feudalem in iudicium deducere? Respondent forsan *ex c. 5. de procur. in 6. qui generaliter constituitur ad negotia procurator, agere ac experiri potest, exceptis his casibus, qui mandatum exigunt speciale:* iam vero inferunt ex mente SCHRADERI, causæ feudales, quia *ardue* sunt, exigunt mandatum speciale. Verum in hac assertionem petitur id, quod est in principio: potest *quædam* controuerfia

trouertia feudalis esse ardua, magni ponderis & maioribus accenseri caussis, maxime si regalem qualicet annexam habet; ast hoc generatim omnibus caussis feudalibus attribui nequit, quæ sæpe non plus ponderis & momenti habere possunt, quam caussæ allodiales. Vnde etiam non desunt, qui recte asserunt, sub generali dispositione etiam feuda comprehendendi. TIRAQUELLVS ad l. si vnquam C. de reuoc. don. verb. bona n. 15. & quos præterea allegat SCHRADER cit. l. n. 123.

§. V. Pergit vterius SCHRADERVS cit. l. n. 128. & (3) inde concludit, quod in caussis feudalibus non sufficiat mandatum generale cum libera. Quamuis enim, ait, regulatim in omnibus illis casibus, in quibus speciale mandatum requiritur, sufficiat mandatum generale cum libera, attamen hoc non habet locum in caussis feudalibus, quia caussæ feudales sunt admodum graues & præiudiciales: & mandatum generale cum libera non sufficit, nec etiam mandato speciali æquiparatur in caussis valde grauib; & præiudicialibus. Immo addit (4) n. 131. ne quidem sufficere mandatum speciale, ut quis scilicet constituatur procurator simpliciter in caussis feudalibus, sed requiri mandatum specialissimum siue in indiuiduo. Cur vero hoc? respondet: quia caussæ feudales sunt admodum graues & arduæ: iam autem pergit n. 133. certum est, quod in casibus, in quibus versatur graue & magnum præiudicium, non sufficiat mandatum speciale, sed requiratur mandatum specialissimum & in indiuiduo. Ex eodem principio (5) n. 135. etiam hanc nescit conclusionem, quod licet procurator, qui habet mandatum generale, a quo mandato tantum exceptus est vnicus casus, requirens mandatum speciale, omnia illa, quæ speciale mandatum requirunt, præter casum specialiter exceptum expedire possit, eum tantum causas feudales expedire non posse, quia caussa grauis & præiudicialis, qualem censet esse feudalem, adhuc censetur excepta. Addit (6) n. 137. etiam hanc conclusionem, quod licet alias procurator,

K

qui

An ad feuda-
lia extendat-
ur manda-
tum cum li-
bera?

An specialissi-
mum deside-
retur?

qui habet mandatum generale, in quo causæ certæ speciale mandatum requirentes, expressæ sunt, adiecta clausula generali, quod is omnia, quæ speciale mandatum requirunt, expedire possit, etiam omnia illa, quæ alioquin mandatum speciale requirunt, agere & expedire queat c. 4. de procur. in 6. nihilominus tamen id haud sufficere in feudalibus, multo minus (7) mandatum præsumtum hic admitti cum cautione rati, eam, ait, n. 138. ob causam, quia causæ feudales sunt graues & arduæ, & in his agitur de magno præiudicio, & certum est, quod in causis grauib; siue arduis, in quibus agitur de magno præiudicio, procurator non admittatur cum cautione de rato.

An præsum-
tum in his
mandatum
sufficiat sub
cautione rati.

Resolutio ha-
rum questio-
num.

§. VI. Si SCHRADERVS distinxisset causas feudales, & genera actionum diuersa considerasset, conclusiones eius facilius admitti possent. Sed si ad priuationem feudi agitur, si de feudis maioribus concertatur, negari nequit, agi de causis arduis & grauioribus, & ad hos casus applicari possunt, quæ ex SCHRADERO allata sunt. Ast generalis ipsius assertio prorsus omni destituitur fundamento, quod etiam animaduertit ROSENTHAL. de feud. c. XII. concl. 10. n. 76. & vel ideo reprobatur, quoniam, ait, non est causa status, ut illi male asserunt, causa feudi. Nec enim causa qualibet, ubi de seruitutis aut seruitutis præstatione questio est, status causa dicitur, sed illa, ubi persona ipsa seruitute afficitur, & quam inuito domino abiicere nequit. Quid hic neutriquam est, sed potius est seruitutis realis species, ubi persona ad seruituta obligatur, sed saltem propter rem & respectu rei causatiue. Et si lites infinitæ feudales in camera imperiali actæ sunt & quotidie vtrunque aguntur citra mandata specialia, sed per procuratores generales.

An in causis
feudalibus ex-
amen testium
alteri com-
mitti queat?

§. VII. Vterius (8) inde colligunt quidam, quod in causis feudalibus examen testium alteri committi nequeat, quod causæ feudales sint graues & arduæ, in quibus regulariter committi examen testium alteri nequit. Addunt, quod nec in criminalibus examen testium alteri committi queat.

queat, quibus feudalia æquiparantur. Ita censent allegari a SCHRADERO *P. X. de feud. sect. 16. n. 66. seqq.* & ROSENTHALIO *c. XII. de feud. concl. 9. lit. n. 6. o.* Miror, ipsum SCHRADERVM *cit. l. n. 68.* in alia omnia hic iuisse, & examen testium per commissarios expediendum admisisse, ex hac ratione, quod *causæ feudales sint causæ civiles*, in quibus examen testium alteri committi posset, sed etiam ad rationem dubitandi, quam vtplurimum in ore habere solet, non respondet. Immo magis miratus sum, SCHRADERVM hanc sententiam iuisse, quia *P. II. part. 9. princ. sect. 13. n. 173.* fere contrarium adstruxisse videtur. At enim *cit. l.* licet alias iudex in causis civilibus examen testium alteri committere possit, hoc tamen locum non habere in causis feudali- bus, in quibus dominus contra vasallum ad pœnam priuationis feudi experitur. Namque, pergit, *in talibus causis iudex examinationem testium neque Notario, neque alteri committere potest eam ob causam, quia tales causæ æquiparantur causis criminalibus, immo in illis requiritur probatio euidens & clarior, quam in causis criminalibus. Et clari- us est, quod in causis criminalibus iudici regulariter non per- mittatur examinationem testium Notario vel alteri committere.* Hanc rationem & æquiparationem generaliter antea ad *quasvis* causas feudales applicuit, & inde quoque, si vera est, euincendum esset, generaliter examen in causis feudali- bus alteri committi non posse. Sed (1) sæpe iam dictum, argumentum a *criminalibus* desumptum hic esse lubricum, & quæ forsan in vno vel altero conueniant, non tamen sunt eadem. (2) Si vel maxime ad pœnam *priuationis* agitur, causa tamen manet *civilis*, non vero fit *criminalis*, vt ipsemet *P. 2. p. 9. princ. sect. 13. n. 16.* non diffitetur, & denique (3) etiam in criminalibus & arduis alteri examen testium committere nullibi prohibitum, prout recte censet ROSENTHAL. *de feud. cit. l. n. 2. & 13.* & ad praxin Germaniæ & Cameræ prouocat.

K 2 §. VIII.

An suppleto-
rium iura-
mentum in
feudalibus lo-
cum habeat?

§. VIII. Præterea (9) ex hoc principio reprobato plures inferunt, iuramentum suppletorium in causis feudalibus, utpote arduis, deferri non posse. BERLICH. P. I. concl. 54. n. 5. SERAPHINVS de SERAPHINIS de priuil. iuram. priuil. 33. n. 125. seq. vbi addit hanc rationem: quia *caussa feudalis dicitur magna & grauis*. Sed vbi ita dicitur? *Causa priuationis feudi potest dici magna & grauis*, sed non causa feudalis in genere. Restrungenda ergo hæc doctrina est ad has causas: (a) si agitur de feudo magno, ex cuius iactura ingens præiudicium est metuendum; sed ita nihil singulare in feudis occurrit, quoniam in causis magnis & arduis generaliter iuramentum suppletorium locum non habet. ROSENTHAL. de feud. c. XII. concl. 14. n. 99. Et huc etiam collineare videtur Feudista 2. f. 33. §. *sacramentum*, vbi ait, quod iuramentum quandoque *petenti*, quandoque *posidendi* deferre iudex possit, prout circumstantiæ vel *suppletorium* vel *purgatorium* admittendum esse censent. (b) Si agitur ad *priuationem feudi*, in qua sine dubio enorme præiudicium occurrit. BENGKENDORF. ad Seraphin. cit. l. 113. SCHRADER. de feud. P. 2. P. princ. 9. sect. 13. n. 167.

Vnde sacra-
mentales in
feudalibus o-
riginem tra-
bant?

§. IX. Forfan etiam (10) inde deriuandum esse morem, censere possent dissentientes, quod vbi iudex deferret iuramentum, id præstandum sit cum *duodecim sacramentalibus*, prout 2. f. 33. §. *sacramentum* disponitur, qui cum principali simul iurant, illo quidem de *varitate*, his de *credulitate* iurantibus. Iure Canonico hos *sacramentales* esse introductos, & in causis tantum quibusdam, maxime magni momenti, esse admissos, constat *ex tit. de purgat. canon. & tit. de frigid. & malef.* Sed ius Longobardicum barbarum hos *frequentius* admittit, magis ex errore & iuris Pontificii ignorantia, quam solida iuris ratione. Neque enim arbitror, feudistam ex ea ratione sacramentales requisuisse, quod causæ feudales essent *ardue & magna*, quam rationem nullibi prodit, sed ex *incogitantia* potius & defectu solidioris iudicii, quem vbiq; prodit. Vnde etiam in praxi hi *sacra-*

sacramentales non amplius desiderantur, B. STRYK. *in exam. iur. feud. c. 25. q. 23.* quin quod in *ordin. Cameræ P. II. tit. 10.* tantum in *caussa fractæ pacis publicæ*, tanquam *grauissima & ardua*, hi sacramentales requirantur, saluo tamen iudicis arbitrio.

§. X. Reiectis ergo falsis præsuppositis indeque deductis conclusionibus, propius est, vt videamus, quænam causæ feudales dicantur *ardue & magnæ*. Huc imprimis, prout iam aliquoties dictum est, referri debet *caussa priuationis feudi*, seu quando ad *feloniam* agitur, quæ quamuis adhuc *ciuilibis*, non *criminalis* sit, merito tamen ob summum, quod inde imminet præiudicium, *ardua* dicenda est. SCHRADER *de feud. P. 2. p. 9. princ. sect. 13. n. 16.* Inde (1) in *probatione felonie non duo* sufficiunt testes, sed *quinque* desiderantur, 2. f. 57. cuius rationem recte in eo quærit CASPAR BITSCHIVS *ad cit. text. in f. p. 698. quia causa hæc amissionis feudi est ardua & magni momenti*, quam rationem etiam adfert B. STRYK. *in exam. iur. feud. cap. XII. qu. 15. in f.* addit etiam, hodie hoc vix attendi. Et quidem meo iudicio ita recte censet, quia etiam hodie duo testes sufficiunt in grauioribus criminibus probandis, si omni exceptione maiores sunt, multo magis etiam in feloniam probanda sufficere possunt. conf. STRYV. *Syntagma iur. feud. c. 16. aph. 15.* ITTER *de feud. Imper. c. 25. §. ult.* Debent autem (2) testes esse *summæ atque integræ opinionis*, vt dicitur 2. f. 57. sicut enim alias in criminalibus testium delectus habendus est, ita quoque in probatione felonie idem obseruandum, quia ius feudale *ciu. l.* desiderat *probationem manifestam ex natura cause*, quæ ardua est. Inde nec defectum fidei numerus testium supplet, SCHRADER *cit. l. n. 16.* quia id non habet locum in criminalibus & arduis ciuilibus, obseruante ROSENTHALIO *c. XII. de feud. c. 19. n. 9.* nec testes infamia facti laborantes, nec minores 20. annis non habiles, quamuis alias minores 20. annis in ciuilibus non sunt inhabiles. IDEM *cit. l. n. 20. seqq.* Feminas quidam etiam

reiciunt, quod vbi manifesta requiratur probatio, vt in criminalibus, feminæ plene non probent, nec in feudali- bus feminarum testimonium regulariter admittatur, cuius canonicum accedere videtur in *c. forus. in f. X. de V. S.* Verum sicuti rursus in criminalibus hodie feminæ non sunt inhabiles ad testimonium dicendum, teste CARPZ- VIO *pr. crimin. q. 114. n. 40.* Ita etiam a probatione felo- niæ non excluduntur. Inde quoque inferunt, quando- que etiam ad *torturam* deueniri posse, quod licet sit causa ciuilis, annexum tamen habere delictum posset atrox, cuius nomine tortura dictari queat, iuxta ea, quæ dixi *cap. 11. & 21. SCHRADER cit. l. n. 79.* Equidem non nego, felo- niæ inesse posse delictum atrocius, ob quod tortura de- cerni potest, sed tamen distinguendum erit, vtrum tan- tum agatur *ciuiliter*, an vero simul *criminaliter*? priori ca- su, quia tantum ad priuationem feudi actio tendit, locus non erit *torturæ* in probanda felonia, vtpote quæ nec in *penis pecuniariis* locum habet. CLARVS *l. V. recept. sentent. qu. 64. n. 4.* Posteriori autem casu vel ideo *torturæ* lo- cus erit, quia præterea ad poenam capitalem agitur. Du- bitari etiam posset, an ad probandam feloniam recipi pos- sint testes ad perpetuam rei memoriam? Ratio dubitandi desumi posset ex *c. 5. X. vt lite non conest.* vbi hoc examen extraordinarium restringitur ad casum, *cum ciuiliter est agendum.* Quamuis vero in actione, qua ad feudi priua- tionem agitur, *ciuiliter* procedatur, quia tamen quodam- modo *criminali* causæ hæc priuatio æquiparatur, inde ab hoc examine abstinendum esse videtur. Verum sicuti hæc æquiparatio non vniuersalis est, ita sufficit, quod hic *ciuiliter* agatur, nec vllibi graues & arduæ causæ ciuiles exceptæ sint, adeoque merito hoc examen admitti de- bet. conf. B. WERLHOFF. *de exam. testium extraord. §. 21. SCHRADER. cit. l. n. 109. seq.* quin quod Pontifex tantum ex- cludere videatur processum *accusatorium, inquisitorium* aut- em haud intelligat, quippe in quo regulariter testes ante

L. C.

L. C. examinantur, & sic etiam ad perpetuam rei memoriam recipi possunt.

§. XI. Præterea quoque causæ feudales *ardue* dicendæ sunt ex *qualitate rerum feudalium*. Sunt vulgo *feuda nobilia* vel *nobilia*. Illa olim *nobilitatis accessio* quædam erant, & cum immunitate ab oneribus publicis dabantur, hodie tamen etiam a non-nobilibus possideri queunt, & sufficit *qualitas realis* bonis in hærens, cum feuda personæ nullam concilient nobilitatem. Porro si feuda nobilia in sensu generali accipiuntur, diuiduntur rursus in *regalia* & *non regalia*. Illa dicuntur feuda supremi principis auctoritate cum *regali dignitate* concessa. *VLTIVS l. 1. de feud. c. Quorsum per VIII. n. 19.* aliasque dici solent *feuda maiora* vexillifera & sineant feuda *maiora regalia*. Sceptri *Sahnen* und *Scepter* & *Lehn*, quæ merito *maiora* dicuntur, ob summam *dignitatem regalem*, quæ eis cohæret, adeoque horum causâ potissimum *ardua* & *maxima* dici debet. Feuda *non regalia* tanti olim non habebantur, cum vnice ad *militare seruitium* seu *ministerium* essent destinata, non ad honorem, officium, & potestatem maiorem exercendam, quod *feudis regalibus* proprium est. Ergo non mirandum, quod singularia plura in *feudis maioribus* sint constituta, quæ aliis *feudis minoribus* applicari nequeunt.

§. XII. Sic vicariis Imperii concessum est in *A. B. C. S. De iure Vicariorum imperii* *de feudis* & *iuramenta fidelitatis vice* & *no-* *vii circa feuda regalia.* *mine S. Imperii recipiendi*, *feudis Principum duntaxat exceptis*, & illis, quæ *Dahnlehn* vulgariter appellantur, quorum *inuestitura* & *collatio* soli *Imperatori* vel *Regi Romano-* *rum specialiter reservata* est. Sic etiam in *R. I. Wormatiensî* *de anno 1521.* dicitur: und behalten uns vor die Belehnung der *Lehn* und die *Regalien* derjenigen, die sie unter der *Sahn* öffentlich mit solennitäten pfeigen zu empfangen. *Supra dictum* est, quod in *concessione generali* *ardua* & *maiora* haud veniant aut comprehendantur. Ex hoc axiomate sine dubio nata est exceptio adducta, qua feuda vexilli, tamquam *maiora*

ra,

An vicarii
feuda comi-
tum conferre
possint?

ra, suæ collationi reservavit Imperator. Duo vero ex ad-
ductis patent (1) excepta fuisse feuda magna Principum, (2)
talia, quæ olim mediante vexillo collata fuere. Inde quæ-
stio enata fuit: an etiam *feuda comitum* exceptioni insint?
Comites olim etiam vexillis inuestitos fuisse, docet excell.
Dn. GVNDLING. *diff. de feud. vexilli* §. 34. Simul tamen ob-
servat in *A. B.* sub voce *feudorum vexilli* tantum compre-
hendi *feuda principum maiora*. Contrarium adstruit *IT-*
TERVS de feudis imperii c. 9. §. 10. ex ea ratione, quod etiam
comites cum vexillis inuestiri consueverint, & quod
hæc quoque feuda *maiora* sint, sicuti etiam vix reperiri
queunt exempla comitum Imperii a Vicariis inuestitorum.
Fateor in utramque partem prægnantes esse dubitandi ra-
tiones, interim tamen in posteriorem sententiam proclivis-
sum, quia in *A. B.* excipiuntur *feuda Principum & illa, quæ*
vulgo Bahntehn appellantur. Si *feuda Principum* tantum exci-
pienda fuissent, non necesse fuisset, addere subsequen-
tem clausulam: *& illa, quæ vulgo Bahntehn appellantur*, quæ
potius ostendit, excepta fuisse non tantum *feuda Princi-*
pum, sed in genere *vexilli* feuda, sub quorum numero etiam
feuda comitum comprehenduntur. Loquor de sensu *A.*
Bullæ: hoc enim expeditum est, posse Cæsarem vicariis, se
absente vel impedito, constitutis maiorem concedere po-
testatem, ut etiam feuda comitum conferrent; quorum
collineare videntur verba adducti recessus, quia olim feuda
comitum tanta cum pompa & solemnitate haud collata
sunt, obseruante Dn. GVNDLINGIO *cit. l.* Simile quid
obseruo in diplomate RYPERTI Cæsaris, LVDOVICVM
BARBATVM comitem palatinum vicarium constituentis
anno 1401. cum exercitum in Italiam duceret, quod refer-
ret THVLEMARIVS *de ostouiratu c. 22. §. 18.* vbi vicario a se
constituto confert potestatem infeudandi, *exceptis dunta-*
taxat feudis insignis Archiepiscoporum, ducum & marchionum,
& quæ cum vexillis seu gladiis recipi consueverunt, & de
qui-

quibus officialibus imperialis curiæ de more seruitur, conf.
Dn. GVNDLING. cit. l. §. 35.

§. XIII. Limitat tamen hoc ipsum prælaudatus THV-
LEMARIVS cit. l. §. 27. & arbitratur, durante vltra annum in-
terregno, vicarios etiam de feudis maioribus inuestire pos-
se, id quod ex subiectis quibusdam citationibus euincere co-
natur. Sed qui citationes adductas attentius examinat, ni-
hil noui iuris, præter quod vicariis in A. B. concessum est,
ibi deprehendit. Prouocat ad A. B. & ad ius vicariis ibi-
dem concessum, quod tamen circa collationem feudorum
imperii minorum versatur. Quod si horum renouatio in-
tra annum haud petitur a vicariis, pœnis feudalis locus
esse potest. Et quamuis vicariis, anno præterlapso, non in-
cumbat necessitas, vasallos de nouo citandi, ad renouatio-
nem feudi ab iis accipiendam, nihil tamen impedit, quo-
minus id ipsum facere queant. Erant eo tempore, scilicet an-
no 1658. quo hæ citationes factæ, lites de vicariatu, inter
Bauarum & Palatinum, vterque in quasi possessionem iuris
huius penetrare contendebat, inde tot citationes, de reno-
uatione petenda, audiebantur, tot sollicitationes anxie de
exercitio aliorum iurium occurrebant; quilibet alterius
actus, vt de facto susceptos, notabat, annullabatque, & ita
non mirandum est, tales citationes quoque eo tempore
vtrinque emanatas fuisse, quæ tamen re vera nihil noui iu-
ris continent. Neque enim currit tempus, petendæ reno-
uationi destinatum, interregno durante, cum dominus
feudi desit, quippe quod demum currere incipit a tempo-
re factæ electionis, quo posito, nullum periculum incur-
runt feudorum maiorum possessores, si vel maxime vltra an-
ni spatium interregnum durauerit. ITTERCIT. l. §. 11. Dn. GVN-
DLING cit. l. §. 37. VITRIARIVS inst. iur. publ. lib. III. tit. 7. §. 6.

§. XIV. Competit etiam vicariis facultas tempore
interregni iudicia exercendi. Vnde quæstio enata est, an
etiam iudicare possint de feudis Imperii maioribus? quod
L vel

Durante vltra annum
interregno, an
vicarii feuda
maiora con-
ferre possint?

An vicariis
comperat co-
gnitio de feu-
dis maioribus.

vel inde dubium esse poterat, quia horum infeudatio Cæsari peculiariter est referuata, vicariis autem adempta. Quia ergo Imperator sibi ius inuestiendi referuauit, ius quoque de iis cognoscendi sibi referuasse videtur. Proinde si vicarii non possunt inuestire de feudis *maioribus*, quod minus est, non possunt quoque de iis cognoscere, quod maius videtur. Ita censet & ratiocinatur VITRIARIVS *cit. l. §. 2.* Accedit huic argumento vis quædam ex *ordin. regimenti de anno 1521. §.* *Ob auch Sachen fürstlichen*, qua cognitio de huiusmodi feudis Cæsari est referuata, & vicario Imperatoris denegata, cum vt plurimum maiores grauiioresque causæ vicariis denegatæ sint. Enimvero quia *vicarii Imperii legales* cum vicariis Imperatoris non sunt confundendi, dum illi interregnum, hi vero Cæsarem viuentem præsupponunt, adeoque hoc casu Cæsaris cognitio absolute haud deficit, vti quidem illo casu, ab his ad illos argumentum non trahendum est. Nec prius absolute argumentum concludit, cum *actus iustitiæ* facilius conferri, *actus gratiæ* autem, quorsum etiam feudorum collatio pertinet, denegari soleant, nec statim denegetur cognitio de feudis eis, quibus denegatur ius inuestiendi, exemplo parium curiæ. ITTERVS *de feud. Imper. c. 25. §. 19.* THVLEMARIVS *cit. l. §. 28. & 29.* Hoc modo, ni fallor, satis fieri potest argumentis dissentientium: verum ita omne dubium haud remorum est, cum nota sit controuersia *de ipso iure Imperatoris*, quatenus ei de feudis *maioribus* conditio & decisio competat; quæ paucis tangenda est.

In feudis maioribus an tenentur senatum principum adhibere Imperator?

§. XV. Sunt enim, qui duplex iudicium in Imperio faciunt: alterum *de causis & rebus vulgariarum personarum*; alterum *de causis illustres personas seu principes concernentibus*, quod principum iudicium aiunt, das Fürsten-Recht, idque diuersum tum a iudicio camerali tum aulico esse censent, quod speciatim HIPPOLITVS a LAPIDE *tr. de ratione status P. l. c. 10. p. 163. sqq.* magno animi impetu defendit.

dit. Hoc obtinere contendit in caussis principum arduis, in Sachen, die ihre Lände, Leute, Fürstenthum und Königl. Lehnschaft oder ihr Leib oder Ehr antreffend sind, IDEM *cit. l. s. 166.* idque praxi Imperii antiquissima plenius demonstrat. Quamuis ergo Cæsar in *ordin. regim. de anno 1521.* caussas huiusmodi maiores sibi reseruauerit his verbis: Ob Sachen vorfielen, Fürstenthum, Herzogthum &c. belangend, so vom Reich zu Lehn rühren, so einem Theil gänglich und endlich abgesprochen werden solten, derselben Erlaubniß ist Ihre Käyserl. Majestät vorbehalten, hoc tamen putat intelligendum secundum praxin Imperii, vt in *senatu Principum* ea de re agatur, non vero vicarius eius de ea cognoscere queat, quem admodum anno 1236. in comitiis Moguntinensibus FRIDERICI II. constitutione præfecto palatii de omnibus causis & personis iudicandi potestas quidem indulgetur, sed hac sub limitatione, ohne Fürsten und andere hohen Leute, wo es geht an ihr Leib oder an ihr Recht, oder an ihr Ehr, daß sollen wir selbe richten, scilicet more antiquo in senatu principum, seu comitiis. Quamquam autem olim maiorem libertatem hac in re Cæsares habuisse videantur, quasnam causas in conuentu regni agitari conueniret, crescente tamen & aduicta procerum imperii potentia arbitrium hoc in necessitatem versus, & *causæ maiores principum* ad senatum principum relatae sunt, prout praxis imperii subsequens ostendit, obseruante ITERO *de feud. Imper. c. 25. §. 12.* Rursus tamen lapsu temporis praxis hæc valde exinanita est, & necessitas, *causas maiores principum* in conuentu procerum decidendi, adeo laxata, vt vltra seculum iam solus Imperator de iis cognouerit, non adhibitis paribus curiæ, testibus CONRINGIO *de iudic. reip. Germ. lib. 65.* & TEXTORE *in iur. publ. Cæsareo tit. 12. n. 90. seqq.* Huic praxi suffragatur *Ordin. Camer. P. II. tit. 7.* Ob auch Sachen vorfielen, Fürstenthum, Herzogthum, Graffschaften &c. belangend, so vom Reich zu Lehn rühren, so ein Theil gänglich und

endlich abgespröchen werden sollen, deroelben Erkänntiß wollen wir der Röm. Käyserl. Majestät oder Ihre liebden und Käyserl. Majestät Abwesens uns als Römischen König vorbehalten haben, quibus verbis simul iurisdicctio Cameræ exclusa est. Quæ cum ita sint, non adeo amplius dubium, quin etiam vicariis Imperii de *caussis maioribus* cognitio competere possit, nisi quatenus *grauitas cause* adhuc hodie electorum consensum requirit.

*Electorum
consensus in
caussis graui-
ssimis desidera-
tur.*

§. XVI. Videlicet adhuc hodie Imperator in *caussis grauioribus*, vnde tumultus in imperio metuendi sunt, ad minimum consensum Electorum, aliquando etiam omnium statuum, adhibere debet, quod tum in anterioribus, tum in nouissima capitulatione cautum. Nam quoad prius in *capit. Caroli VI. art. 3.* ita prouisum est: Wir sollen und wollen auch in wichtigen Sachen, so das Reich antreffen, nach Anleitung der gülden Bull, jedoch dem Friedensschluß ohne Abbruch, ihres Raths, Bedünckens und Gutachten uns gebrauchen, auch ohne dieselbe hterinnen nichts vornehmen. Potissimum in consilium adhibendi sunt electores in *caussis grauiissimis*, quia iuxta *c. 12. A. B.* sunt *solide bases Imperii & columnæ immobiles*, quod etiam in *capit. Ioseph. art. 38.* disertis verbis additur: Wir sollen und wollen auch in wichtigen Sachen, so das Reich betreffen, und von hohen præiudiciz und weitem Aussehen seyn, bald anfangs der Churfürsten, als unserer innersten Rätchen, Gedancken vernehmen. Quoniam itaque res magni momenti est, de ducatibus eminentioribus, vnde periculosis motibus imperium inuolui possit, sententiam ferre, ita in primis consensus Electorum eo casu desideratur, si magni præiudicii causa emerferit. Videtur etiam huc collineare, *I. P. art. V. 55. in f.* quamuis non eadem Imperatori, vt in adductis articulis, necessitas imposita fuerit. Cautum enim ibidem hoc modo est: *Liberum sit sue maiestati in CAUSSI MAIORIBVS,*

RIBVS, & vnde tumultus in Imperio timeri possunt, insuper etiam quorundam viriusque religionis electorum & Principum sententias & vota requirere. Quod hic liberum relinquatur Imperatori, in nouissima capitulatione in necessitatem tractum videtur, si modo clarius definitum fuisset, quænam causæ pro maioribus habendæ, quia, hoc non factò, adhuc penes Cæsarem arbitrium est definiendi, quænam causæ maiores dicendæ sint? Non inepte iudicat AVTOR meditat. ad l. P. cit. l. p. 781. & causas maiores ita definit: Possunt causæ maiores appellari tum a subiecto, quando inter status maiores, qui difficulter in ordinem redigi possunt, res versatur, tum ab obiecto, si questio sit de integris provinciis vel vrbibus vel oppidis, nec non arcibus munitis, adeoque consideratu dignis. Denique potest etiam causa maior videri ex præiudicio in alios redundante, quoniam ob consequentiam plurimum interest, viro modo iudicetur? quod exemplo causæ monasterii Falckenhagensis illustrat, multisque aliis causis ab ANTONIO FABRO relatis, vltèrius illustrari posset, si ratio instituti id permitteret.

Quænam
causæ publicæ
maiores di-
cendæ.

§. XVII. Præterea etiam olim vsitatum erat, quando causæ erant grauiores, quæ in iudicio aulico agitabantur, & in iis conclusum erat, eas ad Cæsarem cum voto referre, eas deinceps imperator in consilio intimo proponebat, & non tantum ad iura, verum etiam ad rationem status ibidem respiciebatur, inquirebaturque, an consultum esset talem sententiam partibus publicare? Cum vero hoc ipsum admodum graue statibus videretur, huic obuiam itum in capit. Leop. art. 42. & Joseph. art. 44. ibi: auch nicht gestatten, verhängen und zugeben, daß unser geheimdes Reichs Collegium samt oder sonderlich der Reichs-Sachen, welche vor den Reichs-Hofrath gehören, sich anmassen, darinn sich einzumischen, oder auf einigerley Weise dem Reichs-Hofrath einzugreifen,

Quatenus
causæ graui-
ores in iudicio
aulico occur-
rentes Cæsari
referri de-
beant?

greife, vielweniger mit Befehlen oder Decreten, wodurch die in Reichs-Hofrath geschlossene Sachen aufgeschoben, oder irretiret werden, beschwere oder irre. Equidem hoc ipsum etiam reperitum est in *Capit. Caroli VI. art. 6.* sed tamen temperamento hoc adiecto: Wo auch im Reichs-Hofrath in wichtigen *instiz.* Sachen ein vorum oder Gutachten abgefasst, und uns referiret werden solte, wollen wir uns solches in Abwesenheit des Reichs-Hofraths Präsidenten und Reichs-Vice-Canzlers mit Zuziehung der re- und correferenten, und anderer Reichs-Hofräthe beydersets Religions-Verwandte betrifft, vortragen lassen, mit denenelben darüber berathschlagen, und in keinen andern Rath resoluiren. Hoc temperamentum eo magis placuisse videtur, tum ne causæ, semel excusæ, ad alios iudices, primario rationem status præ oculis habentes, devolueretur, tum etiam vt Imperator, relatione modo præscripto de causis *gravioribus maioribusque* factis, consilia electorum quandoque, grauitate causæ suadente, expetere posset, prout §. *anteced.* dictum est.

In causa banni omnium statuum consensus requiritur.

§. XVIII. Pergo ad posterius membrum, quo omnium statuum consensus ante omnia explorandus est, antequam in *causa maximi momenti* aliquid decernatur. Quænam autem grauior maiorque esse potest, quam *banni imperialis*? in primis si potentius imperii membrum eo innodandum est, quod non potest non quandoque totum affligere Imperium, pacemque turbare publicam, adeoque eo maiori circumspectione & deliberatione opus habet. Quante olim lites de hoc iure agitæ fuerint, documenta publica ostendunt, quæ hic repetere non vacat. Acta nouissimi banni imperialis habet ANTONIVS FABER in *der Staats-Canzley tom. XI. c. II. tom. XII. c. II. tom. XIV. c. 5.* Res tandem decisa fuit in nouissima *capit. CAROL. VI. arr. 20.* hoc modo: Wir sollen und wollen auch in Acht und Oberacht Sachen uns demjenigen, was vermöge instrumenti pacis in dem

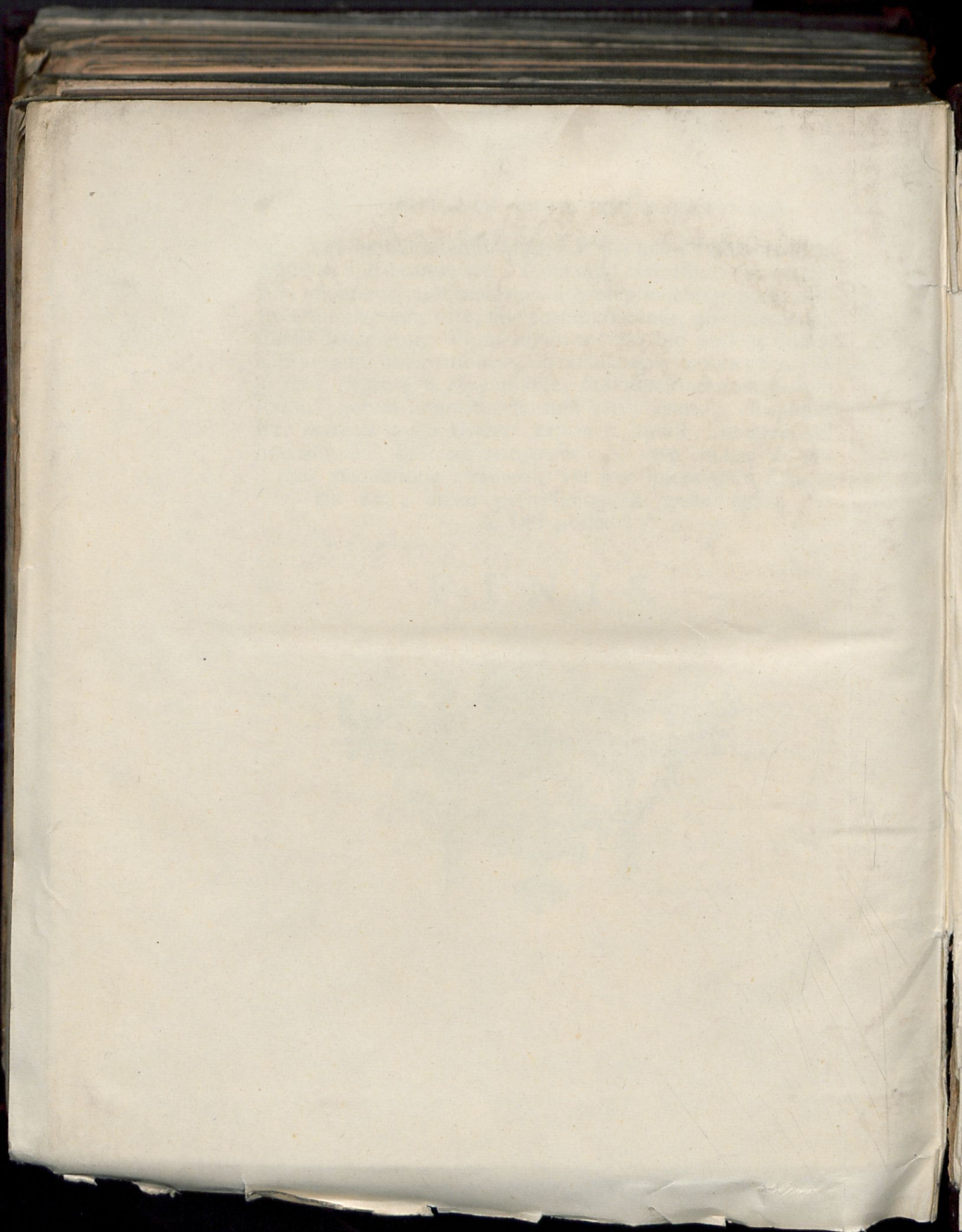
dem jüngern Reichs-Abschiede, §. nachdem auch in dem Münster- und Osnabrückischen Friedensschluß zc. verglichen und statuiret worden, allerdings gemäß verabschiedet, aber auch darauf halten, daß hinfüro niemand hohen oder niedern Standes, Churfürst, Fürst oder Stand oder anderer ohne rechtmäßige und genugsame und rechtmäßige Ursache, auch ungehört und ohne Vorwissen, Rath und Bewilligung des H. Röm. Reichs Churfürsten, Fürsten und Stände in die Acht oder Oberacht gethan, gebracht, oder erklärt, sondern in denen künftigen casibus darinn nach Beschaffenheit des Verbrechens auf die Acht, oder priuation entweder vom Käyserlichen fiscal-Amtes wegen oder auf Verufen des lœdirten und klagenden Theils zu procediren und in Rechten zu verfahren, und darüber wie entweder an dem Reichs-Hofrath, oder unsern und des Reichs-Cammer-Gerichte, pro administratione iustitiæ angerufen und imploret werden, zusörderst in decretirung oder Auslassung deren auf die Reichs-Acht oder priuation gegebenen Ladungen und mandaten, so dann in der Sachen weitem Ausföhrung bis zum Beschluß auf des heil. Reichs hierüber vorhin gefasste Gesetze und Cammer-Gerichts-Ordnung genau und sorgfältig Achtung geben, damit der Angeklagte nicht præcipiret, sondern in seiner habenden rechtmäßigen defension, der Nothdurft nach, angehört werde. Admodum prudenter id constitutum fuisse, nemo negabit. Neque enim grauius præiudicium alicui, quam ex banno Imperii inferri potest, adeoque causa hæc non præcipiti impetu expedienda, sed maturo iudicio & totius Imperii deliberatione præuia tandem decidenda est.

§. XIX. Sed quia portum quæro, plura his addere nequeo, vnicum tantummodo hæc subiungens, Imperatori, vt domino feudi, integrum haud esse, feuda maioris momenti vacantia inconsultis statibus aliis conferre. An. *Maiores momenti feuda vacantia Casar pro lubitu conferre nequit.* te omnia referam verba Capit. Caroli VI. art. II. quæ rei ferriem

riem ita circumscribunt: Wann auch instünftige Lehen dem Reich durch Todes-Fälle oder Verwirckung eröffnet, oder ledtglich heimfallen werden, so etwas merkliches ertragen, als Churfürstenthümer, Fürstenthümer, Graffschaften, Herrschaften, Städte und dergleichen, die sollen und wollen wir, die Churfürstenthümer ohne des Churfürstlichen Collegii, die Fürstenthümer, Graff- und Herrschaften, Stade und dergleichen aber ohne Churfürstlicher, Fürstlicher (wenn es nemlich eine Reichs-Stadt betreffen thur) Städtischer Collegiorum Vorwissen und consensu fernerniemand Leihen, auch niemand einige expectanz oder Anwartung darauf geben, sondern zu Unterhaltung des Reichs, unser und unserer Nachkommen, König und Käysern behalten, einzichen und incorporiren. Cum ergo concessio expectatiuarum Imperatori quoque adempta sit, non potest etiam pacta confraternitatis confirmare, sine eorum consensu, qui in verbis adductis desideratur. Plura adhuc moueri hic possent dubia, aliaque addi obseruationes, de quibus agit *INTERVS c. VII. de feud. Imper. §. 6. seqq.* aliique, sed non tractatum iustum scribo, verum summatim tantum venas aperio, ex quibus hæc *materia ardua* vltcrius explanari potest, adeoque vel hæc adduxisse sufficere poterunt. Si vero in hac de *arduis* meditatione errauero, vel hoc ipsum mihi solatio erit, etiam peritissimos in *arduis* facile labi posse.

F I N I S.

Halle, Diss., 1775 A-B

ULB Halle

3

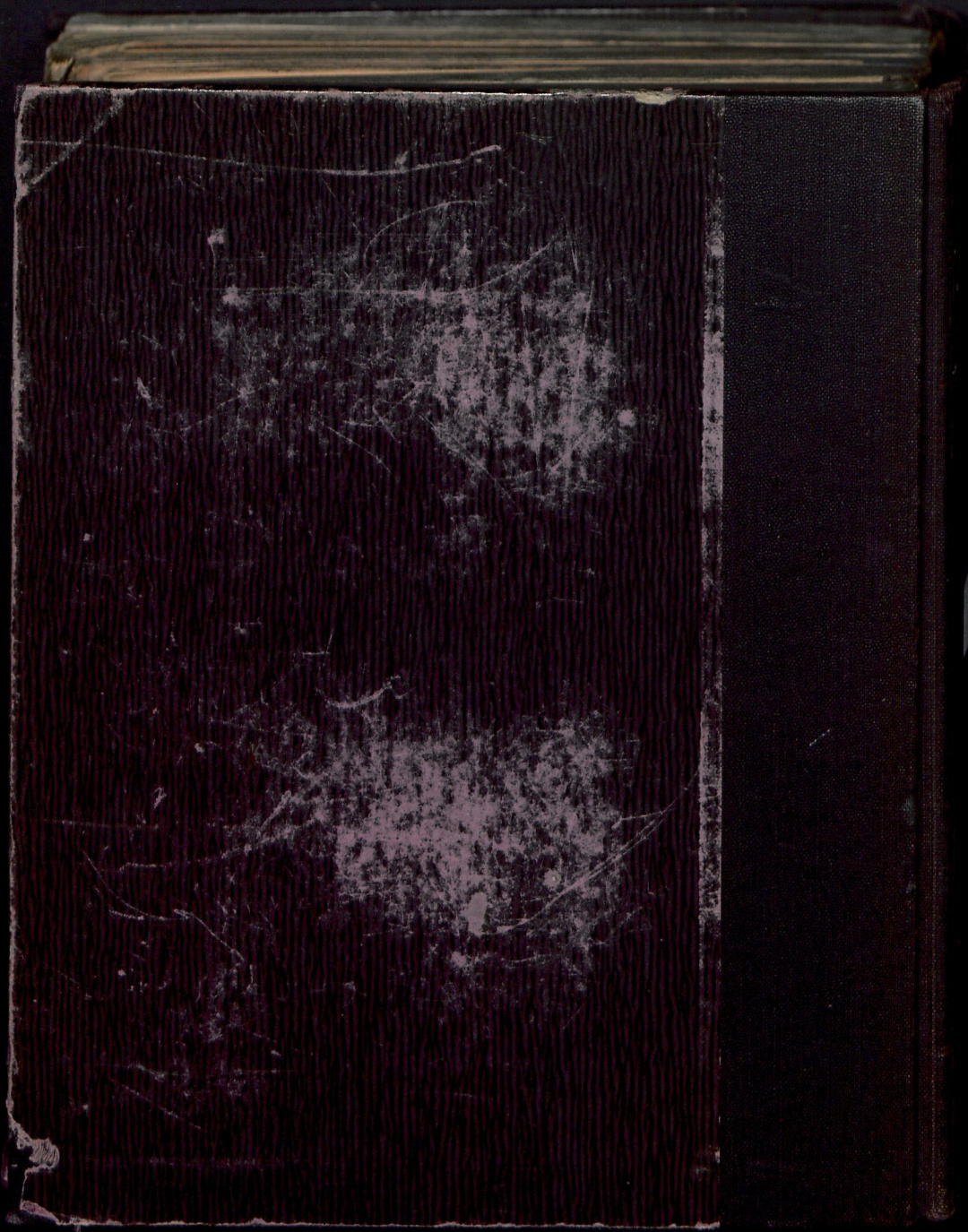
004 526 937

f

Sb.

1715 46 11

DISSERTATIO IVRIDICA
DE
CAVSIS ARDVIS
ET
MAIORIBVS
QVAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO CAROLO
PRINCIPE BORVSSIAE MARCHIONE
BRANDENBVRG. RELIQVA
IN REGIA FRIDERICIANA
PRAESIDE
DOMINO
IVSTO HENNINGIO BÖEHMERO
I. V. D. PROFESS. IVR. ORDINAR.
D. IVN. MDCCXV,
IN AVDITORIO MAIORI
ERVditorVM EXAMINI SVBIIICIT
RESPONDENS
FRIDERICVS MAAS
HOLS.

HALAE MAGDEBVRGICAE
OPERIS GRVNERTIANIS. *Recusa 1732.*